T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. YE. SALTIKOV-ŞÇEDRİN'İN ROMAN SANATINDA RUS TAŞRA SOYLU YAŞAMI

İnci MAHMUTOĞLU
2501211078

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Türkan OLCAY

İSTANBUL – 2023

ÖZ

M. YE. SALTIKOV-ŞÇEDRİN'İN ROMAN SANATINDA RUS TAŞRA SOYLU YAŞAMI

İNCİ MAHMUTOĞLU

Bu tezde çağının güncel sorunlarına eserleri ile anında yanıt veren XIX. yüzyıl Rus edebiyatının önde gelen devrimci-demokrat yazarlarından M. Ye. Saltıkov-Şçedrin'in (1826-1889) son yapıtı **Poşehonye Eski Zamanları (Poşehonskaya starina, 1887-1889)** adlı romanında Rus taşra soyluları ve yaşam biçimleri ele alınacaktır ve Türkiye'de daha çok hiciv yönüyle tanınan yazarın bu yapıtı üzerinden roman sanatı da gözler önüne serilecektir.

Çalışmamızda bu amaç kapsamında Rus taşra soylularının tarih sahnesine çıkışı, XIX. yüzyılda yaşadığı değişiklikler ve sınıf içi ayrışımı incelenecektir. Taşra soylularının yaşam biçimine ayna tutmak için gündelik yaşantılarına, malikane işlerine, aile yapılarına, çocukların yetiştirilme ve eğitim öğretim özelliklerine, eğlence ve etkinliklerine, dini törenlerine değinilecektir.

Taşrayı yakından tanıyan Saltıkov-Şçedrin'in yetiştiği ortam, yaşadığı dönem, görevlendirildiği taşra bölgelerindeki deneyimleri ve toplumsal şartlar da göz önünde bulundurularak taşra yaşamının tipikliğini ortaya koyma açısından önemlilik taşıyacaktır.

Tezin ana bölümünde söz konusu romanda Rus taşra soylularının tipik yaşamı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda tipik taşra soylusu karakterleri, tipik malikane yaşamları, tipik eğitim öğretimleri, tipik gündelik ve kültürel etkinlikleri örneklendirerek tipik bir Rus taşra yaşamını simgeleyen Poşehonye modeli gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı, Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin, Poşehonye Eski Zamanları, Rus Soylu Sınıfı, Taşra Soyluları.

ABSTRACT

RUSSIAN PROVINCIAL NOBLE LIFE IN THE NOVEL ART OF M. YE. SALTYKOV-SHCHEDRIN

İNCİ MAHMUTOĞLU

In this thesis, M. Ye. Saltykov-Shchedrin (1826-1889), one of the leading revolutionary-democratic writers of nineteenth-century Russian literature, who responded to the contemporary problems of his time with his works, will be discussed in his novel **Old Years in Poshekhonye (Poshekhonskaya starina, 1887-1889)**, and the art of the novel will be revealed through this work of the author, who is mostly known in Turkiye for his satire. Within the scope of this aim, our study will examine the emergence of the Russian provincial nobility on the stage of history, the changes they experienced in the XIX century, and their class differentiation.

In order to hold a mirror up to the way of life of the provincial nobility, their daily life, manor business, family structure, upbringing and education of children, their relations with bondservants, entertainment and activities and religious ceremonies will be touched upon.

The environment in which Saltykov-Shchedrin, who knew the provinces closely, grew up, the period he lived in, his experiences in the provincial regions where he was assigned, and the social conditions will be important in terms of revealing the typicality of provincial life. The main part of the thesis will try to explain the typical life of the Russian provincial nobility in this novel.

In this context, the typical provincial nobleman characters, their typical manor life, their typical education, their typical education, their typical daily and cultural activities will be exemplified and the Poshekhonye model, which symbolizes a typical Russian provincial life, will be shown.

Keywords: 19th century Russian Literature, Mikhail Yevgrafoviç Saltykov-Shchedrin, Old Years in Poshekhonye, Russian Nobility, Provincial Nobility.

ÖNSÖZ

Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin (1826-1889), XIX. yüzyıl Rus edebiyatında doğrudan toplumsal eleştiri ile ilişkili Rus düşüncesinin en güçlü figürlerinden biridir. Devrimci demokrat yazarın yaşamı ve yaratıcılığı, öncelikle otokratik ve burjuva Rusyasının düzenine büyük bir sanatsal yargı olmakla birlikte ülkesine ve halkına adanmış bir insanın ileri toplumsal ideallerinin güçlü bir vaazıdır. Saltıkov-Şçedrin'in edebi sanatı Rus yaşamının imgeleri ve görüntüleri ile bezeli benzersiz bir sanatsal dünyadır.

Saltıkov-Şçedrin, eserlerinde Rus taşra soylularına hayat verişi eleştireldir. Yazar, soylu sınıfı kültürünü hiçbir eserinde aydınlanma çağında göstermez. Onun için soylular her yerde yalnızca zorlayıcı bir güç ya da toplumsal olarak tükenmiş, gelecekten yoksun bir güçtür. Taşra soylularının bu eleştirel "portresi" ile Saltıkov-Şçedrin, Turgenyev ve Tolstoy'un Rus soylularını tasvir etmelerinin Rus edebiyatında bıraktığı boşluğu doldurmuştur. Bu bağlamda bugüne kadar *Poşehonye Eski Zamanları* romanının edebi alanda çalışılmaması nedeniyle çalışma büyük bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada serflik dönemi taşra soylularının gündelik ve kültürel yaşamı üzerinde durularak taşra soylularının yaşamının tipikliği vurgulanmıştır.

Çalışma süresinde her cümlesiyle, her dönütüyle yanımda olan ve motive eden tez danışmanım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Türkan Olcay'a, yüksek lisans eğitimim boyunca birlikte çalışmaktan onur duyduğum ve engin bilgilerinden yararlandığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hüseyin Kandemir'e, Prof. Dr. Emine İnanır'a, Dr. Öğr. Üyesi Jale Coşkun'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreçte hep yanımda olan, bana sonsuz inanan sevgili Hasan'a, kilometrelerce uzakta olsa da dünyanın her bir ucundan bana kaynak göndermeye hazır olan sevgili Melike'ye, yüksek lisans sürecindeki yol arkadaşım ve birlikte çalışmaktan zevk aldığım sevgili Nergis'e de teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca, hayatımın her aşamasında beni koşulsuz destekleyen aileme sonsuz minnettarım.

Bu çalışma, binlerce öğrencinin gönlüne giren, benim de yolumu çizen ve ışığıyla hala aydınlatmaya devam eden, duruşuna, asaletine ve metanetine hayran olduğum hocam Prof. Dr. Ahmet Beşe anısına…

İnci MAHMUTOĞLU

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

ÖNSÖZ ..... **iv**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **viii**

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

RUS TAŞRA SOYLULARI: ORTAYA ÇIKIŞI, SOSYO-POLİTİK ROLÜ, GÜNDELİK YAŞAMI VE YETİŞTİRİLME ÖZELLİKLERİ

1.1. Rus Soylu Sınıfının Tarih Sahnesine Çıkışı ve Yükselişi 4

1.2. XIX. Yüzyılda Soyluların Sosyo-Politik Rolü 12

1.3. Taşra Soylularının Gündelik Yaşam Kültürü 19

1.3.1. Toprak Sahibi Aile ve Gündelik Yaşamı 20

1.3.2. Eğitim Öğretim Özellikleri 25

1.3.3. Eğlence Türleri ve Etkinlikler 31

1.3.4. Geleneksel Törenler: Vaftiz, Düğün ve Defin 35

İKİNCİ BÖLÜM

SOYLU SINIFININ TEMSİLCİSİ OLARAK MİHAİL YEVGRAFOVİÇ SALTIKOV-ŞÇEDRİN

2.1. M. Ye Saltıkov'un Soyu ve Ailesi 40

2.2. M. Ye. Saltıkov'un Eğitimi 45

2.3. 1840 ve 1850'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin 47

2.4. 1860 ve 1870'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin 54

2.5. 1880'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

M. YE. SALTIKOV-ŞÇEDRİN'İN ROMAN SANATINDA RUS TAŞRA SOYLU YAŞAMI

3.1. Poşehonye Soylularının Portre Galerisi 68

3.1.1. Zatrapeznıy Ailesi: Anna Pavlovna ve Vasili Porfiryeviç 69

3.1.2. Zatrapeznıy Ailesinin Akrabaları 74

3.1.2.1. Hala Kız Kardeşler: Marya Porfiryevna ve Olga Porfiryevna 74

3.1.2.2. Anfisa Porfiryevna Saveltseva ve Ailesi 76

3.1.2.3. Slastyona Hala: Raisa Porfiryevna Ahlopina 81

3.1.3. Zatrapeznıy Ailesinin Komşuları 84

3.1.3.1. Başkan Strunnikov 84

3.1.3.2. Arseniy Potapoviç Pustotelov 86

3.1.3.3. Valentin Osipoviç Burmakin ve Çevresi 89

3.1.3.4. Pyotr Antonoviç Gribkov 91

3.2. Poşehonye Soylusunun Eğitim ve Öğretimi: Nikanor Zatrapeznıy 92

3.3. Poşehonye'de Gündelik Yaşam 100

3.4. Poşehonye'de Kültürel Yaşam 108

3.5. Tipik Bir Taşra Örneği Olarak Poşehonye 118

SONUÇ

KAYNAKÇA

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e. : Aynı eser/yer

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

s. : Sayfa/sayfalar

vs. : Vesaire

GİRİŞ

Rus soylu sınıfı, Rus imparatorluğunun en ayrıcalıklı zümresidir. Bu sınıf yerleşim yerleri bakımından başkent ve taşra soyluları olarak ikiye ayrılır. Başkent soyluları yalnızca saraya yakın ikamet eder ve soylu sınıfının küçük bir kısmını oluşturur. Taşra soyluları ise İmparatorluğun en uç noktalarına kadar dağılır ve sınıfın büyük kısmını temsil eder.

Toprak ve serf sahibi olan taşra soylularının yaşamı malikaneleri ve çevresinde geçer. Soylu malikanesi Rus taşra yaşam biçiminin gündelik ve kültürel boyutunu yansıtan bir yerleşkedir. Soylu yuvası adı altında da bilimsel bir ağırlık kazanan soylu malikanesi Rus taşra yaşamı bağlamında idealize edilmiş kültürel bir olgu olarak kabul edilir. Bu bakımdan taşra soylularının malikaneleri ve yaşamları serflik döneminde Rus yaşam biçiminin farklı yönlerini ortaya koyar. Bu da araştırma için son derece ilginç ve çok yönlü malzeme sunar. Taşra soylularının yaşamları incelendiğinde toplumsal hareketlerin, reformların, dönemin insanlarının manevi, kültürel ve ahlaki değişimlerinde etkileri görülür.

Gogol, Turgenyev, Gonçarov, Tolstoy ve XIX. yüzyılın diğer yazarlarının eserlerinde serflik dönemindeki Rus taşra soylu yaşamının sanatsal ve gerçekçi betimlemelerine geniş çapta yer verilmiştir. Bir soylu sınıfı temsilcisi olan ve taşra yaşamını yakından tanıyan M. Ye. Saltıkov-Şçedrin taşra soylularının yaşamlarını *Poşehonye Eski Zamanları* adlı romanında farklı bir açıdan tipik özellikleriyle ele almıştır. Devrimci demokrat düşüncelerini benimseyen Saltıkov-Şçedrin'in yapıtları, serflik düzenini ve tarihsel gerçeklikleri bütün olumsuzlukları ile anlatır. Bu bakımdan söz konusu eser Rus edebiyatında özel bir yere sahiptir.

Yazarın genellikle hiciv türünde yazılmış diğer eserlerinden farklı olarak, 1880'li yıllarda kaleme alınan *Poşehonye Eski Zamanları* dönemin güncel sorunlarından daha çok geçmişe, 1820-1840'lı yıllara dönüktür ve gerçekçi bir şekilde taşra soylusu ailenin serflik dönemindeki malikane yaşamını ele almıştır. Yazar, çocukluğunun geçtiği soylu yuvasının yaşamını, görevde bulunduğu taşralardaki gözlemleri ile harmanlayarak anı şeklinde bir roman yaratmıştır.

XIX. yüzyıl Rus edebiyatının başkahramanları genellikle soylulardır. Saltıkov-Şçedrin*, Poşehonye Eski Zamanları* romanında taşra yaşamının temsilcilerinin tipik özelliklerini taşıyan soylu kahramanlarını bir "portre galerisi" şeklinde sunmuştur.

Bu tezin amacı **Saltıkov-Şçedrin'in Poşehonye Eski Zamanları (1887-1889)** adlı romanın kahramanları olan Rus taşra soylularının serflik dönemindeki gündelik ve kültürel yaşamını incelemek ve tipikliğini açığa çıkarmaktır.

Bu amaç doğrultusunda üç bölümden oluşan tezimizin 'Rus Taşra Soyluları: Ortaya Çıkışı, Sosyo-Politik Rolü, Gündelik Yaşamı ve Yetiştirilme Özellikleri' adlı birinci bölümünde soylu sınıfının ortaya çıkışı, gelişmesi, toplum içindeki rolü, sınıf yapısı incelenecektir. Soylu sınıfının farklı dönemlerdeki siyasi arenada yer alması, otokrasi ile ilişkisi ve tarihi önemi irdelenecektir. Tarih sahnesindeki konumuyla birlikte taşra soylularının yaşam biçimi, gündelik uğraşları, kültürel eğilimleri, yetiştirilme ve eğitim özellikleri ele alınarak XIX. yüzyılın ilk yarısındaki taşra soylularının görüntüsü ve yaşam biçimi incelenecektir.

Tezin 'Soylu Sınıfının Temsilcisi Olarak Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin' başlıklı ikinci bölümünde doğuştan soylu olan Saltıkov-Şçedrin'in soyuna değinilecek ve soylu aile temsilcilerinden bahsedilecektir. Saltıkov-Şçedrin'in taşrada, serflik döneminde geçen çocukluğu, yetiştirilmesi, eğitimi, memurluk hayatı, editörlük ve edebi yaratıcılık yılları ele alınacaktır. Saltıkov-Şçedrin'in yakından tanıdığı taşra yaşamına dair eserlerinde verdiği yer irdenelecek ve toplumsal mesajlı içerikleri sunulacaktır.

Tezin 'M. Ye. Saltıkov-Şçedrin'in Roman Sanatında Rus Taşra Soylu Yaşamı' adlı üçüncü bölümünde eserin içeriği ve sanatsal özellikleri ile ilgili bilgi verilecektir. Ardından Saltıkov-Şçedrin'in betimlediği taşra soylusu karakterleri ayrı ayrı ele alınacak, karakterlerin malikane yaşamı, aile bireyleri ve serflerle olan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Taşra soylu kesiminin betimlemesinden sonra başkahraman örneğinde Rus taşra soylularının tipik yetiştirilmesi ve eğitim öğretim özellikleri irdelenecektir. Sonrasında taşra soylularının gündelik ve kültürel yaşamlarına dair

bilgilere yer verilmesiyle birlikte son alt başlıkta tipik bir Rus taşrası olan Poşehonye'nin modeli incelenecektir.

Türkiye'de Saltıkov-Şçedrin ve eserleri üzerine İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde Prof. Dr. Türkan Olcay danışmanlığında 2011 yılında yayımlanan M. E. Saltıkov-Şçedrin'in "Büyüklere Masallar" Adlı Yapıtında Hiciv Sanatı başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Saltıkov-Şçedrin'in Türkçeye çevrilen eserleri arasında 2003 yılında Öteki Yayınevi'nden Mazlum Beyhan çevirisi ile **Büyüklere Masallar** (Skazki dlya detey izryadnogo vozrasta), Helikopter Yayınları'ndan 2015 yılında Hazal Yalın çevirisi ile **Bilge Kayabalığı** (Premudrıy piskar), 2017 yılında yine Öteki Yayınevi'nden Mazlum Beyhan çevirisi ile **Golovlyov Ailesi** (Gospoda Golovlyovı) ve Everest Yayınları'ndan 2020 yılında Hazal Yalın çevirisi ile **Ahmakiye: Bir Şehrin Tarihi** (İstoriya odnogo goroda) adlı yapıtları yer almaktadır. Makaleler arasında, 2008 yılında Prof. Dr. Türkan Olcay'ın "Bir 'Satyros' Ustası: M. Y. Saltıkov-Şçedrin" adlı çalışması ve 2009 yılında Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu'nun "Hiciv Yazarı Saltıkov-Şçedrin'in Masalları" başlıklı araştırması yapılmıştır.

Bu tezde yazarın hiciv çalışmalarının dışında ele aldığı son gerçekçi yapıtı XIX. yüzyılın ilk yarısında serflik döneminde şekillenen Poşehonye taşra yaşamı ve soyluları irdelenecektir. Yazarın daha önce incelenmemiş roman sanatına da değinerek Saltıkov-Şçedrin'in Rusya'nın toplumsal yaşamındaki yeri ve kaygıları ele alınacaktır. Aynı şekilde romanın sanatsal, tarihsel ve otobiyografik önemini ortaya koyan bu tezin ileride yapılacak çalışmalara katkıda bulunması ümit edilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUS TAŞRA SOYLULARI: ORTAYA ÇIKIŞI, SOSYO-POLİTİK ROLÜ, GÜNDELİK YAŞAMI VE YETİŞTİRİLME ÖZELLİKLERİ

1.1. Rus Soylu Sınıfının Tarih Sahnesine Çıkışı ve Yükselişi

Rus kaynaklarında soylulara ilişkin ilk bilgilere 1174 yılıyla tarihlendirilen ve Knez Andrey Bogolyubski'nin öldürülme hikayesini konu edinen Lavrentiy Yıllığında rastlanır. Söz konusu yıllıkta soylular hakkında doğrudan knezin hizmetinde olan ve yakın çevresini oluşturan bir grup olarak bahsedilir.[1]

Türkçe karşılığı soylu olan "dvoryanin" sözcüğü, anlamlarından biri olan saray avlusu "dvor" kelimesinden türeyerek en düşük askeri hizmet katmanını ifade eder.[2] Ayrıca ikinci bir anlam olarak saray adamlarını ("dvorovıye lyudi", "lyudi so dvora", "dvorskiye") ve saraya mensup kimseleri tanımlar.[3] 1720'li yıllardan itibaren bu sözcükler giderek daha seyrek kullanılmaya başlar ve 1750'li yıllarında kullanımdan tamamen kalkar.[4] Yerine ise "blagorodnıy" (soylu/asilzade) unvanı gelir. Bu unvan, iktidarın kamu hizmetini yürüten katmana karşı ayrıcalıklı bir yaklaşımını gösterir. Kısa bir zaman içinde "Rus soylu sınıfı" ("rossiyskoye blagorodnoye sosloviye") tanımı benimsenir.

Soyluların ortaya çıktığı ilk yıllarda knezlerin yanındaki hizmetlerinden gönüllü olarak ayrılamazlar ve kendilerine verilen tüm görevleri yapmak zorundadırlar. Bu dönemde knezlerin yanlarında her an onları terk edebilecek olan

[1] Yu.A. Limonov, **Vladimiro-Suzdalskaya Rus. Oçerki sotsialno-politiçeskoy istorii**, Leningrad, Nauka, 1987, s. 151.
[2] N.M. Şanskiy, V.V. İvanov, T.V. Şanskaya, **Kratkiy etimologiçekiy slovar russkogo yazıka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1971, s. 121.
[3] Tolkovıy slovar jivogo velikorusskogo yazıka Vladimira Dalya, **Dvor** (Çevrimiçi), https://slovardalja.net/word.php?wordid=6213 2.12.2022
[4] B.İ. Solovyov, **Russkoye dvoryanstvo**, Sankt-Peterburg, Poligon, 2003, s. 102.

nüfuzlu ve özgür yaverleri vardır. Onların yerini zamanla soylular almaya başlar. Bu durum soyluları knezlere yakınlaştırır, görev ve sorumluluklarının artmasını sağlar.[5]

Soyluların toplumdaki konumu zamanla hizmetli kategorisinden askerlik görevine doğru evrilir. Soyluların üstün hizmetleri, knezler tarafından arazi ve köylü halk armağan edilerek ödüllendirilir.

XIII. yüzyıldan itibaren soylular saray adamları olarak knezlere hizmet etmekle birlikte boyarların hizmetine geçer ve votçina adı verilen verasetle geçen arazilerde idari görevlere getirilir. XIV. yüzyılın başlarında kendilerine armağan edilen arazilerle birlikte idari göreve getirildikleri arazileri satın alma fırsatı da tanınır. Bu durum, "pomeşçik" olarak adlandırılan toprak sahibi soylularının çoğalmasını sağlar. XV. yüzyılın sonlarına doğru hizmet süresince kullanılan araziyi tanımlayan "pomestye"[6] terimi kullanılmaya başlanır. Novgorod, Tver gibi knezliklerin topraklarına soyluların toplu bir şekilde gönderilmesiyle pomestye sistemi hızla gelişir. Bu sayede Rus soylu sınıfı şekillenmeye başlar.[7] XVI. yüzyılda soyluların arazileri yeni fethedilen topraklarla birlikte artar. Kendilerine ayrıca saray topraklarından pomestyeler de bağışlanır. Bu yüzyıldan itibaren soylular siyasi mevkilerde yer alarak toplumun üst katmanını oluşturmaya başlar.[8] Siyasi alanda var olan soylular, güçlü ve etkili bir grup haline gelir.[9] Saray mensubu olan soylular ise orduda üst ve orta rütbeli pozisyonlara sahip olur ve devletin işleyiş yapısını oluşturur. Ayrıca söz konusu dönemde soylular başkentliler (moskovskiye) ve seçilmişler (vıbornıye) olarak ikiye ayrılır.

Soyluların görevlendirilmesi için belirlenen "mestniçestvo" (kökenlik ve akraba makamı) adı altında özel bir sistem vardır. Bu sisteme göre göreve atanırken ailenin kökeni (aile soyluluğu), liyakati ve ailenin diğer temsilcilerinin resmi

---

[5] İ. Poray-Koşits, **İstoriya russkogo dvoryanstva ot IX do kontsa XVIII veka**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003, s. 27.
[6] Pomestye kelimesi pomeşçat (bir yere yerleştirmek) fiilinden türemiştir.
[7] Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 18.
[8] İ. Poray-Koşits, **İstoriya russkogo dvoryanstva ot IX do kontsa XVIII veka**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003, s. 27.
[9] N.İ Romah, M. S. Surenskaya, **Oformleniye dvoryanskogo sosloviya,** Analitika kulturologii no.3 (21), 2011, s. 1. (Çevrimiçi), https://cyberleninka.ru/article/n/oformlenie-dvoryanskogo-sosloviya 23.11.2022.

pozisyonları dikkate alınır.[10] 1682'de mestniçestvo sistemi kaldırılacak ve ileride soyluların devlet düzeyinde baskın bir güce sahip olmasını sağlayacaktır.[11]

XVII. yüzyılda soyluların konumu daha da güçlenir. Başkent soylularının sayısı şehirli seçilmiş soylular sayesinde artar. Bununla birlikte ekonomik güçlükler çeken başkentin bazı soyluları taşraya yerleşmeye başlar. Soylular Yurt Temsilcileri Meclisi (Zemskiy Sobor) çalışmalarına dahil olup geniş haklar elde ederler.

1649 yılında çıkarılan Yurt Temsilcileri Kanunnamesi (Sobornoye Ulojeniye) ile pomestye ve votçina toprak alma hakkı devlet hizmetinde bulunan soyluların sınıfsal ayrıcalığı haline gelir. Votçina toprakları herhangi bir koşul olmaksızın kullanılır ve istenildiği gibi miras yoluyla devredilir, pomestye toprakları ise hizmet karşılığında verilir. Toprak durumuna bakılmaksızın hem votçinnikler (votçina sahibi) hem de pomeşçikler (pomestye sahibi) için yalnızca hizmette bulunma şartı vardır. Aynı zamanda söz konusu Kanunname ile birlikte toprak sahiplerinin köylülere sahip olma hakkı güvence altına alınır ve köylüler yasal olarak serfleştirilir.

XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Rusya'daki feodal ilişkilerin gelişmesiyle birlikte, soylular küçük toprak sahiplerine dönüşür, askeri veya idari hizmetleri karşılığında kendilerine küçük araziler ödül olarak verilmeye devam eder.[12]

Soyluların bir sınıf olarak ortaya çıkışı I. Petro döneminde (1682-1725) gerçekleşir, bu da serfliğin ve soyluların devlete bağımlılığının artmasıyla eşzamanlı olarak gerçekleşir. Soylular ilk olarak bu dönemde ayrıcalıklı bir sınıf haline gelir. Kendilerine asker oldukları için hızlı kariyer imkânı sağlanır. Ailelerinin konumuna göre de hizmet şartları ve niteliği belirlenir.

Çar I. Petro için bir soylunun hizmete uygunluğunun önemli göstergesi onun mesleki hazırlığı ve eğitim seviyesidir. Bu kapsamda Petro bir eğitim reformu çıkartır

[10] L.V. Milov, **İstoriya Rossii s drevneyşih vremyon do kontsa XVII veka**, Eksmo, Moskva. 2006, s. 279.
[11] Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 19.
[12] V.Yu. Rikman, **Dvoryanskoye zakonodatelstvo Rossiyskoy imperii**, Moskva, Geroldiya, 1992, s. 5.

ve bu reform nitelikli Rus soylularının oluşmasında ve biçimlenmesinde önemli rol oynar. Petro'nun aldığı bu karar neticesinde soylu sınıfı Rus devlet idaresinde üstün bir pozisyon kazanır. Ayrıca Petro bir tek soyluluğa mensup olmanın başarılı bir askeri kariyerin temeli olamayacağına inanır ve bu nedenle Şubat 1712'de gerekli eğitimi almayan soyluların subay olarak terfi olmalarını yasaklar.[13] Eğitimsiz bir soylu orduda komutanlık ve sivil idarede yöneticilik yapamaz. Bu alınan karardan sonra Ocak 1714'te ilköğretimi tamamlamamış soylu erkeklere de evlenme yasağı getirilir.

Dönemsel olarak Rus soylu sınıfının ayrıcalıklarının arttırılması belli başlı aşamalar halinde gerçekleşir.[14] Bu aşamaların en önemli dönemleri 1714, 1719, 1722, 1736, 1762, 1775 ve 1785 yılları olur.

Bunun ilki 1714 yılında pomestyelerin soyluların şahsi mülkiyetine, yani votçinaya dönüştürüldüğü kanun ile sağlanır.[15] Söz konusu kanun pomestye ve votçinayı birbirine bağlar ve araziler yalnızca babadan oğula verasetle geçer. Bu araziler vefat eden kişinin vasiyeti üzerine oğullarından yalnızca birine devredilebilir. Arazi alamayan diğer mirasçılar ise devlet hizmetinde bulunmak zorunda kalır. Çünkü söz konusu kanun soyluların mülklerinin bölünmesini, topraklarının küçülmesini, dolayısıyla soylu sınıfının yoksullaşmasını engeller. Bu kanunun sağladığı toprak mülkiyeti hakkı, soyluları ekonomik ve siyasi olarak ayrıcalıklı kılar.

1719 yılında soylulara ait topraklarda yaşayan köylüler toprak sahiplerine bağlanır ve bu da soyluların köylüler üzerindeki haklarının artmasına önemli ölçüde neden olur. Bunun yanı sıra soyluların gerekçesiz olarak görevden ayrılmaları durumunda toprakları ve köylüleri devlet lehine ellerinden alınabilir hale gelir.[16] Sadece soylular devlete hizmet etmeye devam ettiği sürece topraklarının mülkiyet hakkı ve köylülere sahip olma hakkı devam eder.

---

[13] A.B. Kamenskiy, **Ot Petra I do Pavla I. Reformı v Rossii XVIII veka**, Moskva, RGGU, 2001, s. 122.
[14] N.İ Romah, M. S. Surenskaya, **Oformleniye dvoryanskogo sosloviya,** Analitika kulturologii no.3 (21), 2011, s. 1. (Çevrimiçi), https://cyberleninka.ru/article/n/oformlenie-dvoryanskogo-sosloviya 23.11.2022.
[15] Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 284.
[16] B.N. Mironov, **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**, Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanın, 2003, s. 82.

1722 yılında I. Petro eğitim, yetenek, başarı ve soya göre liyakat ölçütü getiren Rütbeler Tablosunu (Tablitsa Rangov) oluşturur. Söz konusu tablo soylu bir kişinin sosyal konumunu ve hizmet hiyerarşisindeki yerini belirler.[17] Rütbeler tablosunun oluşturulmasıyla soylu sınıfın yapısı ve ordunun yapılanması da etkilenir. Bu tablo oluşturulduktan sonra artık bir soyun devlet ve kamu hizmeti üzerindeki etkisi kalkar.

Tablodaki rütbeler askeri, sivil ve saray mensupları olmak üzere üç gruba ayrılır ve on dört dereceden (rang) oluşur. Her dereceye ayrı rütbe (çin) verilir. Soyluluğu elde etmek isteyenler tablonun en alt derecesinden, yani 14. dereceden başlar. Soylu unvanı 14. derecedeki askerlere verilirken, saray veya sivil hizmetinde bulunanlara doğrudan 8. derecedeki unvan verilir. Bu tablonun derecelendirmesinde bir diğer önemli etken soyluluğun doğuştan mı yoksa sonradan mı hizmet karşılığında elde edinildiğidir. Rütbeler Tablosuna göre 1. ile 8. arasındaki derece doğuştan soylulara (potomstvennıye dvoryane), 8. ile 14. arasındaki derece ise devlet hizmetinde bulunan zati soylulara (liçnıye dvoryane) verilir.

Bu tablo sayesinde herkesin devlet hizmetine girip yükselmesi için imkân yaratılır. Kişinin yeteneği ölçülür ve başarısına göre kişinin geldiği soya bakılmaksızın gelişmesi sağlanır.[18] Soylular için devlet hizmeti zorunlu hale gelir ve soylulara baş vergisini (poduşnaya podat) toplamak gibi farklı görevler de verilir.[19] Rütbe kararnamesinin yürürlüğe girmesi neticesinde hizmet süresi karşılığında soyluluğun elde edilmesi yasallaşırken, soylu sınıfı demokratikleşir, soyluların hizmet kalitesi iyileşir ve soylu kitle kendi içinde tabloya göre ayrışır.[20]

I. Petro'nun ölümünden sonra da soyluların hakları ve ayrıcalıkları genişlemeye devam eder. Çariçe Anna İoannovna döneminde (1730-1741) bazı eski uygulamalara geri dönülür. Petro'nun çıkardığı arazilerin bölünmezliğine dair kararnamesi 1731 yılında yürürlükten kaldırılır, kullanmaları için verilen araziler

[17] Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 23.
[18] A. Romanoviç-Slavyatinskiy, **Dvoryanstvo v Rossii ot naçala XVIII v. do otmenı krepostnogo prava.** Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003, s.195.
[19] Rafal Çahor, **Mentalitet provintsialnogo dvoryanstva v period obshestvenno-politiçeskih izmeneniy vtoroy polovinı XIX veka**, Vrotslav, Instytut Polsko-Rosyjski, 2013, s. 19.
[20] S.M. Troitskiy, **Rossiya v XVIII veke.** Moskva, Nauka, 1982, s. 77.

soyluların şahsi mülkiyetine geçer. Topraklar mirasçılar arasında serbestçe paylaşılabilir ve satılabilir hale gelir. Toprakların mirasçılar arasında bölünmesine imkân verilmesi, soylu sınıfına mensup bazı kişilerin yoksullaşmasına neden olur.

19 Aralık 1736'da soyluların zorunlu devlet hizmeti süresini yirmi beş yıl ile sınırlı hale getiren bir manifesto yayımlanır. Söz konusu manifesto soylu sınıfında yaşanacak olan değişimin başlangıcı olur. Askerlik yapan ve Çarın hizmetinde bulunan soylular artık yavaş yavaş toprak sahibi taşra soylularına dönüşmeye başlar.[21]

Petro'nun kızı Yelizaveta Petrovna döneminde (1741-1761) ise saray darbesine katılan ve kendisini tahta götüren soylular, soylu sınıfının sınırlarını açıkça belirleyen bir dizi önemli siyasi ve medeni hak elde eder. Onlara tanınan bu hakların etkisi altında soylular artık miras yoluyla aktarılan özel haklara ve ayrıcalıklara sahip kapalı bir grup olur.[22] Bu dönemde soyluların yaşam koşulları daha da iyileşir, devlete karşı yükümlülükleri hafifler, mülkiyet kısıtlamaları kalkar, köylüler üzerinde güçleri artar ancak zorunlu olan uzun vadeli hizmet yükümlülükleri devam eder.[23]

18 Şubat 1762'de Çar III. Petro döneminde (1761-1762) *Soyluların Özgürlüğüne Dair Manifesto* (Manifest o volnosti dvoryanskoy) yayımlanır ve soyluların ayrıcalıkları daha da genişler. 1762 yılına kadar bir hizmet sınıfı niteliği taşıyan soylu sınıfı, zorunlu hizmetten muaf tutulur. Soylular artık sadece savaş durumunda askerlik hizmetine çağrılabilecek hale gelir. Yine de söz konusu manifestonun yayımlanmasından sonra bile soyluların birçoğu hizmette kalmaya devam eder. Hizmetten ayrılan kesim ise çalışmayan soylular kategorisinin ortaya çıkmasına neden olur. Soylular artık serflerin yaşadığı araziye sahip olma, serfleri satın alma ve satma hakkını da elde eder.[24] Bu Manifesto doğrudan taşra soyluları ile ilişkilidir. Çünkü toprak sahibi olan soylular artık köylülerin efendisi olur ve ayrıca

[21] A. Romanoviç-Slavyatinskiy, **Dvoryanstvo v Rossii ot naçala XVIII v. do otmenı krepostnogo prava**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003, s. 34.
[22] A. M. Pankova, "Sotsialnaya psihologiya dvoryanskoy intelligentsii na rubeje XVIII-XIX vv." Vestnik Taganrogskogo instituta imeni A.P. Çehova, 2016, s. 264. (Çevrimiçi) https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-psihologiya-dvoryanskoy-intelligentsii-na-rubezhe-xviii-xix-vv-k-voprosu-ob-istokah-dekabrizma 30.11.2022.
[23] B.N. Mironov, **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**., Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanın, 2003, s. 378.
[24] B.İ. Solovyov, **Russkoye Dvoryanstvo**, Sankt-Peterburg, Poligon, 2003, s. 108.

soylulara verilen serbest çiftlik yönetiminin yanı sıra ve soylu meclislerine katılma imkanının verilmesiyle birlikte soylular taşraya yerleşmeye başlar. "*... Onlarca, hatta yüzlerce soylu daha önce terk edilmiş malikanelerine dönmeye başlar. Taşra çok kısa bir süre içinde yeni insanlarla dolar...*"[25]

Sonuç olarak *Soyluların Özgürlüğüne Dair Manifesto*, taşra yaşamının yenilenmesine, belirli bir malikane ortamının tasarlanmasına, Rus kültürünün gelişmesine katkı sağlar. Ancak soylularla diğer sınıflar arasındaki mesafeyi de arttırır.

II. Yekaterina döneminde (1762-1796) de Rus soylu sınıfının ayrıcalıkları arttırılmaya devam eder. Soyluların toplum içerisinde konumları giderek güçlenir ve bu dönemde de soyluların sayısı diğer sınıflarla kıyasla artar.[26] Aynı zamanda II. Yekaterina soyluların diğer sınıflara karşı üstünlük duygusunun oluşmasını ve taşra soyluları da dahil olmak üzere soyluların değerlerinin belirleyici özelliklerinden biri haline gelen konum ayrıcalıklarının olduğunun farkına varılmasını sağlar. "Aydınlanmacı mutlakiyet" adı altında tarihe geçen II. Yekaterina döneminde iktidarı güçlendirmek maksadıyla yeni reformlar başlatılır. 1766 yılında soylular, ilçelerde kurumsal işletmelere sahip olma hakkını elde eder. "Aydınlanmacı mutlakiyet" politikasının en önemli faaliyeti olan 1775 reformu, soylulara idari bir rol kazandırır: soylu sınıfı seçme hakkına sahip olur, seçim yoluyla kendi aralarından ilçe yönetimini seçer, idari yönetim sistemi iyileştirilir, mahkeme işleri de daha iyi bir düzene konulur.[27] Soylular, iktidarın en yakın yardımcıları olarak yüksek kurumlara yerleşir. Bürokraside Rusya'nın neredeyse tamamı soylular tarafından yönetilmeye başlanır.[28] Soyluların sınıf olarak güçlenmesini sağlayan ve bazı soyluların taşraya yerleşmesini önceden belirleyen bu tür eylemler ile soyluların iç örgütlenmesi sağlanır ve siyasi önemi artar.[29] Alınan bu tür kararlar ve sağlanan imkanlar sayesinde taşra soylularının

[25] S.A. Korf, **Dvoryanstvo i ego soslovnoye upravleniye za stoletiye 1762-1855 gg.**, Sankt-Peterburg, B.i., 1906, s. 13.
[26] S.G. Puşkaryov, **Rossiya v XIX veke (1801-1914)**, New-York, İzd-vo imeni Çehova, 1956, s. 27.
[27] A. N. Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 305.
[28] K.D. Bugrov, S.V. Sokolov, **İstoriya Rossii. Kratkiy kurs**, Yekatirinburg, İzd-vo Ural. un-ta, 2018, s. 59.
[29] A. Romanoviç-Slavyatinskiy, **Dvoryanstvo v Rossii ot naçala XVIII v. do otmenı krepostnogo prava**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003, s. 34.

aktif konumunun oluşması amaçlanmıştır. Bu reformdan sonra soyluları tamamen üstün sınıf kılacak etkin bir kanun çıkarılır.

> 1785 yılında çıkarılan bir kanunla (Jalovannaya gramota dvoryanstvu) kendilerine daha önce tanınan tüm özgürlük ve ayrıcalık hakları sistemli hale gelir. Bu kanun soyluları tüm vergilerden, devlet hizmetinden, bedensel cezalardan muaf tutar ve soylu sınıfı mensubu olduklarını gösteren nitelikleri (kılıç, üniforma, araçlar vs.) belirler.[30]

Söz konusu kanunla, soyluların toprak ve köylüler üzerindeki mülkiyet hakkı, zorunlu hizmetten ve vergilerden muafiyeti, soyluların kendi çiftlik ürünlerini satma, çiftliklerinde serbestçe fabrika gibi ticari işletme kurma hakları tasdik edilir. Bazı toprak sahipleri çiftliklerini ticari amaçla kullanır ve bu girişimleri onlar için önemli bir gelir kaynağı haline gelir. Bu durum taşrada soyluların girişimciliğini başlatır, günlük yaşamlarında ise yeni ticari eğilimler yayılmasını sağlar.

Sonuç olarak II. Yekaterina döneminde çıkarılan 1785 kanunu ile soylulara toprak ve serf sahibi olma, saray idaresinde ve orduda orta ve yüksek mevkilerde bulunma hakkı vs. tanınır. Ayrıca soylulara ikamet yerini seçebilme, genel devlet yönetimine ve ekonomik hayata katılmak için bir dizi kurumsal haklar da tanınır.[31] Dolayısıyla söz konusu kanun soyluların kişisel, yasal, siyasi ve mülkiyet haklarını güvence altına alır. Netice itibariyle soylular kendilerini "*en güçlü, en zengin, devlet tarafından güven altında olan, eğitimli ve siyasi açıdan bilinçli*"[32] bir grup olarak görür. Ayrıca yönetim tarafından, serfler üzerindeki denetimi güçlendiren farklı önlemler de alınır. Böylece "*soyluların haklarını genişletmek için diğer tüm sınıfların hakları kısıtlanır*."[33]

> Toprak sahibi soylulara geniş imtiyazlar verilirken köylülerin durumunda olumlu bir değişiklik gözlemlenmez. Aksine serflik düzeni çok daha şiddetlenir, vergi ağırlığı büsbütün alt tabaka üzerine yüklenir ve serflik en yüksek derecesini bulur.[34]

---

[30] B.N. Mironov, **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**., Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanın, 2003, s. 82.
[31] B.F. Yegorov**, İz istorii russkoy kulturı**, Moskva, Yazıki russkoy kulturı, 1996, s. 663.
[32] Richard Pipes, **Rossiya pri starom rejime**, Çev. V. Kozlovskiy, Moskva, Nezavisimaya gazeta, 1993, s. 225.
[33] M.T. Yabloçkov, **İstoriya dvoryanskogo sosloviya v Rossii**, Sankt-Peterburg, tipografiya A.M. Kotomina, 1876, s. 502.
[34] A.N. Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar,** Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 306.

Tarihçi Puşkaryov'un deyişiyle "*Egemen soylular ile haklarından mahrum bırakılmış milyonlarca serfin arasındaki sosyokültürel uçurum oluşur, Yekaterina'nın parlak çağına sosyal eşitsizliğin büyük bir gölgesi düşer, serflik sistemi doruk noktasına ulaşır.*"[35]

XVIII. yüzyılın sonuna gelindiğinde otokrasinin güçlü dayanağı haline gelen soylu sınıfı ayrıcalıklı zümreye dönüşerek yasal olarak geniş haklara sahip üst sınıf konumunu alır. Böylelikle soylular, Rus toplumunun sosyal sınıf yapısının en önemli unsuru olarak varlığını sürdürür. Topraklar ve serfler soyluların elinde olur. Toprak mülkiyeti ve serfler sayesinde soylular ekonomide önemli bir yer edinir. Devlet yönetimindeki yüksek makamlardaki görev ve sorumluluklar soylulara verilir. Ancak XIX. yüzyılda soylular ve otokrasi arasındaki ilişkilerde bir dizi değişiklikler meydana gelir.

1.2. XIX. Yüzyılda Soyluların Sosyo-Politik Rolü

II. Yekaterina'nın selefi Çar Pavel döneminde (1796-1801) toplumsal sınıflar üzerinde yeni devlet gelenekleri ve kültürü etkili olmaya başlar. Bu dönemde soyluların toprakları köylülerin toprakları gibi vergiye bağlanır. Soyluların devlet hizmeti muafiyetlerine son verilir. Serflere, eğer kendilerine kötü davranılırsa şikâyette bulunma hakkı tanınır. Ayrıca Çar Pavel ülkeyi Fransız ihtilalinden korumak için dergileri, kitapları ve eğitim almak isteyen soylular için yurtdışına çıkışları yasaklar. Soylular ve özellikle saraya yakın olan muhafız birlikleri bu uygulamalardan rahatsız olur.[36] Pavel'in reformlarının maksadı, üst sınıfın refahının garantisi olan devlet yapısını ve monarşiyi güçlendirmektir. Ancak bu durum 1785 kanunuyla soylulara verilen bir dizi ayrıcalığın ve hakların ortadan kaldırılma girişimi gibi algılanır. Bununla birlikte, soylular tarafından desteklenmeyen Pavel'in politikası otokrasi ile soylular arasındaki ilişkiyi karmaşıklaştırır ve imparatorun otoritesinin soylu sınıfı gözünde azaltan ön koşulları yaratır. Ayrıca Pavel bir soylunun görünüşünden masasındaki yemek sayısına kadar soyluların günlük yaşamlarını sıkı

[35] S.G. Puşkaryov, **Rossiya v XIX veke (1801-1914)**, New-York, İzd-vo imeni Çehova, 1956, s. 28.
[36] G. Hosking, **Rusya ve Ruslar**, Çev. Kezban Acar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 339-340.

bir şekilde kontrol altında tutmaya çalışır, bu durum ise soyluların olumsuz tepkisine neden olur.[37] Çar Pavel'in mevcut politikaları uzun süre devam ettirilmez ve darbe ile tahtından indirilir, yerine I. Aleksandr geçer.

I. Aleksandr'ın dönemi (1801-1825), I. Pavel tarafından kaldırılan soylu ayrıcalıklarının yeniden yürürlüğe girmesiyle başlar. I. Aleksandr konumunu, sadece belli bir politik bağımsızlığa sahip soylu sınıfının ayrıcalıklarını genişleterek ve güçlendirerek koruyabileceğine inanır. Çünkü çıkardığı reformlar eğer soyluların haklarını kısıtlıyorsa, onlardan bu reformları uygulaması beklenemezdi. Ancak I. Aleksandr eşitlik ilkesini savunarak eğitim alma hakkını sadece ayrıcalıklı sınıflara sunmaktan çıkarır ve ücretsiz olarak en yukarıdan en aşağıya toplumun bütün tabakalarına yayma ilkesinin temellerini atar. Ayrıca I. Aleksandr döneminde, 1813-1815 savaşlarına katılan subaylar, diğer ülkelerin politik yaşamları, vatanseverlikleri, hukukun üstünlüğü gibi ayrıcalıklardan etkilenir. Gelecek yıllarda serfliğin kaldırılmasına sebep olacak olan milliyetçilik ve vatandaşlık kavramları da söz konusu bu dönemde ortaya çıkmaya ve gelişmeye başlar.[38]

Aynı dönemde I. Pavel'in çıkardığı ve 1785 kanunuyla çelişen, soyluların bedensel cezalandırmalarına, hizmetten kaçan ya da gecikmiş soyluların cezalandırılmasına ilişkin 1797-1800 yılları arasında geçerli olan tüzükler de kaldırılır. Söz konusu bu dönemde soyluların kişisel haklarının yanı sıra kurumsal hakları da genişletilir. Soylular ilçe mahkemelerine memurları seçme hakkını elde eder. Oluşturulan soylu meclislerinin bağımsızlığı vurgulanır ve yerel yönetimde soyluların rolü artar. 1805 yılında ise soylu meclislerinin ticaret alanındaki hakları genişletilerek soyluların devlet borçlarının geri ödenmesinde önemli bir rol oynaması sağlanır.[39]

Otokrasi, doğuştan soyluların çıkarlarını savunmaya devam eder. Ayrıca doğuştan soyluluk hakları ya evlilik sonucunda elde edinilebilir ya da imparator

[37] **Bkz.**: A.B. Kamenskiy, **Ot Petra I do Pavla I. Reformı v Rossii XVIII veka,** Moskva, RGGU, 2001, s. 504-507.
[38] **Bkz.**: G. Hosking, **Rusya ve Ruslar**, Çev. Kezban Acar. İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 340-365.
[39] **Bkz.**: S.G. Puşkaryov, **Rossiya v XIX veke (1801-1914)**, New-York, İzd-vo imeni Çehova, 1956, s. 27-32.

tarafından verilebilir.[40] Ancak 5 Nisan 1801 tarihli kararname ile imparator, soyluluğu tasdikleyen belgelerde soyluluğun doğuştan mı yoksa sonradan mi edinilmiş olduğunun belirtilmesini emreder. Rütbeler Tablosuna göre 8. derecenin altındaki memurları içeren zati soylularda da bazı değişiklikler meydana gelir. Böylece, 1814 yılında zati soyluların dul eşlerinin soylu olmayanlarla yeniden evlenmeleri durumunda zati soyluluğun ellerinden alınması yasaklanır. Zati soylulara serflere sahip olma hakkı tanınmaz.[41]

Otokrasi, soyluların ahlakını korumak maksadıyla bir dizi önlemler alır. Soylu unvanı yalnızca bir soylunun işlediği suç nedeniyle ve imparatorun emriyle elden alınabilir. Bu bağlamda 19 Haziran 1819'da karar alınır. Karar neticesinde hırsızlıktan ötürü suçlu bulunan soyluların unvanları ellerinden alınırken, ayyaşlıktan, ahlaksızlıktan, kumardan suçlu bulunanların yargılanmasının önü açılır. 1820 yılında rütbeleri er rütbesine düşürülen ve soylu unvanları ellerinden alınan soyluların subay olmaları da yasaklanır. Bu tür önlemler ile soyluların ahlaki imajının korunması ve yüksek ahlakla nitelendirilen soylu sınıf statüsünün güvence altına alınması amaçlanır.

Ülkede aydınlanma fikirlerinin yayılması ve imparatorluğun XIX. yüzyılın ilk çeyreğindeki nitelikli uzmanlara olan ihtiyacının artmasıyla birlikte yeni bir eğilim ortaya çıkar. Bu eğilim soylu unvanının kazanılmasını doğrudan eğitim seviyesine bağlar. Böylece, eğitim seviyelerinde gösterildiği Rütbeler Tablosuna göre bilim adamları 8. derece rütbesini alır ve doktora diplomasına sahip bir soylu, doğuştan soyluluk unvanını elde edebilir. Böylelikle Rütbeler Tablosunun 8. derecesinde yer alan her memurun rütbe alabilmesi için ya üniversite eğitimi aldığına dair bir belge sunması ya da üniversitede fen ve beşeri bilimler alanında özel bir sınavdan geçmesi gerekir. 10 Kasım 1811'de bir kararname çıkarılır ve bu kararnameye göre üniversite mezunu soylu öğrenciler vergilerden muaf tutulur. Böylece bu kararname kamu hizmetinde bulunan ve yüksek öğrenim görenlere zati soyluluğu elde etme imkanı

[40] B.N. Mironov, **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**, Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanın, 2003, s. 85-86.
[41] M.T. Yabloçkov, **İstoriya dvoryanskogo sosloviya v Rossii**, Sankt-Peterburg, tipografiya A.M. Kotomina, 1876, s. 349.

verir. Atılan bu adımlarla taşra soyluları da dahil olmak üzere soyluların eğitimine özel bir önem verilmiş ve bir dereceye kadar seviyelerinin yükselmesi teşvik edilmiştir.

I. Aleksandr'ın eğitim alanındaki liberal dönüşümleri, üniversite özerkliğinin getirilmesi özellikle de üniversite ve enstitülerin sayısındaki artış ile birlikte soyluların yüksek öğrenim görme imkanları genişletilir. I. Pavel dönemindeki yurtdışından edebi eser ithalatı yasağının kaldırılması ve aydınların eserlerinin Rusçaya çevrilerek yayınlanması, okuma ilgisinin artmasını ve üst sınıfa ait yeni burjuva değerlerinin ortaya çıkmasını teşvik eder.

Bu döneminde Rus toplumunun çeşitli alanlarda ilerici eğilimlerin gelişmesini engelleyen serfliği kaldırma girişimleri başlatılır, ancak fazla ileri gidemez. 1803 yılında yayımlanan *Serbest Çiftçilere Dair Manifesto* (Manifest o volnıh hlebopaştsah) doğrultusunda toprak sahipleri kendi serflerini serbest bırakma ve belirli şartlar altında onlara mülk olarak toprak verme gibi imtiyazlar sağlanır.[42]

> Yasal olarak serflik sistemi yumuşatılır. (…) Serflerin toprak sahiplerinden kurtulup kurtulmayacağı sorusu tamamen toprak sahiplerinin iradesini bırakılır ve onlar da elbette serflik sistemine yaraşır bir şekilde karar verirler: tüzük kayıtsızca karşılanır ve çok az kişi tarafından faaliyete geçer.[43]

Yönetim, toprak sahiplerinin de serflik yükü altında ezildiklerine ve yeni kararnameyi köylüleri özgürleştirmek için kullanacaklarına inanır, toprak sahiplerinin köylüleri sosyal kargaşa yaşanmadan kademeli olarak özgürleştirilmesini ümit eder. Ancak I. Aleksandr'ın 25 yıllık saltanatı boyunca imparatorluktaki serf sayısının yalnızca %1'inden azı özgürlüğüne kavuşur.[44]

1812 yılında gerçekleşen Vatan Savaşı'ndan sonra I. Aleksandr'ın iç politikası, soyluların hoşnutsuzluğuna ve soylu muhalefetinin oluşmasına neden olan bir dizi gerici önlemle öne çıkar. Soylu toplulukların yönetim karşıtı eylem ve söylemleri ile ilgili ihbarlar alınmaya başlanmasından sonra 1 Ağustos 1822'de tüm soylu

---

[42] A.N. Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 317-318.
[43] N.Ya. Eydelman, **İz potayonnoy istorii Rossii. XVIII-XIX vv.**, Moskva, Vısşaya şkola, 1993, s. 67.
[44] K.D. Bugrov, S.V. Sokolov, **İstoriya Rossii. Kratkiy kurs**, Ekatirinburg, İzd-vo Ural. un-ta, 2018, s. 62.

topluluklar, imparatorun emriyle yasaklanır. I. Aleksandr'ın bu önlemlere başvurması soylular arasında imparatorun otoritesini zayıflatma eğilimini güçlendirir.

1825 yılında I. Aleksandr'ın ani ölümünden sonra kardeşi Konstantin tahtan feragat eder ve onun yerine I. Nikolay tahta geçer. I. Nikolay'ın dönemi (1825-1855) otokrasinin doruk noktası olarak tarihe geçer. İmparator, yönetimi baştan kurarak Rusya'yı sıkı düzen içinde tutar. I. Nikolay'ın kuracağı bu düzende 1825 yılının Aralık ayında çıkan Aralıkçılar isyanı etkili olur. Söz konusu isyanı başlatan kişiler, askeri bir darbe yoluyla özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ideallerini korumak amacıyla gizli topluluklarda birleşen soylu sınıfının ileri gelenlerinden oluşur. Aralıkçı isyanını başlatan kişilerin soylu sınıfına mensup olmalarından imparator artık bu sınıfa güvenmez, yönetim için sağlam bir destek olmadığını anlar ve devlet idaresinde soylulara yer vermez. Devlet idaresini kontrol altında tutabilmek için çözümü güçlü merkeziyetçi bir bürokrasi kurmakta bulur ve yeni memurlara görevler verir. Böylelikle Rusya'da bir bürokrasi rejimi kurulur ve I. Nikolay devlet idaresindeki çalışmaları soylu sınıfını dahil etmeden, kendisinin seçtiği memurlar vasıtasıyla gerçekleştirir. Aralıkçı isyanı soyluların siyasi rolünün sonunu getirir.[45]

1825 yılındaki olayların tekrarlanmasını istemeyen I. Nikolay, köklü reformlar yapmaktan ve özellikle de serflik sorununu çözmekten kaçınır. Yeni kurulan rejim gereği faaliyetleri uygulamak adına yeni idari kurumlar kurar. Bu dönemdeki en önemli uygulamalardan biri seçilmiş adaylara hukuk eğitimi veren İmparatorluk Hukuk Okulunun kurulması olur. Bu okulun mezunları kısa sürede yargının temelini oluştur. Böylece hukuk, güçlüler tarafından kontrol edilemeyen, güçsüzler ve korumasızlar için uygulanabilir hale gelir.[46]

Bu dönemde ayrıca imparator, soyluluğu elde etme sürecini zorlaştıran önlemler de alır. Öncelikle 1832 kanunuyla, baş vergisinden, askerlikten ve bedensel cezalardan muaf olan "doğuştan fahri vatandaşlar" ve "zati fahri vatandaşlar" olmak üzere iki dereceli "fahri vatandaşlar" (poçotnıye grajdane) adı altında bir orta sınıf

[45] A.N. Kurat, **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 339.
[46] **Bkz.**: G. Hosking, **Rusya ve Ruslar**, Çev. Kezban Acar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 385-388.

oluşturulur. Bu uygulamalar, soyluları soylu olmayanların karışmasına karşı korumuştur:

> Fahri vatandaşlığın tesis edilmesi, soyluların kapalı bir sınıf olduğunu göstermesi açısından Rus soylularının tarihi için önemlidir: daha önce hizmet ya da nişan alma yoluyla elde edilen soyluluk artık fahri vatandaşlığa ya da zati soyluluğa atfediliyordu.[47]

I. Nikolay, çıkardığı 1845 kararnamesi ile hizmet sıralamasında soyluluğu elde etmek için gerekli olan rütbelerin derecelerini yükseltir. Artık doğuştan soyluluk, sivil rütbeler için 5. dereceden (öncesinde 8.), askeri rütbeler için 6. dereceden (öncesinde 14.), kişisel soyluluk ise hem sivil hem de askeri rütbeler için 9. dereceden (öncesinde 14.) verilmeye başlanır.

I. Nikolay soyluların nüfus üzerindeki etkisinin devlet otoritesini zayıflattığını da bilir, ancak onların yerini alacak bir yapı olmadığından serflerin durumunu iyileştirmek için neredeyse hiçbir şey yapmaz ve bunu da şu sözlerle açıklar: "*Bugünkü haliyle serflik herkesçe bilinen kötü bir şeydir, onu yıkmak ise daha yıkıcı bir kötülük olacaktır.*"[48]

XIX. yüzyılın ikinci yarısı ise Rus İmparatorluğu'nda büyük reformların yaşandığı bir dönem olur. I. Nikolay'ın ölümü, sosyal yaşamın tüm alanlarında değişim beklentileri beraberinde getirir. II. Aleksandr döneminde (1855-1881) Rusya'nın serflik sorunu gündeme gelir. 1861 reformu ile serflik kaldırılır. Bu durum ise taşra soylularını doğrudan etkiler. Söz konusu reforma göre serfler toprak sahiplerinin otoritesinden çıkarak özgürlüklerini elde eder. Ayrıca serflere resmi olarak toprak satın alma hakkı da tanınır. Serfler toprak sahibi olur, ancak uzun yıllar boyunca vergi ödemelerinin yanı sıra yüksek faizli borçlar ve geri ödemelerinden yükümlü olur. Toprak sahipleri de bu reformun sonuçlarından memnun olmaz; toprak karşılığında para alsalar da eski konumları sarsılır.[49]

---

[47] S.A. Korf, **Dvoryanstvo i yego soslovnoye upravleniye za stoletiye 1762-1855 gg.**, Sankt-Peterburg, B.i., 1906, s. 22.

[48] **Bkz.**: G. Hosking, **Rusya ve Ruslar**, Çev. Kezban Acar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 366-388.

[49] Rafal Çahor, **Mentalitet provintsialnogo dvoryanstva v period obshestvenno-politiçeskih izmeneniy vtoroy polovını XIX veka**, Vrotslav, Instytut Polsko-Rosyjski, 2013, s. 25.

Rus İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar sürdürdüğü dış politika, Rus soylularının gündelik yaşamının şekillenmesinde önemli rol oynar. Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) ve Altıncı Koalisyon Savaşı (1813-1814) sırasında Avrupa'yı gören taşra soyluları Rusya'daki serflik düzeni ile çelişen Avrupa yaşamına tanıklık eder. Bu savaşlara katılan taşra soyluları anılarında bu seferlerden bahseder.[50] F.F. Vigel taşra soylularının yaşamlarına etki eden bu seferlerin önemini şu şekilde vurgulamıştır: "*Paris'in ele geçirilmesi bizde (onların deyimiyle) yeni bir sivil gelişime imza attı; bu gelişme taşrada bile eski Rus yaşamımızı yavaş yavaş yok etti.*"[51]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar soyluluğun evrimine büyük ölçüde doğuştan soyluları destekleyen otokrasi tarafından teşvik edilen sınıf içi ayrışım eşlik eder. Söz konusu bu dönemin soylu sınıfı temsilcileri arasındaki fark genellikle oldukça dikkat çekicidir: örneğin, XVIII. yüzyılın ortalarında Rusya'da 10 binden fazla serfe sahip 14 büyük aile vardır ve aynı zamanda "*sadakalarla beslenen, rızık aramak için orada burada dolaşan*"[52] dilenci soylular da vardır. Bu gibi nedenlerden dolayı farklı ölçütlere dayanan çeşitli soyluluk sınıflandırmaları söz konusudur.

İlk ve en yaygın sınıflandırma, soyluların maddi durumlarına göre yapılır. Ekonomik durumları çiftliklerindeki serflerin sayısı ile ölçülür. Serf sayısı 20'den az olan topraksız ve küçük toprak sahipleri alt sınıf ve yoksul soylular olarak kabul edilir, serf sayısı 21 ila 100 arasında olan orta toprak sahipleri orta sınıf ve orta gelirli soylular olarak kabul edilir, 100'den fazla serfe sahip olan soylular üst sınıf ve zengin soylular olarak kabul edilir.[53]

İkinci grup sınıflandırmaya göre soylular başkent ve taşra soyluları olmak üzere iki büyük gruba ayrılır. Bu gruplandırma soyluların ikamet yerine göre yapılır. Soyluların büyük kısmı orta ve düşük gelirli olduğundan taşralara yerleşirler. Burada

[50] **Bkz.**: F.F. Vigel, **Zapiski v 2-h tomah. Tom 2**, Moskva, Zaharov, 2003, s. 712.
[51] **A.e**., s. 720.
[52] İ.V. Faizova, **Manifest o volnosti i slujba dvoryanstva v XVIII stoletii**, Moskva, Nauka, 1999, s. 50.
[53] B.N. Mironov, **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**, Sankt-Peterburg, Dmitriy Bulanın, 2003, s. 86.

yaşayan taşra soyluları da kendi içinde birkaç gruba ayrılır. Birinci grup, Rusya'nın farklı yerlerinde büyük topraklara sahip olan ve imparatorluk ailesine yakın ayrıcalıklı taşra soylularıdır. İkinci ve en büyük grup, görevleri imparatorun emirlerini yerine getiren, askeri veya idari hizmette bulunan soylulardır. Üçüncü grup ise küçük ve orta ölçekli toprak sahibi soylularıdır.[54] Taşra soylularının bu tür gruplandırmaları onların gündelik yaşamlarını da etkiler.

1.3. Taşra Soylularının Gündelik Yaşam Kültürü

Gündelik yaşam kavramı, gelenekleri, günlük alışkanlıkları, günlük yaşam düzenini, çeşitli faaliyetlerin zamanını, çalışma düzenini, boş zamanların değerlendirilmesini, dinlence türlerini, oyunları, düğün ve defin törenlerini kapsamaktadır ve doğrudan kültür ile bağlantılıdır.[55]

Yu. M. Lotman, "kültür" kavramının çok geniş kapsamlı olduğunu, aynı zamanda ahlak ilkelerini ve fikirlerin yanı sıra insanların yaratıcılığını gibi çok daha fazla ögeyi içerdiğini belirtir. Doğası gereği kültür kolektif ve sosyal bir olgudur. Kültür aynı zamanda insanlar arasında bir iletişim aracıdır. Kültür özelinde soylulara ait olmak belirli davranış kurallarını, onur ilkelerini ve hatta belli başlı kıyafetleri giymeyi gerektirir. Yani soyluların kültürü, onların günlük yaşamları, alışkanlıkları ve dünya görüşleridir.[56] "*Geçmişteki insanların mantığını (...) anlamak için nasıl yaşadıklarını, çevrelerinin nasıl bir yer olduğunu, genel düşüncelerinin ve ahlaki fikirlerinin ne olduğunu, resmi görevlerini, geleneklerini (...) kavramak gerekir*."[57]

Soylu sınıfının kültürü çok katmanlı Rus kültürünün tepesinde yer alır ve ulusal kültür niteliği taşır. Nitekim diğer sınıflara göre (köylü, tüccar, ruhban sınıfları) soylu sınıfı hiyerarşik yapıda en üst sınıf olduğundan farklı ayrıcalıklara da sahiptir ve bu

[54] S.S. Tsarikayeva, "Provintsıalnoye dvoryansvo Rossii", **İzvestiya PGPU**, Gumanitarnıye nauki. no. 4 (8), 2007, s. 150.
[55] Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 12.
[56] **Bkz.**: Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 5-8.
[57] **A. e**., s. 9.

sayede XIX. yüzyıla gelindiğinde Rusya'nın okur-yazar, eğitimli ve kültürlü sınıfı haline gelir.

Bununla birlikte, XIX. yüzyılın ilk yarısında soylular ayrıcalıklı konumlarına rağmen hem maddi durumları hem kökenleri hem de kültürel seviyeleri açısından kendi içlerinde ayrışmaktadır. Başkent soyluları arasında aydınlanma ve hümanizm fikirleri ile bilime ve sanata olan ilgi yaygınken taşra soyluları ve ağırlıklı olarak toprak sahipleri arasında cehalet ve zorbalık yaygındır.[58] Bu kültürel fark özellikle gündelik yaşamda, kültürel etkinliklerde ve eğitim seviyesinde kendini gösterir.

1.3.1. Toprak Sahibi Aile ve Gündelik Yaşamı

Taşra soylularının gündelik yaşamlarındaki belirgin özellikler, taşra soylularının XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadarki ekonomik faaliyetleriyle ilişkilidir. Nitekim bu faaliyetler taşra soylularının zamanının büyük bir bölümünü kapsar, yaşam biçimlerini belirler, değerlerini şekillendirir ve başka insanlara karşı yaklaşımını gösterir. Yapılan ziyaretlerde, balolarda ve yolculuklarda başta gelen sohbet konularından biri çiftlik (pomestye) yönetimiyle ilgili konular olur. Aynı şekilde çiftlik yaşamı, bir soylunun değerlerinin oluşumunda, eş seçiminde ve boş zamanının yönetiminde etkili olur.

Toprak sahipleri çiftliklerinin her ayrıntısıyla ilgilenir ve birçoğu çiftlik yaşamında ortaya çıkan her sorunu günlüklerine kaydeder. Kahya aracılığıyla çiftliklerini yöneten kahyaları, serflerin yönetiminden, vergilerin toplanmasından, ürün siparişlerinden, gelir gider meselelerinden toprak sahibinin çeşitli isteklerinin yerine getirilmesinden sorumludur. Her ne kadar kahyalar çiftliklerin işlerinden sorumlu olsa da çiftlikleri başında duran toprak sahipleri gibi çiftliklerini uzaktan yöneten soylular da çiftlik işlerine çok fazla zaman ve çaba harcar.[59]

XIX. yüzyılın ilk yarısında birçok soylu, asıl gelirini çiftliklerinden sağlar. Bazı vilayetlerde gelir kaynakları hayvancılıkken, bazı yerlerde seracılık, meyve ve çiçek

[58] N. İ. Yakovkina, **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan', 2002, s. 4-5.
[59] M.A. Polyakova, Ye. N. Savina, **Russkaya provintsialnaya usadba. XVII- naçalo XX veka**. Moskva, Lomonosov, 2011, s. 120.

bahçeleri yetiştirme işi ile uğraşırlar. Gelirlerini ormancılık, taşımacılık, balıkçılık, arıcılık gibi ticari faaliyetlerden sağlayanlar da vardır. Ayrıca toprak sahipleri zamanlarının büyük bir bölümünü köylülerin iş-gücüne ve elde ettikleri geliri denetlemeye ayırır.[60]

Genel olarak, çiftlik yönetimi sadece ekonomik açıdan önemli değil, aynı zamanda bir taşra soylusunun günlük yaşamının önemli bir parçasını oluşturarak yaşam tarzlarını belirler.

Feodal toplumlarda günlük yaşamının geleneksel özelliği olan ve ataerkil yaşam biçimini güçlendiren ast üst ilişkileri soylu aile yapısında da varlığını uzun süre sürdürür.[61] Bunların en belirgin özelliği, aile reisine koşulsuz itaat ve kadınların ast konumlarıdır. Aile ilişkisi Domostroy[62] (Ev Nizamı) değerleri, katı dindarlığa ve aile reisinin tartışılmaz otoritesine dayanır. Ancak Büyük Petro'nun reformlarının başlamasıyla birlikte, tekdüze ve monoton soylu yaşamında önemli değişiklikler yaşanır. Kadın toplum içine çıkma ve erkekler gibi eşit düzeyde diğer insanlarla sosyalleşme hakkını elde eder. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar çiftlik yönetiminde kadın rolünün artmasıyla toprak sahibesi tipi öne çıkar. Soylu kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, sosyal statüsü artması ve kadın girişimciliği gelişmesiyle, XIX. yüzyılda çiftlik yönetimi başına geçen soylu kadınlar giderek daha sık görülür. Bu durumun meydana gelmesinde en önemli etken ya askerde ya da devlet hizmetinde bulunan eşlerin uzun süre yokluğundan ya da vefatından kaynaklanır.

Soylu kadınların ekonomik faaliyetlerdeki artan rolü, ailenin mali meselelerine aktif katılımlarıyla da kendini gösterir. Kadının çiftlik yönetimindeki temel rolü, onun sadece aile içindeki statüsünü yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda onu giderek

[60] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 66-67.
[61] M.İ. Mikeşin, **Dvoryansvo: ot istorii k metafizike**, Sankt-Peterburg, SPb tsentr istorii idey, 2015, s. 291.
[62] Domostroy'un amacı aile ve terbiye zihniyetini bildirmek, her bir Rus ailesine dindarlık aşılamak, herkesi dindar bir Hıristiyan olarak yetiştirmekti.

erkeklerle eşit haklara sahip kılar ve ona belli bir bağımsızlık kazandırır.[63] Hatta kahyaların çiftlik yönetimine dair hazırlamış olduğu raporlarda toprak sahibinin adının yanı sıra toprak sahibesinin de adı yazar. Bu durum kadınların çiftlik yönetimindeki önemli rolünü vurgular.

Toprak sahibesi, genellikle çalışkan, pratik ve tutucu olurken, serflere karşı sert davranan bir mizaçta olur. Ancak bu tip karakterde olan soylu kadınların ev işleri konusundaki titizlikleri de yadsınamaz. Ev işleri bir kadının ana görevidir. Toprak sahibesi yiyeceklerden, mutfaktan, giysilerden ve evin, müştemilatın, bahçenin düzenlenmesinden sorumludur. Kış için hazırlıklar yaparak büyük depolarda erzak muhafaza eder, turşular, reçeller, salamuralar vs. hazırlar. Toprak sahibesinin günlük görevlerinden bir diğeri, çeşitli yemekleri içeren menüyü hazırlamaktır. Toprak sahibeleri yiyecek ve içecekler ile yakından ilgilenir. Çiftliğin ihtiyaç duyduğu süt ürünleri, et ve kümes hayvanları (tavuklar, hindiler, kazlar), sebzeler ve meyveler çiftlikten temin edilir, bazı ürünler komşulardan ya da çarşıdan satın alınır. Toprak sahiplerinin sofraları, özellikle ev yapımı turşular ve atıştırmalıklar açısından oldukça çeşitlidir. Sofralarındaki kış menüleri yaz menülerinden farklıdır. Gündelik yemekler ev sahibesinin, özel yemekler ise toprak sahibinin talimatları doğrultusunda hazırlanır. Aynı zamanda çiftlikteki işleri yapan serfler de toprak sahibesine bağlı olur.

Toprak sahibi soylularının aileleri genellikle kalabalıktır. Evde farklı yaşlarda birçok çocuğun yanı sıra akrabalar da yaşar. Genelde toprak sahiplerinin evlenmemiş kardeşleri, dul veya evlenmemiş halaları ve teyzeleri, yalnız kalmış aile büyükleri onlarla yaşar.[64] "Akraba" kavramı, çok uzak aile bağlarıyla birbirine bağlı olan kişileri kapsar. Bu güçlü aile bağları sayesinde soylular kendilerini çeşitli zorluklardan korunmuş hisseder. Bu akrabalık bağları çeşitli sosyal ilişkilerin kurulmasına imkan sağlar. Ayrıca görgü kurallarına göre, XIX. yüzyılın başlarında soyluların birbirlerine

[63] N.A. Mileşina, "Rossiyskoye dvoryanstvo XVII-naçalo XX stoletiy v kontekste transformatsii vnutrisemeynıh otnoşeniy", **Vestnik Çelyabinskogo Universiteta**, no. 30, 2010, s. 8.
[64] V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 108-109.

karşı misafirperverlik, akrabalık, sevgi ve saygı göstermeleri geleneksel kabul edilir.[65] Ayrıca bu kalabalık aileye çiftlikte bulunan çok sayıda serf çalışan da dahildir.

Taşrada soylular erken saatlerde uyanır. Soylu ailelerin çoğu dindar olduğundan, soylu bir ailenin her bir üyesinin günü dua ile başlar. Duaların ardından çay servisi yapılır. Çayın yanında çoğunlukla tereyağı ve rafadan yumurta içeren sandviçler servis edilir, ardından giyinip ve her zamanki gündelik işlerine başlar. Kitap okumak soylular arasında giderek yaygınlaşır. Sabah yürüyüşü birçok soylu ailenin gündelik aktivitesidir. Toprak sahipleri arazilerini dolaşır, eşleri de çiftlikle ilgili serflere emirler verir.

Öğle yemeği çoğu zaman gün ortası servis edilir. Zengin olan toprak sahibi ailelerde öğle yemeğinden önce tütsülenmiş balık, havyar, tereyağı, peynir, jambon gibi atıştırmalıklar ve içecekler servis edilir. Akşam yemekleri genellikle çorba, et çeşitleri, meyve çeşitleri, kek, reçelden vs. oluşur. Reçel soyluların favori yiyeceklerinden biridir.[66] Az gelirli soylu ailelerde akşam yemekleri daha mütevazıdır. Genellikle yemek çeşitleri çorba, yulaf lapası, yeşillik ve süt ürünlerinden oluşur. Taşra soyluları yemek seçiminde özel çaba göstermez. Yemeklerin doyurucu ve lezzetli olduğuna dikkat edilir. Akşam yemeği öğle yemeğinden pek farklı olmaz: ana yemek verilmez ve daha fazla alkol tüketilir. Genellikle öğünlerinde alkol içeren içecekler yaygındır. Akşam yemeği için soylu bir aile ziyarete gidebilir ya da misafirlerini evlerinde ağırlayabilir. Akşam yemeği davetleri soyluların gösterişli yaşamını yansıtır. Ev sahipleri, konuklar için çeşit çeşit hazırlanan yemeklerin sayısını artırarak sadece akşam yemeğinin değil, yaşam biçimlerinin ihtişamını göstererek saygın ve onurlu bir aile görünümü yaratırlar. Öğle ve akşam yemekleri aile için bir iletişim alanı olarak görülür.[67]

---

[65] A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 124.
[66] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 101-102.
[67] İ. V. Sohan, "Osobennosti russkoy gastronomiçeskoy kulturı", **Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta**, no. 347, 2011, s. 65.

Oruç aylarında taşra soylularının yemek alışkanlıkları değişiklik gösterir. Oruç tutan dindar aileler balık ve et yemezken, sofralarında sarma çeşitleri, lahana yapraklarından yapılan turtalar, mantarlı irmik lapası, mantarlı lahana çorbası, farklı patates yemekleri gibi yiyecekler yer alır.[68]

Fakat taşra soyluları arasında oruç tutmanın dışında kendilerini güzel yemeklerden mahrum bırakanlar da vardır. Bazıları, hatta çok varlıklı olanları bile, para biriktirmek ve tasarruf etmek maksadıyla az masraflı yemekler tercih ederler.[69]

Yemekten sonra genellikle uzunca bir süre dinlenirler, ardından uyku saatleri gelir. XIX. yüzyılda soyluların akşam yemeğinden sonra gerçekleştirdikleri aile aktiviteleri çeşitlilik gösterir. Akşam saatleri genel olarak eğlenceye, sohbete ve dinlenmeye ayrılır. Çocuklar, çiftlik hayatına özel bir rahatlık, gerçek bir aile atmosferi kazandırır. Ayrıca toprak sahibi ve eşi, kendi hobilerinin yanı sıra çeşitli ziyaretler, geziler, misafir kabulleri, aileleriyle sohbet etme, çocuklarını yetiştirme ve akrabalarıyla ilgilenme gibi faaliyetlere büyük zaman ayırırlar. Aydınlanma fikirlerinin ve Rus kültüründeki yeni eğilimlerin etkisiyle, okumakla birlikte müzikle uğraşmak ve resim çizmek de soyluların günlük rutininin bir parçası haline gelir.

Aydınlanma Çağının yaşanmasıyla soyluların eğitim seviyesindeki artış, soyluların gündelik yaşamındaki bazı değişikliklere neden olur. N.A. Mileşina Petro döneminde soyluların yaşamında ve değerlerinde aşağıdaki değişikliklerin meydana geldiğini ifade eder:

> Soyluların eğitim seviyesinin artması, evlilik ilkelerinin değişmesine neden olur. Daha önce eşler düğünden önce birbirlerini tanımazken artık birbirlerini tanıma fırsatı bulur. Ticari ilişkilerinin oluşması ve ekonomik koşulların farklılaşması neticesinde farklı gelir seviyelerine sahip soylular arasında evlilikler nadiren yapılır. Okuma yazma bilmeyen soylu kızların evlenmesinin yasaklanmasıyla birlikte ideal eş modeli de değişir. Sessiz, uysal eş modelinin yerini yeni kadın modeli alır. Çocuklar ile ebeveynler, erkek ve kız kardeşler, yaşlı ve genç nesil arasındaki ilişkiler de değişiklik

[68] M.A. Polyakova, Ye. N. Savina, **Russkaya provintsialnaya usadba. XVII- naçalo XX veka**, Moskva, Lomonosov, 2011, s. 96.
[69] **Bkz.**: F.F. Vigel, **Zapiski v 2-h tomah. Tom 1**, Moskva, Zaharov, 2003, s. 203.

gösterir. Soyluların çocukları bürokraside zamanla oy kullanma hakkına sahip bireyler olurken, aile çıkarları bireysel çıkarlardan üstün tutulur.[70]

XIX. yüzyılın ilk yarısında, toplumun çeşitli alanlarında burjuva ilişkilerinin oluşması ve soylu ailelerin kitlesel olarak yıkılmaya başlamasıyla, maddi değerler manevi değerlere göre öncelik kazanmaya başlar, bu da soylu sınıfın ahlaki ilkeleri üzerinde olumsuz bir etki yaratır. Her dönemin kendine has özellikleri ve yönetimin soylular ile ilgili politikası gibi çeşitli etkenlerin etkisi altında, soylu sınıfının aile ilişkileri dönüşüme uğrar. Çocuklarının eş seçimlerinde ebeveynlerin görüşü önemlidir, ancak soyluların evliliğinin temelini duygular oluşturmaya başlar. Genç ve yaşlı nesil arasındaki ilişkiler eskisinden daha karmaşık ve tartışmalı bir hal alır. Nesiller arasındaki ilişkiler daha diplomatik ve nazik olmaya başlar. Çocuklar büyüklere bir şey danışırken büyüklerin rızalarını önemser, bu nedenle genellikle büyüklerin buyurduğu gibi hareket etmeye çalışır. Bu itaat yalnızca eski geleneklere bağlı olmaz, aynı zamanda maddi kaygıların, kişisel çıkarların da sonucunda gerçekleşir. Baba otoritesi, çocuklar için hala büyük önem taşır, ancak baba otoritesine gösterilen koşulsuz itaat artık söz konusu değildir. Her aile ferdinin özgür ve bireysel davranışı ile kişisel seçim hakkı giderek daha belirgin hale gelmeye başlar.[71]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, yeni ekonomik çıkarların ortaya çıkması, soyluların siyasi işlevlerinin genişlemesi ve Aydınlanma fikirlerinin etkisiyle bilgi, sanat ve iletişime dair ilginin artmasını sağlar. Bu durum soylu bir ailenin yaşam biçimini etkileyerek önemli ölçüde değiştir. Soyluların çoğu, taşradaki yaşamın sıkıcı ve basit olduğuna inanır ve başkente gitmeye çalışır. Bu durum, taşralı soyluların yaşamında belirgin bir eksiklik duygusu, başkent hayatına özenme gibi algılanabilir. Yaşlı kesim başkente gitmek istemez. Çocuklarını eğitim almaları için gönderir, fakat bulundukları toprakları, taşrayı terk etmez.

1.3.2. Eğitim Öğretim Özellikleri

[70] N.A. Mileşina, "Rossiyskoye dvoryanstvo XVII-naçalo XX stoletiy v kontekste transformatsii vnutrisemeynıh otnoşeniy", **Vestnik Çelyabinskogo Universiteta**, no. 30, 2010, s. 7-8.
[71] **A.e.**, s. 9.

Her birey ve sınıfta olduğu gibi taşra soylularının da kendi kültür ve geleneklerini aktarmaları için çocuklarının yetiştirilme özellikleri, yaşamlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Soylu çocukların geleneksel eğitim ve yetiştirilme özellikleri daha XVII. yüzyılda şekillenmeye başlar. Bu özellikler Hristiyanlık değerlerine dayanır ve temelinde Tanrı, akraba sevgisi, büyüklere saygı, dürüstlük, alçakgönüllülük ve çalışkanlık ilkeleri yatar. Bu eğitim modeli soylu toplumda talep edilen belirli davranışlara dayanır.

> "Soyluların yetiştirilmesi" pedagojik bir sistem, özel bir metodoloji, hatta bir dizi kural değildir. Her şeyden önce bir yaşam biçimi, kısmen bilinçli, kısmen de bilinçsiz olarak alışkanlık ve taklit yoluyla benimsenen bir davranış tarzıdır. Tartışılmaz, ancak gözlemlenebilen bir gelenektir.[72]

1762 yılında *Soyluların Özgürlüğüne Dair Manifesto*'nun yayımlanmasından sonra zorunlu hizmetten muaf tutulmaları ve 1775 reformuyla idari bir rol kazanmaları toprak sahiplerinin çiftliklerine yerleşmelerinin yolunu açar. Bu durum da anne ve babaların çocukları ile daha yakından ilgilenmesine olanak sağlar.

Soylu bir ailede çocukların dünyası kadınların dünyasıyla iç içedir. Evde anne odasının yanında çocuğa özel bir alan ayırılır. XIX. yüzyılın ortalarına kadar ulaşan bir geleneğe göre soylu bir kadın çocuklarını emzirmez, bu nedenle çocuklar sütanneye verilir. Çocuk sütanneden alındıktan sonra, bakması için serflerden olan özel bakıcılarına verilir, ancak yetiştirilmesi ile annesi ilgilenmeye devam eder.[73] Sütannenin yanı sıra çocuğun kendi dadısı da olur. Dadının çocuklar üzerindeki etkisi, onlarla sürekli birlikte olması, onlarla ilgilenmesi, onlara bakması ve onları Rus kültürüyle tanıştırması açısından oldukça büyüktür.[74]

Anne ve baba, çocuklarına karşı duygularını sakin ve ölçülü bir şekilde gösterir. Çoğu zaman, anne çocuklara şevk ve sevgi ile yaklaşır. Ancak taşrada, özellikle de toprak sahiplerinin çiftliklerinde bir annenin çocuğuna karşı çok katı bir tutum

---

[72] O.S. Muravyova, **Kak vospitıvali russkogo dvoryanina**, Moskva, Linka-Press, 1995, s. 10.
[73] V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 16.
[74] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 143.

sergilediği örnekler de vardır. Çoğu zaman çocukların yetiştirilmesinde öz disiplin, çalışkanlık ve verilen sorumlulukların yerine getirilmesi gibi özellikler üzerinde durulur. Erken çocukluk döneminden itibaren çocuklar zor şartlara ve fiziksel zorluklara alıştırılır, her türlü hava koşulunda uzun yürüyüşler gerçekleştirilir. Sofrada çocukların nazlanmalarına, şımarmalarına ve bir yemeği reddetmelerine izin verilmez. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren eğitimle ilgili reformların çıkarılması neticesinde, çocuklar günün önemli bir kısmını ders çalışarak geçirirler. Çocukların yetiştirilmesi esnasında bedensel cezalara sıklıkla başvurulur. Ödüllendirmeler ise daha az görülür.[75]

Bir çocuk büyüdükçe, yetiştirilme sorumluluğunu baba üstlenir: "*Sürekli olarak hizmet, çiftlik işleri, sosyalleşme ve diğer önemli şeylerle meşgul olan babalar, çoğu durumda küçük çocuklarla (cezalandırmaları gerekmedikçe) hiç ilgilenmez ve ancak okul çağına geldiklerinde ilgi göstermeye başlar.*"[76]

XIX. yüzyılda Rusya'nın okuryazar insanlara olan ihtiyacı, soyluların çocuklarının eğitimini giderek daha fazla düşünmelerine ve eğitime erken yaşta başlatmalarına neden olur. Çocuklara 5-7 yaşlarında okuma öğretilir. Ayrıca çocukların eğitim seviyesi, büyük ölçüde ebeveynlerinin maddi durumlarına bağlı olur.

İlk eğitmenler genellikle rahipler ya da diyakozlardır. Soyluların çocukları önce sadece okumayı öğrenir, sonra Zebur'u okumaya başlar ve ezberler, ancak sonra yazmayı öğrenir. İlkokul seviyesindeki eğitim çocuklara evde verilir. Çocuklar büyüdüğünde genellikle yabancı olan ve özel olarak tutulan bir öğretmenden (mürebbiyeden) ders alır. Bu öğretmenler, çocuklara genellikle Fransızca ve Almanca olmak üzere farklı yabancı diller öğretir. Temel resim becerileri, soylu çocuklarının eğitiminin zorunlu bir özelliği olarak görülür. Yabancı öğretmenler arasında çocuklara şiddet uygulayarak eğitenler de vardır. Küçük toprak sahibi soylu ailelerde çocukları bazen ablaları, ağabeyleri veya ebeveynleri eğitir.[77]

---

[75] **Bkz.**: V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 56-153.
[76] **A.e.**, s. 101.
[77] N. İ. Yakovkina, **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan', 2002, s. 124-125.

Soylu çocuklar erken saatte kalkıp genellikle her gün sabahtan akşama kadar dersleriyle ilgilenir. Gün içerisinde farklı etkinlikleri de olur. Derslerinin içeriklerini, yabancı diller, okuma yazma dersleri, resim yapma ve temel coğrafi konular oluşturur. Bu başlangıç eğitimi soyluların bilime ve sanata olan eğiliminin temelini oluşturmak için büyük bir öneme sahiptir.[78]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında soylu çocukların ev eğitimini devam ettirebileceği, başkentte ve taşralarda aralarında yatılı okulların da bulunduğu bir dizi eğitim kurumu açılır. Sıkı disipline ve yetersiz derslere rağmen, yatılı okullar gençlerin yabancı dil, imla, coğrafya, tarih ve aritmetik bilgilerini önemli ölçüde geliştirmesini sağlar. Bunların yanı sıra eskrim sporu, binicilik, resim, müzik, dans gibi dersler de verilir.[79]

Soyluların eğitimleri soyluların sınıf içi ayrışmalarından etkilenir. Soylu çocukların tamamı yatılı okullarda eğitim alamaz. Ebeveynleri küçük toprak sahibi olan çocuklar, kendi eyaletlerindeki okullarda ya da millet okullarında eğitim görür.[80] Ancak, çoğu varlıklı toprak sahiplerinin çocukları Deniz Harp Okulu, Kara Harp Okulu, İstikam Harp Okulu, Soylu Kızlar Enstitüsü ve Moskova Üniversitesi gibi yatılı soylu eğitim kurumlarında eğitim görür.

Harp Okullarında Tanrı Yasası, Rusça, Fransızca ve Almanca, aritmetik, cebir, geometri, trigonometri, analitik geometri, hukuk, doğa bilimlerinin temel kavramları, fizik, astronomi, coğrafya, tarih, çizim, el yazısı öğretilir. Vatanseverlik ilkeleri Harp Okulundaki eğitimin merkezinde yer alır. Gerçek bir vatanseverde olması gereken özellik yüksek ahlak sahibi olmasıdır. Bu nedenle Harp Okullarında dini eğitime çok önem verilir. Söz konusu okulun öğrencilerinin eğitiminde öğrencileri bireysellikten,

[78] O.S. Muravyova, **Kak vospitıvali russkogo dvoryanina**, Moskva, Linka-Press, 1995, s. 187.
[79] V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 181-182.
[80] S.S. Tsarikayeva, "Provintsıalnoye dvoryansvo Rossii", **İzvestiya PGPU**, Gumanitarnıye nauki, no. 4 (8), 2007, s. 152.

yaratıcılıktan uzak tutan belirli genel standartlar da vardır.[81] Harp Okullarının eğitimi, standart eğitim amaçlarından ziyade askerî amaçlı devlet hedeflerine yöneliktir.

Genç soylu kızların eğitimi, genel olarak, daha yüzeysel ve erkeklerin eğitimine kıyasla çok daha sadedir. Kızlar okuma yazma bilir, günlük konuşma düzeyinde dil öğrenir, resim yapar ve müzikle ilgilenir. Varlıklı soyluların kızları ise daha disiplinli ve içerikli bir eğitim alır. Kendilerine coğrafya, edebiyat, dans ve temel görgü kuralları öğretilir. Soylu kızların dış dünyadan kopuk kapalı eğitim kurumlarında yetiştirilmesinin etkili olduğu düşünülür.

XIX. yüzyılın ilk yarısında, soylu eğitim modelinde önemli bir değişiklik olmaz. Anne, çocuklarının yetiştirilmesinde hala önemli bir rol oynamaya devam eder ve her şeyden önce çocuklarına Hıristiyan değerlerini aşılar. Annenin yetiştirme tarzı genellikle soyluların yaşam ilkelerinin temelini atar.

Soylu çocuklarının çoğunluğu yine geleneksel olarak eğitimlerine evde verilen dersler ile başlar. Ev eğitiminin şekli ve seviyesi her ailede farklılık gösterir. Eğitimlerinde yabancı mürebbiyelerin ve öğretmenlerin rolü hala etkilidir. Mürebbiye olarak Fransızlar, Almanlar ve bazen de İngilizler tercih edilir. Ancak, birkaç yabancı mürebbiyenin hizmetinden aynı anda yararlananlar çoğunlukla başkent soyluları olur. XIX. yüzyılın ortalarına doğru soylular çocuklarına ders vermeleri için Rus öğrencileri işe almaya başlar.

Soylular için yabancı dil öğrenmek zorunlu olmaya devam eder ve eskiden olduğu gibi sadece Fransızca ve Almanca değil, çoğu zaman İngilizce de öğrenilir. Ancak Fransızca, sosyete etkinliklerinde konuşulduğu ve bir kişinin soylu sınıfına ait olduğunun bir göstergesi olduğu için öncelikli dil olur. Fransızca, başkentten uzak vilayetlerdeki, taşra soyluları arasında yaygındır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında, soyluların ev eğitimi çok yönlü hale gelir. Standart ev dersleri, yabancı dil, matematik, resim ve piyano derslerinin yanı sıra fizik, trigonometri, analitik çalışmalarını da içerir. Müfredatın içeriğinin zenginliği soylu

[81] V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 339-340.

ebeveynlerin maddi olanaklarına ve sosyal statülerine bağlı olur. Bu durum ise ev eğitiminin maliyetini giderek arttırır.

Söz konusu bu dönemde, soyluların örgün eğitim alma seçenekleri çeşitlilik kazanır. Demidov, Tsarskoe selo, Rişelyev ve Nejin Liseleri gibi beşerî bilimler ağırlıklı ayrıcalıklı orta öğretim kurumları faaliyete geçer. Askeri eğitim de gelişir. I. Nikolay döneminde Teknoloji, Tomsk Enstitülerinin yanı sıra 1842'de İnşaat Okulu adı altında birleştirilen Mimarlık Okulu ve Sivil Mühendisler Okulu gibi orta ve yüksek teknik öğretim kurumları açılır.[82]

Soylularda lise, lise ve üniversite eğitimleri giderek daha yaygın hale gelir. Bu kurumlarda okumak soylular için kolay olmaz, birçoğu kiralık dairelerde yaşamak zorunda kalır, imkanları kısıtlı olur. XIX. yüzyılın ilk yarısında, yüksek öğrenim görmek isteyen soyluların sayısı da artar. Bu durum, üniversitelerin ve üniversite pansiyonlarının sayısındaki artıştan kaynaklanır. Soylu öğrencilerin sayısı sürekli artar.[83]

Genel olarak soyluların yetiştirilmesi ve eğitimi taşralı soyluların dünya görüşünün ve değerlerinin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynar. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar, Ortodoks değerlere, belirli bir davranış biçimlerine, görgü kurallarına sıkı sıkıya odaklanan soylu yetiştirme sistemi kendini hızla kanıtlar ve soylu eğitim kurumlarının pedagojisinde uygulanmaya başlar.

Taşra soylularının aldıkları geleneksel ev eğitimi, sadece varlıklı soylulara yabancı öğretmenler tarafından verilen özel derslerin dayattığı Batı Avrupa düşünce kalıplarının yaygınlaşmasına karşı koyar. Ülkedeki siyasal olayların ve kararların neticesinde eğitimin içeriği de değişir. Eskiden dersler daha çok dini konularla sınırlıyken, Aydınlanma Çağı, matematik, astronomi, mühendislik, Fransızca, Almanca ve diğer bilimlerin öğrenimini zorunlu kılar. Bunun nedeni imparatorluğun okur-yazar memurlara, eğitimli subaylara ve teknik bilgiye sahip uzmanlara duyduğu ihtiyaçtan kaynaklanır. Aynı dönemde, soyluların eğitimi için zorunlu olan ve

[82] **Bkz.**: N. İ. Yakovkina, **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan', 2002, s. 141-145.
[83] **A.e.**, s. 147.

soyluların ayrıcalıklığını vurgulamak için tasarlanmış müzik, resim, binicilik, eskrim gibi dersler de verilmeye devam eder. XIX. yüzyılın ilk yarısında hem soyluların eğitim olanakları hem de eğitimin müfredatı genişler. Çok yönlü bir eğitim soylu bir kişinin hem toplumdaki hem de kariyerindeki başarısının ana bileşenlerinden biri haline gelir.

Ancak aynı dönemde soylu eğitim sisteminde bazı sorunlar ortaya çıkar. Bu sorunlar özellikle soylular arasında yabancı öğretmenlerin yaygınlaşmasının bir sonucu olarak Batı Avrupa düşünce kalıpları soylu çocukların zihnine girer ve soylu eğitim sisteminin serflik Rusya'sının ulusal gelenekleriyle uyuşmayan değerlerin propagandası halini alır.

1.3.3. Eğlence Türleri ve Etkinlikler

Soyluların boş zamanlarını geçirme biçimleri, hiyerarşik konumları, maddi durumları ve soylunun kişisel tercihleri gibi çeşitli koşullara göre farklılık gösterir.[84] Taşradaki yaşam, ev uğraşlarıyla iç içe olsa da soylular boş zamanlarını misafir ziyaretleri, yürüyüş, gezi, kitap okuma, kağıt oyunları, avcılık, binicilik, balo gibi etkinliklere de ayırır.

Misafir ağırlamak genellikle taşra soylularının en gözde etkinliklerinden biri olarak kabul edilir ve soylulara özgü bir tür ritüel niteliğindedir. Başkentlerde ve büyük taşra şehirlerinde formalitelere tabi kısa bir sosyete ziyaret türü yaygındır. Ziyaretlerini özel günlerde ve belirli mevsimlerde (Noel, Paskalya vs.) yaparlar. Ziyaretler ailevi ya da resmi görevlerin yerine getirilmesi maksatlı gerçekleştirilir.[85] Taşrada ise kısa süren resmi ziyaretlere uzun süreli konaklamalar tercih edilir. Bu tür ziyaretler taşra soylularının gözlerden uzak monoton yaşamına belirli bir çeşitlilik getirir.

Söz konusu ziyaretler esnasında misafirlere en güzel ikramlar sunulur. Eğlenmeleri için etkinlikler düzenlenir, oyunlar oynanır.[86] Davet eden ve davet edilen

[84] N. İ. Yakovkina, **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan', 2002, s. 74.
[85] A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 33.
[86] **A.e.**, s. 102.

taraf arasındaki iletişim çoğu zaman mektupla sağlanır. Taşra soylularının arasındaki bu iletişimin artışı, yazılı iletişimin önemli ölçüde yaygınlaşmasıyla kendini gösterir. Mektuplar aynı zamanda soylular arasında sosyalleşmenin artan önemini de yansıtır. Dolayısıyla soyluların birbiri ile iletişim kurarken kullanmış olduğu mektup gibi yazılı iletişim araçları, onların eğitim seviyelerinin göstergesidir.

XIX. yüzyılın ortalarında birçok soylu aile artık geçmişteki misafirperverliği ve samimiyeti sergilemez. Öncesinde misafirler içtenlikle davet edilirken artık görgü kuralları, gelenekler, resmi görevler ya da herhangi bir zorunluluk gerektirdiği için yapılır. Buna rağmen ziyaretler ve misafir ağırlamaları, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar taşra soylularının günlük yaşamının en önemli etkinliklerinden biri olmaya devam eder.

XIX. yüzyılın ilk yarısında kısa şehir ziyaretleri ve uzun kır gezileri, soyluların günlük yaşamının giderek daha sıkı bir parçası haline gelir. Taşrada hem yetişkinler hem de çocuklar kızakla kayma, nehir ve göllerde yüzme, salıncakta sallanma gibi köy eğlencelerini severler. Yaz aylarında ise soylular, müzik eşliğinde yapılan tekne gezintilerini tercih eder.[87]

Yürüyüşler bir soylunun vazgeçilmez günlük etkinliğidir ve genellikle öğleden sonra gerçekleştirilir. Her ailenin kendine özgü yürüyüş gelenekleri vardır. Bu yürüyüşler ya ailece ya yalnız ya da misafirlerle birlikte yapılır. Soyluların çiftlik dışındaki gezintileri de eğlence niteliği taşır. Bu eğlenceler genel olarak yazın at sırtında ormana ya da civar bölgelere yapılan geziler, kışın ise kızak gezintileridir.[88] Soylular, özellikle yaz aylarında bahçede gezmeyi sever. Çiftliğin bahçesi sadece ekonomik amaçlar için değil, toprak sahipleri ve misafirleri için de bir dinlenme ve yürüyüş alanıdır. Hem açık hava yürüyüşlerine hem de çiftlikteki dinlenme saatlerine yavaş yavaş okuma saatleri de eklenir. Okuma giderek bilişsel bir işlev kazanır ve günlük entelektüel bir etkinliğe dönüşür. Geniş bir bakış açısı, okuryazarlık, edebi

[87] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 121.
[88] S. D. Ohlyabinin, **Povsednevnaya jizn russkoy usadbı XIX veka**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2006, s. 69-70.

yenilikler hakkında bilgi sahibi olmak soylunun zorunlu nitelikleri haline gelir. Bu yürüyüşlerden sonra genellikle çardakta dinlenilir, çay içilir ve oyunlar oynanır.

Soylular için oyun oynamak, boş zamanlarını geçirmek için yapılan en sevilen etkinliklerden biridir. Bunların en yaygın olanlarından biri iskambil kâğıdı oyunlarıdır.

> İskambil kâğıdı oyunları hiçbir yerde bizim ülkemizde olduğu kadar oynanmamıştır. Rus yaşamında kağıt oynamak değişmez ve kaçınılmaz etkinliklerden biridir. Her yerde az ya da çok bu oyuna, yani kumar oyununa bağımlı olan insanlar bulunur ve her yerdedir.[89]

XIX. yüzyılda kumar oyunları toplumda hızla yayılır ve çoğu zaman soylu aileler için olumsuz sonuçlar doğurur. Kumar tutkusu, soyluların görevlerini, aile geleneklerini ve akrabalık ilişkilerini unutmalarına yol açar. Çoğu zaman kolay kazanç arzusu, servet ve zaman kaybına neden olur.[90] Bu dönemde kâğıt oynamayı bilmek birçok soylu tarafından sadece eğlence ve para kazanma fırsatı olarak değil, aynı zamanda soyluluk için gerekli bir nitelik olarak görülür. Her rütbe ve sınıftan soyluların oynadığı kumar oyunları, genç bir soylunun toplum tarafından kabullenilmesine ve tanınmasına olanak sağlar.[91]

Kağıt oyunları öğrenciler arasında da yaygındır. Soylu öğrenciler genellikle parasızlıktan, kazanma umudu ile kendilerini oyun masasında bulur. Kağıt oyunları genelde para kazanmak için oynanır. Ancak taşralarda kâğıt oyunları ortaya para konmadan sadece eğlence ve dinlenme amaçlı oynanır. Taşrada kağıt oynamak, tamamen aile ya da arkadaş ortamında zaman geçirmek anlamına gelir.[92] Kağıt oyunlarının yanı sıra satranç, dama gibi oyunlar da oynanır.

Soylular tarafından sevilen bir diğer eğlence türü ise avlanmaktır. *Soyluların Özgürlüğüne Dair Manifesto*'nun yayınlanmasından sonra ve hareket serbestliği kazanmalarıyla birlikte, köpekler ile avlanma soyluların ana eğlencesi haline gelir. Av mevsimi Ağustos ayının sonuna denk gelir ve bu dönemde çoğunlukla tavşan ve tilki

---

[89] N. Marçenko, **Primetı miloy starinı. Nravı i bıt puşkinskoy epohi**, Moskva, İzograf, 2001, s. 110.
[90] N. İ. Yakovkina, **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan', 2002, s. 99.
[91] S. S. Tsarikayeva, "Provintsıalnoye dvoryansvo Rossii", **İzvestiya PGPU**, Gumanitarnıye nauki, no. 4 (8), 2007, s. 153.
[92] Yu. M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 161.

avlanır. Bu etkinlikler birkaç gün ya da 2-3 ay sürebilir. Çoğu zaman bir grup halinde sabah erken saatlerde, bazen de öğleden sonra avlanmaya gidilir.[93] Dolayısıyla avlanmak da sadece soyluların sevilen eğlencesi olmaz, aynı zamanda soylu sınıfına ait olduklarının ve statülerini vurgulamanın bir yolu olarak görülür.

Taşra soylularının sevdiği eğlencelerden bir diğeri seyahat etmektir. Yakındaki bir kasabaya ya da hatta komşu bir çiftliğe yapılan bir gezi veya seyahat, bir soylunun boş zamanlarını renklendirir. Daha sonra taşra merkezlerine, çeşitli kutlamalara ve kermeslere yapılan geziler, güneye düzenlenen yolculuklar ve yurtdışına yapılan seyahatler popüler hale gelir. Ancak soyluların en yaygın seyahat türü başkente yapılan yıllık kış gezileridir. XIX. yüzyılın ilk yarısında, başkente seyahat etmek yavaş yavaş varlıklı taşra soylularının ayrıcalığı haline gelir. Bunun nedenleri, piyasa ilişkilerine uyum sağlayamayan birçok çiftliğin yaşadığı ekonomik zorlukları ve Moskova'daki yaşamın pahalılığıdır. Bu nedenle, özellikle uzak taşralardaki birçok soylu aile Moskova'yı sadece kulaktan duyma bilir.

Balolar ve maskeli balolar da soyluların eğlence türlerinin arasında yer alır.

> Her çeşit balolar (…) Rus soylularının bir araya geldiği etkinliklerdi. Bu etkinlikler hem yaşlılar hem de parlak, gürültülü, eğlenceli ve neşe dolu gençler için ilginç ve güzeldir. Bu çok renkli toplantılarda az gelirli soyluları da, orta ölçekli toprak sahiplerini de, çok varlıklı kişileri de görmek mümkündür. Ve tüm bu rütbe, makam ve mevki yelpazesi eşit şekilde dans eder, eğlenir ve bazen ailevi ve hatta maddi meselelerini de çözer ya da düzeltir. Ancak yine de bu aynı sınıfa mensup farklı insanlardan oluşan toplulukta görülen en önemli şey sınırsız neşe ve eğlencedir.[94]

Ayrıca mevsimsel balolar da vardır. Noel'den Büyük Perhiz'e kadar süren dönem boyunca bir soylunun evinde haftalık balolar düzenlenir. Baloların ana aktivitesi dans etmektir. Dolayısıyla iyi dans edebilme becerisi önemlidir. Soylu ailelerin çocuklarına beş ya da altı yaşından itibaren dans etme öğretilir.[95] Dans derslerinde tüm klasik ve popüler dans türleri öğretilir. Küçük ölçekli toprak sahibi soyluların taşra balolarında soyluların genellikle doğrudan köylülerden öğrendikleri

---

[93] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 128-131.
[94] S. D. Ohlyabinin, **Povsednevnaya jizn russkoy usadbı XIX veka**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2006, s. 378-379.
[95] S. S. Tsarikayeva, "Provintsıalnoye dvoryansvo Rossii", **İzvestiya PGPU**, Gumanitarnıye nauki, no. 4 (8), 2007, s. 153.

Rus halk dansları yaygındır.[96] Taşra soyluları bu tür etkinliklerle çoğunlukla başkentte ya da merkezi şehirlerde tanışır.

Boş zamanlarda yapılan sohbetler, düzenlenen etkinlikler, bir ailenin hem dinlenmesini hem de birbirleri ile sosyalleşmelerini sağlar. İnsanları birbirine bağlayan bu ortak etkinliklerin ve eğlencelerin yanı sıra geleneksel törenler de soyluların gündelik yaşamında önemli bir yer tutar.

1.3.4. Geleneksel Törenler: Vaftiz, Düğün ve Defin

Vaftiz, düğün ve defin törenleri soyluların geleneksel törenleri arasında yer alır. Toprak sahipleri dine önem verir ve bu dini kurallar yaşantılarına eşlik eder. Çocuklar doğduğunda vaftiz edilir, evlenmek isteyen bir çiftin nikahı kilisede kıyılır, vefat eden bir kişi ise Ortodoks kanunlarına göre defnedilir.[97]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın ortalarına kadar soylu bir ailede bir çocuğun, özellikle de ilk çocuğun doğumu uzun zamandır beklenen ve sevinçle karşılanan bir olaydır. Bir çocuk doğduğunda ebeveynlerinin yaptığı ilk şey şükran dualarıyla Tanrı'ya ibadet etmek olur. Geniş ailelerde ise bir çocuğun doğumu sıradan bir olaydır.

Vaftiz törenlerinde ya da öncesinde, varlıklı soylular sofralar kurar. Benzer bir gelenek XVIII. yüzyılın soylu ailelerinde de vardır. Geleneksel olarak, vaftiz gününde anılan azizin adı bebeğe verilir. Çocuklar çoğunlukla doğumdan sonraki sekizinci, bazen de kırkıncı günde vaftiz edilir. Eğer yeni bir doğmuş çocuk zayıf ve halsizse doğumdan hemen sonra vaftiz edilir. Çünkü doğan bebeğin ölmesi durumunda, Hıristiyan olarak ölmesi istenir. Daha vaftiz töreninden önce yeni doğan çocuğun vaftiz babasının ve annesinin kim olacağına karar verilir. Hıristiyan geleneklerine göre, vaftiz babası ve annesi, vaftiz çocuklarının yaşamı boyunca kaderinde büyük bir

[96] V.M. Bokova, **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018, s. 76-77.
[97] Yu. N. Uzeneva, **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015, s. 133.

rol oynarlar. Vaftiz anne ve babalar sadece kilise tarafından değil, aile ve yakınları tarafından da yeni doğanın koruyucuları olarak kabul edilir.

Bir çocuğun vaftiz töreni şu şekilde gerçekleşir:

> Vaftiz anne ve babalar rahip tarafından kutsandıktan sonra rahibe dokuz mum verirler. Bu mumları rahip tütsülenmiş suyla dolu bir küvetin etrafına yerleştirir; şarkı ve dualar eşliğinde küvetin etrafında üç kez dolaştıktan sonra çocuğun adını sorar. Çocuğun adı kağıda yazılı olarak ona verilir, çocuğa üç kez üfler ve başına bir haç koyar, (...) üç kez suya batırır ve "Seni Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum" der. Sonra ona tuz verir, alnını, göğsünü ve ellerini kutsal yağla yağlar ve ona beyaz bir gömlek giydirir ve "Artık günahlarından arındın." der. Son olarak boynuna altın, gümüş ya da tenekeden bir haç takar ve ona hayatı boyunca onurlandıracağı bir ikona verir. Vaftiz bu şekilde sona erer.[98]

Vaftiz töreni tamamlandıktan sonra soylular kutlamalar için ziyafetler hazırlar. Vaftiz töreni genel hatlarıyla uzun yıllar değişmez. Ancak XIX. yüzyılın ilk yarısında soylular çocuklarının vaftiz ebeveynlerinin seçiminde nüfuzlu, zengin olmalarına dikkat etmeye başlarlar. Nitekim vaftiz anne ve babalarının seçimi, soylu bebeğin sosyal durumunu da etkiler.

Vaftiz töreninin yanı sıra soyluların geleneksel törenleri arasında kız isteme ve düğün merasimleri de önemli bir yere sahiptir. Kızlar evlenmeye çok heveslidir, çünkü toplumdaki yerleri tamamen evleneceği kişilere bağlıdır. Bu arzuyu aile yaşam tarzının kızlarının zihnine yerleştirdiği söylenebilir. Soylu kızlar çocukluklarından itibaren bir kadının hayatındaki en önemli bölümün evlilik olduğu fikri aşılanır. Evlilik, soylu bir kız tarafından varlığının tamamlandığına işaret eden bir tür dönüm noktası olarak görülür. Erkekler için ise evlilik, her şeyden önce yeni bir sosyal düzeye geçiş anlamına gelir. Eş seçiminde çeyizin büyüklüğü ve aile bağları büyük önem taşır, çünkü babası ya da diğer üst düzey akrabalarının himayesi terfi için kullanılabilir.[99]

Kız isteme ve düğün törenleri her on yılda değişen uzun bir geleneksel ritüellerden oluşan bir süreçtir. Soylu kızlar genelde erken yaşta, 14-15 yaşlarında kızlar gelin adayları olarak görülür.[100] Taşra soyluları, kızlarına uygun bir eş bulmak

[98] A. Liberman ve S. Şokarev, **Moskoviya i Yevropa**, Moskva, Fond Sergeya Dubova, 2000, s. 342.
[99] A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 39., s. 46.
[100] N. Marçenko, **Primetı miloy starını. Nravı i bıt puşkinskoy epohi**, Moskva, İzograf, 2001, s. 66.

için başkente ya da en yakın şehre geziler düzenler. Oradaki çöpçatanlar ya da diğer aile büyükleri vasıtasıyla toprak sahibi kızın ailesini uygun damat adayı olan ailelerle özel olarak tanıştırır. Kız isteme genellikle anne ve babalar tarafından yapılan bir konuşma neticesinde gerçekleşir. Onlardan alınan ön onaydan sonra kız salona davet edilir ve kendisine evlenmeyi kabul edip etmediği sorulur. Kızla bizzat irtibata geçmek edep ihlali olarak görülür. Ayrıca, 1770'li yıllardan itibaren bir baloda veya başka bir toplumsal etkinlikte erkek bir kızla konuşabilir, ancak kızı evinde ziyaret edemez. Nadir de olsa, evlilik kızların rızası olmadan da gerçekleştirilebilir. Kızın evlenmeyi onaylaması durumunda düğün için hazırlıklara başlanır, aksi takdirde isteyen taraf kibarca reddedilir.[101]

Düğün hazırlıkları ilk olarak tüm akrabalara, komşulara, arkadaşlara ve tanıdıklara, yakında olacak olan hayırlı iş haberinin duyurulmasıyla başlar. Damattan gelin evini sık sık ziyaret etmesi, ailesine hediyeler takdim etmesi beklenir. Nikah ise genellikle kızın istenmesinden iki ay sonra kıyılır. Geleneksel olarak, düğün arifesinde gelin çeyizi damadın evine teslim edilir. Bir soylu düğün günü sabahına genellikle bir dua ile başlar. Ardından damadın evine rahip gelir. Gelin, düğün günü sabahını sadece dua ederek değil, aynı zamanda kendisine son nasihatleri veren annesiyle sohbet ederek de geçirir. Annenin ve babanın rızasını almadan evlenmek büyük bir günah olarak kabul edilir. Bu nedenle kiliseye gitmeden önce çift anne ve babalarının hayır duasını alarak kutsanır. Damat kiliseye gelinden önce gelir. Gelinin de kiliseye getirilmesinden sonra rahip nikah törenini başlatır. Gelin ve damat Tanrı'ya dua ve ayetler okuduktan sonra evlendirilir. Nikahtan sonra davetliler dualara katılır ve tebriklerini çifte iletir. Kilisedeki törenden sonra herkes düğün evinde verilen ziyafete katılır ve düğün eğlencesi başlar. Düğünden sonra kutlamalar devam eder ve bunun yanı sıra birkaç günlük akraba ziyaretleri gerçekleştirilir. Ardından genç aile uzun sürecek yaşam yolculuklarına başlar.[102]

[101] Yu.M. Lotman, **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsıı russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994, s. 112.
[102] **Bkz.**: A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 49-51.

Soyluların erken yaşta dul kaldıkları da görülür, bu nedenle ikinci evlilikler de yaygındır. Bu durum hem soyluların soyağaçlarında görülürken hem de anılarında sıklıkla ikinci evliliklerinden bahsedilir. Boşanmalardan neredeyse hiç bahsedilmez. Bunun nedeni, ağırlıklı olarak dindar olan soyluların kilise tarafından kınanan boşanmadan çekinmeleri ve boşanma davalarının katı şartları nedeniyle bir evliliği sona erdirme fırsatlarının neredeyse olmamasıdır.[103] Bu nedenle boşanma olayları nadir görülür.

Nadir istisnalar dışında genellikle soylular soylu bireyler ile evlenir. İstisnaları genellikle toprak sahiplerinin eski serfleriyle evlenmeleri oluşturur. XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, az gelirli soylular, diğer sınıfların temsilcileriyle daha önceki dönemlere göre daha sık evlenir. Soyluların diğer sınıfların temsilcileriyle ve özellikle de zengin tüccarlarla evlilikleri giderek yaygınlaşır. Soylu bir kıza talip ve soylu olmayan kişinin maddi refahı, bazen aile üyelerinin damadın soylu olmadığını görmezden gelmesine neden olur.

XIX. yüzyılın ilk yarısında en az değişikliğin gözlemlendiği tören, defin törenidir. Bu tören her şeyden önce vefat eden kişiye onurlu bir şekilde veda etme sürecidir. Hıristiyanlar için kilisedeki anma ve defin törenleri aynı zamanda dünyasını değiştirmiş kişinin ruhu için dua etme fırsatıdır.

Eğer ölüm beklenmedik değilse, ölüm döşeğinde olan kişi Hıristiyanlık kanunlarına uygun olarak yakınlarının kendisini ölüme hazırlamasını ister. Bu durumda günahlarını çıkarmak için ibadet eder ve alnına kutsal yağ sürülür. Vefat eden kişinin yakınları dini kanunların gerektirdiği tövbe duasını okumadan vefat ettiği zaman çok endişelenir.[104]

Ortodoks kanunlarına göre defin töreni, kişinin ölümünden sonraki üçüncü gün kilisede ya da evde yapılır ve bunun için özel olarak bir rahip davet edilir. Vefat eden kişinin yakınları defin töreni süresince tabutun yanından ayrılmaz. Cenazeyi uğurlayan herkes ellerinde yanan mumlarla dua eder. Defin töreninden sonra mumları söndürerek

[103] N. Marçenko, **Primetı miloy starını. Nravı i bıt puşkinskoy epohi**, Moskva, İzograf, 2001, s. 70.
[104] A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 105.

ölen kişiyle vedalaşırlar. Tabutun etrafında dönerek haç işareti yapar, vefat edenden helallik ister, alnındaki tacı ve göğsündeki ikona öpülür. Vedalaştıktan sonra, ikona tabuttan çıkarılır ve cenaze tamamen kefenle örtülür, ardından rahip üzerine haç şeklini oluşturarak toprak serper. Tabut çivilenerek kapatılır. Cenazenin ayakları önde olacak şekilde kilisenin dışına taşınır ve orada bulunan herkes Trisagion (üç kez Kutsal) ilahisini söyler. Defin töreninden sonra törene katılanlar mezarlığa kadar tabuta eşlik eder. Defin töreninin sonunda rahip genellikle ölen kişinin adına bir veda konuşması yapar. Tabut toprağa defnedileceği zaman ölen kişinin akrabalarının ve arkadaşlarının tabutu son kez kucaklayıp veda etmelerine izin verilir. Hıristiyanlık kanunlarına göre intihar edenler kiliseye götürülmez ve dini kurallara göre defnedilemez. Bir asker defnedildiğinde ise top ve tüfek atışları yapılır.

Definden sonra define katılanlar anma yemeğine davet edilir. Yaygın olarak bir soylunun vefatından sonraki birkaç gün içinde taziye ziyaretleri yapılır. Müteveffayı anma töreni altı hafta boyunca devam eder. Kırkıncı günde ve bir yıl sonra ölen kişinin tüm akraba ve tanıdıklarının davet edildiği büyük bir anma töreni düzenlenir.[105]

Tüm bu kurallara uygun bir şekilde yapılan defin töreni bir soylu için dünyevi yolun onurlu bir sonu olarak kabul edilir.

[105] **Bkz.**: A. Şokareva, **Dvoryanskaya semya. Kultura obşçeniya**, Moskva, Novoye literaturnoye obozreniye, 2017, s. 108-111.

İKİNCİ BÖLÜM
SOYLU SINIFININ TEMSİLCİSİ OLARAK
MİHAİL YEVGRAFOVİÇ SALTIKOV–ŞÇEDRİN

2.1. M. Ye Saltıkov'un Soyu ve Ailesi

Mihail Yevgrafoviç Saltıkov Rusya'nın eski soylarından gelir ve ataları arasında Yedi Yıl Savaşında II. Friedrich'i yenen Kont Pyotr Semyonoviç Saltıkov da dahil olmak üzere seçkin boyarlar, voyvodalar, büyükelçiler, devlet adamları yer almıştır.[1] Baba tarafından olan atalarının geçmişi 1560'lı yıllara kadar uzanır. Kurgan lakaplı Timofey İvanoviç Saltıkov ise Saltıkov soyunun tarihe geçmiş ilk isimlerinden biridir. Timofey İvanoviç, XVII. yüzyılın başlarında Lehistan-Rusya savaşında (1605-1618) gösterdiği kahramanlık sonucu soylu sınıfına kayıt edilerek arazilerle ödüllendirilir ve kendisine maaş bağlanır.

XVII. yüzyılda sonradan soylu olan aileler, soylu boyar ailelerin soyadlarına el koyduğu veya soylu ailenin temsilcilerinden birilerinin kendi soyağacına eklendiği gibi bir dizi vakalar yaşanır. Bu vaka ünlü yazarın geldiği Saltıkov soyunda da görülür. Kurgan, Satıkov olarak bilinen soyunu Saltıkov olarak değiştirip daha tanınmış bir soylu aileye atfedilmek ister ve soyunu devam ettirenlere daha da tanınan bu soyadın geçmesini sağlayarak Satıkov soyundan gelenler Saltıkov soy adını kullanırlar.[2]

Rusya İmparatorluğu'nun büyümesi ve güçlenmesiyle soylu sınıfı ve hakları önemli ölçüde genişler, idaredeki öncü rol soyluların eline geçer. Soyluların elde etmiş olduğu haklar neticesinde XVII. yüzyılda eski Tver topraklarına yerleşen Saltıkovlar, elinde bulundurduğu Yaroslavl, Vologda ve Tambov eyaletlerine yenilerini ekleyerek topraklarının sınırlarını genişletir. Aynı dönem içerisinde Mihail Yevgrafoviç Saltıkov'un doğup büyüdüğü Kalyazin kasabasına bağlı Spass-Ugol köyü de

[1] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 12.
[2] S.F. Dmitrenko, **Saltıkov (Şçedrin)**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2022, s. 10.

Saltıkovların eline geçer. XVIII. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde ise Saltıkovların toprakları votçina haline gelir. [3]

Saltıkov soyundan gelenlerin bir kısmı taşrada küçük toprak sahibi soylular olarak yaşamını sürdürürken, bir kısmı devlet hizmetine devam eder. Bir tek Timofey İvanoviç'in torunu Dmitri Stepanoviç saray yönetimine yakın olmayı başarır ve I. Petro saltanatının ilk yıllarında stolnik[4] görevini üstlenir. Devletin hizmet adamları XVIII. yüzyılda ayrıcalıklı soylu sınıfı adı altında şekillenir ve askeri vazifede bulunmak zorunda kalır. Saltıkovlar arasında da askeri saflarda subay olarak görev alanlar vardır, ancak bu durum ailelerinin konumu değiştirmez. Saltıkovlar uzak taşralarda ekonomik olarak az gelirli soylular kesimini oluşturmaya devam eder. Bu durum dedeleri Bogdan İvanoviç Saltıkov ve Vasili Bogdanoviç Saltıkov ile birlikte değişir. Vergi borçlarından dolayı Zemstvo polisinden aylarca saklandığı bilinen Bogdan İvanoviç, iki ağabeyi Mihail ve Yakov'un art arda vefatından sonra onların vârisi olarak Kalyazin kasabasında geniş arazilere sahip bir toprak sahibine dönüşür.[5] Semyonov alayı Muhafız Birliği teğmeni Vasili Bogdanoviç ise II. Yekaterina'yı tahta götüren 1762'deki III. Petro'ya karşı düzenlenen saray darbesine katılır ve imparatoriçe tarafından ödüllendirilir. Vasili Bogdanoviç 1763 yılında Yüzbaşı rütbesine kadar yükselip emekli olur. Tüccar bir aileden gelen ve iyi bir eğitim alan Nadejda İvanovna Neçayeva ile evlenir ve kendisine miras kalan elverişsiz durumda olan Tver'deki malikaneye yerleşir. Bu malikane Saltıkovların kuşaktan kuşağa aktarılan "soylu yuvası" haline gelir.

Vasili Bogdanoviç ve Nadejda İvanovna'nın altı kızı ve bir oğlu olur. 1780 yılında çocukların en küçüğü olan oğlu Yevgraf dört yaşındayken eşini kaybeden Nadejda İvanovna malikane yönetimini ve çocukların yetiştirilmesini tek başına yürütür.

[3] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 13-14.
[4] Stolnik, XIII-XVII. yüzyıllar arasında Rusya'da sarayda yemek servis işlerinden sorumlu kişi.
[5] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 17.

Yevgraf Vasilyeviç yetişkin yaşa gelince çalışmak üzere Peterburg'a gider. Ancak istediği bürokratik kariyerinde başarıya ulaşamaz ve kırk yaşında istifa ederek Spasskoye'ye döner. Ne var ki malikane yönetiminde de pek başarılı olamaz ve maddi durumu kötüleşmeye başlar. Durumu düzeltebilmesi amacıyla 1816 yılında Moskovalı bir tüccarın kızı olan Olga Mihayovna Zabelina ile evlenir.[6]

Yevgraf Vasilyeviç ile Olga Mihaylovna'nın sekiz çocuğu olur. 15 Ocak 1826 yılında Spass-Ugol köyünde doğan Mihail bunların altıncısıdır. Mihail'den önce Saltıkov çiftinin Dmitri ve Nikolay adında iki erkek çocuğu, Nadejda, Vera ve Lyubov adında kız çocukları olur. 1829 ve 1834 yıllarında ise Sergey ve İlya adında iki erkek çocukları dünyaya gelir.[7]

Olga Mihaylovna babasından aldığı ticaretteki yeteneğini çiftliğin yönetiminde ortaya koyar ve arka arkaya araziler satın alarak kendi topraklarını genişletir. 1850 yılında Saltıkovların serf sayısı üç bine ulaşacaktır.[8] Ne var ki bu başarıyı Olga Mihaylovna evliliğinde elde edemez. Orta yaşlı kocasıyla yakınlık kuramaz, eşinin evli olmayan kız kardeşleri kendisini daha da mutsuz kılar. Ailedeki mutsuzluğu arttıkça Olga Mihaylovna çiftlik yönetimine sarılacak, kazanma hırsında teselli bulmaya çalışacaktır:

> Saltıkov ailesi zenginleştikçe, yeni köyler satın alındıkça, serflerin sayısı arttıkça toprak sahibi Olga Mihaylovna'yı kazanma ve biriktirme hırsı ele geçirir, karakterinde zorbalık belirir. Otuz yılda ailenin mal varlığını on katına çıkarmayı başaran Olga Mihaylovna yıllar geçtikçe katılaşır ve gözünü para hırsı bürür.[9]

Olga Mihaylovna'nın bu özelliklerinden, torunu O. İ. Zubova da anılarında bahseder:

> Büyükannem Olga Mihaylovna zorba bir kadındı, otoriter ve bazen hatta ürkütücü görünüyordu. Olağanüstü zekaya sahip bir kadın, toprak sahibi komşularının deyimiyle "etekli bir bakan", uzun yıllar hem kocasını hem de çocuklarını ve

[6] S.F. Dmitrenko, **Saltıkov (Şçedrin)**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2022, s. 11-12.
[7] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 48.
[8] Ye.İ Pokusayev, V.V. Prozorov, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin. Biografiya**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşeniye, 1969, s. 8.
[9] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 4.

> neredeyse tüm ilçemizi kontrolü altında tutuyordu. Kamu ve aile meselelerinde tavsiye vermesi ve yardım etmesi için ilk ona koşardılar; her yerde son söz onundu.[10]

Yevgraf Vasilyeviç de mutsuzdur. Maddi yönden beklentilerini karşılayan bu evlilik manevi yönden kendisini mutsuz kılmıştır. Eşiyle arasındaki mesafe büyür ve birbirine yabancılaşırlar. Bu yabancılaşma ilişkilerini zamanla düşmanlığa dönüştürecektir. Yevgraf Vasilyeviç eşi tarafından çiftlik yönetiminden ve aile meselelerinden uzaklaştırılır ve karısının tamamen kayıtsız kaldığı dini işlere yoğunlaşır. Kilise ayinlerini ve dini törenleri kaçırmaz olur. Giderek dindarlaşır ve dindarlığını çocuklarına da aşılamaya çalışır.[11]

Araştırmacı Kozlovski'nin de ifade ettiği gibi "*sevgi ve güvene dayalı basit insani bağlardan yoksun, yalnızca Olga Mihaylovna'nın gücüyle tutulan ve çocukların ebeveynlerine maddi bağımlılık ilişkileriyle bir arada duran aile, en başından beri çürümeye mahkumdur.*"[12]

Aile içi ilişkiler çocukların ebeveynlerine karşı duydukları zorunlu saygı temelinde kurulur. Birbirlerinden uzaktırlar, aralarında sevgi veya şefkat belirtileri nadir görülür. Bu manevi değerlerin önemsenmediği ortamda sekiz çocuğun arasında "*gözde*" (lyubimıye) ve "*dışlanmış*"lar (postılıye) ayırımı yapılır. Bu durum birbirlerine karşı dostane duygularının ortaya çıkmasını da engeller.

Mihail Saltıkov, kendi evinde ikiyüzlülük ve nefret ortamında büyür, ebeveynlerini sürekli tartışma ve kavga içinde görür. "*Eğitimli fakat iradesi zayıf bir babanın boyun eğmesi, gözünü para bürümüş bir annenin serinkanlı zorbalığı, çocuklara yönelik bitmeyen tehditleri ve cezaları*"[13] yazarın aklında silinmeyecek izler bırakır.

> Yazarın çocukluk yılları zulüm, aç gözlülük ve cimrilik ortamında geçer. Aile içinde ve evde serflik sisteminin meydana getirdiği ahlaki ilkeler hüküm sürer. Bu ilkelere göre haysiyet inatçılık olarak algılanır, ispiyonculuk ve dedikodu teşvik edilir,

[10] **A.e.**, s. 30.
[11] A.M. Turkov, **Vaş Surovıy Drug. Povest o M.Ye. Saltıkove-Şçedrine**, Moskva, Kniga, 1988, s. 14.
[12] Yu. Kozlovski, **Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin**, M.Ye. Saltıkov-Şçedrin 'Gospoda Golovlyovı' (içinde), Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 5-6.
[13] T.D. Proskurina, **Russkiye pisateli XIX veka o semye**, Belgorod, İPK NİU 'BelGu', 2012, s. 37.

> özgürlüğe son verilir. Bu ortamda her yerden küfür, tehdit ve şiddet yağar. Dayak, günlük bir pedagojik eğitim aracı olur.[14]

Yıllar sonra Mihail Saltıkov, doktoru ve yakın arkadaşı N. A. Belogolovıy ile ebeveynlerinin kardeşleriyle "*ilgilenmediğini, kardeşlerin birbirlerine yabancı büyüdüklerini, anne ve baba şefkatinin ne olduğunu bilmediklerini*" paylaşacaktır.[15]

Saltıkovların yaşam biçimi Tver malikanesindeki ortamı kasvetli ve karanlık kılar:

> Gri bir kutuyu andıran kocaman ve rahatsız edici bu malikane açık bir arazideydi. Avlular, ahırlar, mahzenler ve ev gereçleri için yapılmış kafesler birbirine yapışık bir şekilde sıralanmıştı. Çiftlik arazisinin arkasında kilometrelerce uzağa iğne yapraklı ormanlarla kaplı bataklık bir ova uzanıyordu.[16]

> Çiftliğin dış görünüşü kocamandı, ancak içindeki odalar zengin soyluların evlerindeki odalara benzemezdi: içlerinde ne zarafet ne de rahatlık vardı. Büyük salonları, oturma odaları ve kütüphane odaları yoktu. [17]

Renk ve ışıktan yoksun bu ortamdaki hayat ancak dini bayramlarda canlanır:

> Bu ortamda katı ve gri günlük hayat, yılda sadece iki kez Noel ve Paskalya bayramlarında renklenirdi. Yalnızca bu günlerde Olga Mihaylovna, alışıldık düzenini bozar, çocuklar ve serflere biraz özgürlük tanır. Bu günlerde oyunlar oynanır, komşulara ziyarete gidilir, misafirler ağırlanırdı. Bu özel günlerin rahatlığı, eğlence ve bir tür günlük romantizm duygusu, mutsuz çocukluğundaki tek güzel bir anı olarak Şçedrin'in hafızasına yerleşmiştir.[18]

Hayatının ilk on yılının geçtiği bu çiftlik evinde ve taşra soylularının ortamında Mihail Yevgrafoviç, yüzyıllarca süregelen serflik düzenine ve serflerin hayatlarına tanıklık eder. Köylülerin ve çiftlik çalışanlarının dünyasına yakından tanır, köyde hemen hemen herkesi bilir ve konuşur.

> Serflik düzenini unutamayacak kadar yakından gördüm. O zamanın görüntüleri hayal gücümün o kadar içinde ki onlardan hiçbir yerde saklanamıyorum. Belirli bir anda kendilerini azap ya da utancın beklediğini bilerek, bu azap ya da utancı yaşamak için kendi ayakları üzerinde yürüyen duyarlı varlıklar gördüm. Korkudan başka bir şey

---

[14] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 4.
[15] **A.e.**, s. 55.
[16] M. Goryaçkina, **Jizn i tvorçestvo M.Ye. Saltıkova-Şçedrina**, Moskva, Detskya literatura, 1989, s. 4.
[17] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 90.
[18] **A. e.**, s. 90.

ifade edemeyen gözler gördüm; yüreği parçalayan ama arkasında fiziksel acıdan başka bir şey duymadığım çığlıklar duydum…[19]

Mihail Yevgrafoviç'i yakından tanıyan S. N. Krivenko, bellekten bahsederken yazara kendini ve çevresini hangi yaştan beri hatırladığı sorusuna şöyle yanıt alır: "*Beni kırbaçladıklarını hatırlıyorum, tam olarak kimin kırbaçladığını hatırlamıyorum; ama beni bir kırbaçla iyice bir dövdüler. (...) O zamanlar en fazla iki yaşında olmalıydım*."[20]

Serfliğin gerçekleri yalnızca gözlemle sınırlı kalmaz, emdiği serf sütannenin sütüyle, bir serften öğrendiği ilk harfle de yazarın belleğinde yer edinir: "*Serfliğin koynunda büyüdüm, bir serf bakıcı kadının sütüyle beslendim, serf dadılar tarafından yetiştirildim ve sonunda serf bir okuryazar tarafından okuma ve yazmayı öğrendim*."[21]

2.2. M. Ye. Saltıkov'un Eğitimi

Toprak sahiplerinin çocukları hemen hemen aynı biçimde yetiştirilir. Bu yetiştirilmeye göre çocuklar genellikle önce özel bir odada bakıcı, sonra dadı ve özel olarak tutulan yabancı eğitmenlerin gözetiminde olurlar. Sonraki süreçte yaklaşık on yaşına kadar din adamları veya okuma yazma bilen serfler tarafından eğitilirler, ardından çoğunlukla eğitim kurumlarına veya yatılı okullara gönderilirler.

Saltıkov ailesi de bu geleneğe uyar. Olga Mihaylovna kızlarını eğitimlerini sürdürmek üzere Moskova Soylu Kızlar Enstitüsü'ne, diğer çocukları da Moskova'nın devlet kurumlarına gönderir.[22]

Mihail Saltıkov'un eğitimi kardeşlerinki gibi evde başlar. Daha dört yaşına girmeden büyük kardeşlerinin öğretmeni Madame de Lambert ile Fransızca

[19] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 7**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1969, s. 314.
[20] S.N. Krivenko, **Mihail Saltıkov-Şçedrin. Yego jizn i literaturnaya deyatelnost**, Moskva, Direct-Media, 2014, s. 5-6.
[21] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 16**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1974, s. 60.
[22] S.F. Dmitrenko, **Saltıkov (Şçedrin)**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2022, s. 14.

öğrenmeye başlar. Ardından Almanca ve Rusça dersleri alır. Bu eğitim sürecince eğitmenlerin cezalandırmaları Saltıkov'un aklından uzun bir süre çıkmaz.[23]

Saltıkov altı yaşına geldiğinde Almanca ve Fransızca konuşmayı, Fransızca yazmayı, yedi yaşına doğru Pavel Sokolov adında resme yatkın bir bahçivan serften Rusça okumayı ve yazmayı öğrenir. Öğrenince kitaplarla tanışır ve karşısına çıkan her kitabı okur. Öyle ki Matta İncili'ni okuduğunda zorbalığa karşı koyma duruşunu benimser. Etkilendiği şairleri ise yazarak taklit etmeye çalışır.[24]

Eğitiminin ilerleyen süreçleriyle annesi tarafından düşük ücrete çağırılan din adamları, yabancı ve özel öğretmenler ilgilenir. 1834 yılından itibaren Mihayil ve kardeşlerinin eğitimini Soylu Kızlar Enstitüsü'nden mezun olan ablaları Nadejda üstlenir. Ablası Mihail'i Moskova Soylu Enstitüsü giriş sınavlarına hazırlar. Ancak sekiz yaşındaki Mihail kendi kendini geliştirme ve kendi kendini eğitme konusunda çoktan uzun bir yolculuğa başlamıştı bile.[25]

Ağustos 1836'da enstitü giriş sınavlarından geçer ve birçok şair ve yazarın eğitim gördüğü Moskova Soylu Enstitüsü'nün üçüncü sınıfına kabul edilir.[26]

İncil ve kilise tarihi derslerinin ağırlıklı olduğu bu enstitüde mantık, Rusça dilbilgisi, edebiyat, yabancı dil olarak ise Latince, Almanca ve Fransızca dersleri yer alır. Saltıkov enstitüden mezun olup Moskova Üniversitesi'ne kayıt olmayı hayal ederken kurum yönetimi tarafından en iyi öğrencilerden biri seçilerek 1838 yılında Peterburg'da yer alan, en başarılı öğrencilerin kabul edildiği ve yüksek devlet görevlilerin yetiştirildiği Tsarskoye Selo Lisesi'ne gönderilir.[27]

Lisede Saltıkov, *Oteçestvennıye Zapiski*, *Biblioteka Dlya Çteniya*, *Sın Oteçestva*, *Mayak*, *Revue Etrangére* adlı dergilere abone olur. Bu dergiler öğrenciler

---

[23] Ye.İ Pokusayev, V.V. Prozorov, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin. Biografiya**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşeniye, 1969, s. 10.
[24] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 73.
[25] K. Tyunkin. **Saltıkov-Şçedrin**, München, ImWerdenVerlag, 2009, s. 8.
[26] İvanov-Razumnik, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin: Jizn i tvorçestvo. Ç. 1. 1826-1868**, Moskva, Federatsiya, 1930, s. 25.
[27] B. Buhştab, **Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin**, Penza, Penzenskoye oblastnoye izd-vo, 1947, s. 12.

tarafından okunur, ancak Belinski'nin eleştirel makalelerinin yer aldığı *Otechestvennye Zapiski* dergisinin öğrenciler üzerindeki etkisi güçlü olur. Saltıkov Belinski'nin makalelerine yakınlık duyar ve ondan güçlü bir şekilde etkilenir: "*Dergiler hevesle okunuyordu ancak Oteçestvennye Zapiski'nin etkisi ve bu dergilerde Belinski'nin eleştirileri özellikle etkiliydi*."[28]

Genel olarak edebiyatın etkisi o zamanlar çok güçlüydü. Eğitim gördüğü bu lisenin en parlak mezunu olan Puşkin'in anısı hala yaşamaya devam ettiğinden özel edebi yetenekleri ile ön plana çıkanlara "Puşkin halefi" denilir. Birinci sınıftan itibaren edebiyata yönelip şiir yazmaya başlayan ve şiirleri dergilerde yayınlanan Saltıkov da bu halefler arasında yer alır.[29] İlk şiiri *Lira* 1841 yılında *Biblioteka Dlya Çteniya* adlı dergide yayınlanır. Şiir yazmanın yanı sıra dönemin önde gelen *Oteçestvennıye zapiski* ve *Sovremennik* adlı dergilerinde eleştirmen olarak çalışır.[30] Ancak Saltıkov'un enstitüdeki şiir yaratıcılığı öğretmenler tarafından takdir edilmez.[31]

Saltıkov, 1844 yılı Rütbeler Tablosunun X. sınıf (kolej sekreteri) rütbesini alır. Ayrıca şiir yazmaya ilgisi azalsa da edebiyat çalışmaları konusunda kararlıdır. Ancak burslu öğrenci olarak altı yılını kamu hizmetinde geçirmek zorundadır.

Saltıkov'un aile yaşamı ve eğitim yılları onun devlet yapısını ve işleyişiyle tanıştırır. İlerleyen yıllarda edebi yapıtlarında gördüklerini tasvir eder. Böylece yazarın kişisel hayatı eserlerine yön verecek olan olaylar ile sona erer ve eserleri ile topluma yön verecek özverili hizmet yılları başlar.

2.3. 1840 ve 1850'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin

[28] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 469.
[29] Ye. N. Stroganova, **Neizvestnıy M.Ye. Şçedrin (N. Şçedrin)**, Moskva, İzdatelstvo 'Dar', 2021, s. 10.
[30] N.İ. Kravtsov, **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovinı XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966, s. 399.
[31] K. Tyunkin, **Saltıkov-Şçedrin**, München, ImWerdenVerlag, 2009, s. 55.

1844 yılının Eylül ayında Mihail Yevgrafoviç Saltıkov, Savunma Bakanlığına memur olarak atanır. Memurluk doğuştan soylu Saltıkov'un anne ve babası tarafından soylu sınıfına ait olmanın bir yükümlülüğü olarak görülür.

Saltıkov görev yaptığı Peterburg'da dört yıl geçirir. Bu süreçte M. V. Petraşevski liderliğindeki devrimci gençlerin çevresine katılır ve bu durum onun ideolojik yaşamında önemli bir olay olarak yer alır. Fourier, Blanc, Proudhon, Saint-Simon ve diğer Fransız düşünürlerin ütopik sosyalizm fikirlerinden etkilenen Petraşevski topluluğunun üyeleri yaptıkları düzenli Cuma toplantılarında siyasi ve ahlaki konular üzerine tartışır.[32] Saltıkov'un anılarında bu tartışmalar şöyle canlanır: "*Bu konuşmalar ruhuma yeni bir hayat, kalbime yeni duygular getirirdi, damarlarımda tatlı tatlı yeni kan kaynardı.*"[33]

Saltıkov, Petraşevski topluluğunda sosyalist anlayışı benimser. Hegel ve Feuerbach'ın felsefesi ve ütopik sosyalizm eserleri ile tanışır, burjuva toplumunun çelişkilerini anlamaya çalışır. Sosyalist bir toplum inşa etmek için halkın ahlaki açıdan yeniden eğitilmesinin yeterli olduğuna inanan düşünürlerin görüşlerini paylaşmayan Saltıkov, bunun aynı zamanda ezilen kitlelerin hakları için aktif bir toplumsal mücadeleyi gerektirdiğine inanır.[34]

1840'lı yıllar, Rus toplumsal düşünce tarihinde, ideolojik çalkantıların Rus halkını etkilediği dönemdir. Rus feodalizm krizinin ağırlaşması, serf ekonomisinin kötüleşmesi, toprak sahiplerinin sömürüsünün güçlenmesi ve buna karşı kendiliğinden gelişen çeşitli halk protestolarının artması serflik sorununu gündeme getirir. Öte yandan Batı Avrupa'da sanayi kapitalizminin ve 1848 devrimi öncülerinin yükseldiği bir dönem yaşanır. Bu olaylar, dönemin temel ekonomik ve sosyo-politik faktörleridir. Bu tarihsel koşullar, Rus demokratik düşüncesinin kırklı yıllarındaki hızlı ve güçlü

[32] A. Walicki, **Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma'dan Marksizme**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s. 244-245.
[33] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 4**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1966, s. 273.
[34] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 12.

gelişimini belirler. Saltıkov, sosyalist ve devrimci Fransa'yı gençliğinin geçtiği ütopik sosyalizm fikirlerinin doğduğu yer olarak tanımlar:

> Fransa ve Paris benim için ayrılmaz bir şekilde ergenlik dönemimin, yani kırklı yılların anısıyla bağlantılıdır. Sadece benim için değil, hepimiz için, yaşıtlarım için, bu iki kelimede hayatlarımızı ısıtan ve hatta bir anlamda içeriğini tanımlayan ışıltılı, aydınlık bir şey vardır... Kırklı yıllarda Rus edebiyatı (…) Batıcılar ve Slavseverlere bölünür. (…) O zamanlar okulu yeni bitirmiştim ve Belinski'nin yazılarıyla yetişmiştim, doğal olarak Batıcılara katıldım. Alman felsefesini popülerleştiren Batıcıların çoğunluğuna değil (…) Fransa'dan gelen Saint-Simon, Cabet, Fourier, Louis Blanc ve özellikle Georges Sand'ın fikirlerini benimsedik. Çalışmalarından insanlığa olan inanç, altın çağın arkamızda değil, önümüzde olduğu düşüncesi oluştu... Kısacası iyi, arzu edilen ve sevgi dolu olan her şey oradan gelirdi.[35]

Genç Saltıkov'un sosyalist görüşleri ilk edebi deneyimleri *Çelişkiler* (Protivoreçiya) ve *Karışık Bir İş* (Zaputannoye delo) adlı uzun öykülerinde yer alır. Bu uzun öykülerden ilki Kasım 1847'de M. Nepanov takma adıyla, ikincisi ise Mart 1848'de M.S. takma adıyla[36] *Oteçestvennıye zapiski* dergisinde yayımlanır.

Her iki uzun öykü Doğalcı okulun[37] gelenekleriyle bağlantılıdır ve her ikisinde de serf toplumundaki sosyal eşitsizlik sorunu gündeme getirilir. Eserler, belirgin bir devrimci eğilimle ortaya çıkan serf gerçekliğine karşı protesto niteliğindedir ve toplumsal çelişkileri ortaya koyar.

Saltıkov, 1840'lı yılların ikinci yarısında kaleme aldığı *Çelişkiler* adlı uzun öyküsünde Rusya yaşamının ve demokratik ideolojinin temel sorunlarına değinir. Gündeminde Rusya'nın tarihsel kaderini belirleyen otokratik ve serflik sistemindeki radikal dönüşümler yer alır. Bu uzun öykünün baş kahramanı Andrey Nagibin hayatın gerçek anlamını bulmakta güçlük çeker. İçinde bulunduğu çelişki, gerçekle yanlışa, iyiyle kötüye, adalet ve adaletsizliğe dair zıtlıklar arasındaki dengeyi barındırır. Bu öykü burjuva dünyasındaki sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik sorunlarına ışık tutar.

---

[35] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 14**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1972, s. 271-272.

[36] Saltıkov-Şçedrin'in takma adlarıyla ilgili geniş bilgi için bkz.: P.P. Baraşçev, Ye.P. Dyomina, G.B. Pronçev, **Znakomtes: M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İNFRA-M, 2011, s. 218.

[37] Geniş bilgi için bkz.: Türkan Olcay, **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi, 2003.

1848 Fransız Devrimi'nin hemen ardından *Karışık Bir İş* uzun öyküsü yayınlanır. Zenginler ve yağmacılar tarafından yoksun bırakılan insancıkları konu edinen uzun öykü toplumsal yankı uyandırır. Bu eserde Peterburg'da yaşayan ve iş bulamayan genç Samoylo Miçulin'in kötü durumu tasvir edilir. Kahramanın açlıktan ölmesi ve alay konusu olması, mutlu olanlara karşı bir kızgınlık hissi uyandırır. Soylu sınıf temsilcileri Miçulin'e "*açgözlü kurtlar*"[38] sürüsü olarak görünür ve Miçulin onların yok edilmesini arzular. Ancak tek başına tepkisi güçsüz kaldığından çareyi intihar etmekte bulur.

Bu eserde genç Saltıkov dünyaya sert bir toplumsal bakış açısıyla bakarak gerçekliği ele alır ve gerçek yaşamın çelişkilerine yönelir. Böylece 1840'lı yıllarda yazarın devrimci demokrat görüşü şekillenmeye başlar.[39] Saltıkov bu eserinde dolaylı olarak sömürücülere karşı devrimci mücadele sorununu gündeme getirir. Ancak *Karışık Bir İş'*in dergide yayımlanmasının üzerinden iki ay geçmeden Saltıkov'un işi ve hayatında da karışıklıklar başlar.

Yönetim lehine sansür uygulayanlar söz konusu uzun öyküyü otokrasinin yıkılmasına çağrı olarak görür ve genç yazarın cezalandırılmasını talep eder. Eserdeki karakterler, toplumun geleneksel yaşam tarzı ile uyuşmayan fikirleri barındırır. Bu durum karşısında ceza olarak Saltıkov'un askere gönderilmesi istenir. Ancak genç yazar sürgün olarak 21 Nisan 1848'de Vyatka'ya valilik bünyesinde zorunlu hizmete gönderilir ve 1848 - 1855 yılları arasında Vyatka'da görev yapar.

Vyatka'da görev yaptığı bu yıllarda Saltıkov edebi olarak eser üretmese de bir gözlemci gibi toplum yaşamını ve devlet yapısını incelemeye devam eder. Bu yılları kaleme alacağı eserlerinin bir hazırlık dönemi gibi olur. Kendi ifadesiyle Vyatka'daki zorunlu sekiz yıllık görevi, onun için bir tür büyük bir hayat okulu halini alır: "*Evet,*

[38] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 1**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1965, s. 220.
[39] P. Turan, M. E. Saktıkov-Şçedrin'in 'Büyüklere Masallar' Adlı Yapıtında Hiciv Sanatı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 37.

taşra hayatı bir hayat okulu ama çok kirli bir okul; iftira ve hakaretlerle dolu bu okuldan kurtulmak için hayatımın yarısını verirdim."[40]

Zeki, eğitimli ve çalışkan bir memur olarak Saltıkov, eyalet yönetiminde özel görevlerde bulunarak yeni terfiler alır. Hizmeti gereği Vyatka ve komşu eyaletlerdeki uzak yerlerde bulunur. Sürgünde geçen bu dönemde Rusya'daki toprak sahiplerinin dünyası, serfliğin hüküm sürdüğü toplum yapısı, köylü kitlelerin durumu, devlet memurlarının yaşamı ve yerel yöneticilerinin faaliyetleri hakkında yaşadığı deneyimlerle bilgi edinir. Genel olarak taşrada Saltıkov devlet çarkının işleyişini ve toplumun her kesiminin yaşayışını tanıyarak çok yönlü gözlemler yapacak ve ileride eserlerinde aydınlatacaktır.[41]

Vyatka'da Saltıkov vali yardımcısının kızı Yelizaveta Apollonovna Boltina ile tanışır ve 1856 yılında evlenir.

I. Nikolay'ın ölümünden sonra Peterburg'a geri döner. Bu dönemde Rusya'da bağımsız ve özgürlükçü düşünceler baskı altındadır. Rusya iç sorunlar yaşamaktadır ve serflik düzeni ülke için bir engel olmaya başlar. Çünkü serflik sistemi, toprak sahiplerinin yeni tarım yöntemlerini uygulamasını, sanayicilerin işini kolaylaştıracak makineler üretmesini engeller, serflerin de verimli çalışma isteğini bastırır. Dönemin ana ekonomik kaldıracı zorlama olur. İki büyük sosyal grup arasındaki bu ilişki toplumun durumunu etkiler, insani değerler ve insanlık kavramı çarpıtılır. Yönetimin temel kaygısı ülkeyi kalkındırmak değil, her ne pahasına olursa olsun mevcut düzeni korumak olur. Sanayi ve bilim geride kalır. Bu nedenle Kırım Savaşı'ndaki (1853-1856) yenilginin ardından otokrasi, siyasi rejim baskısını gevşetmek zorunda kalır ve I. Nikolay'ın ölümünden sonra serfliğin kaldırılması için hazırlıklar başlatır.

Ülkeyi devralan II. Aleksandr yönetimi, serfliğin kaldırılması başta olmak üzere ülkeye kapitalist gelişme yolunu izleme fırsatı veren bir dizi reform uygular. Reformları gerçekleştirmek ve mevcut yozlaşmış idari sistemi değiştirmek için

[40] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 18**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 127.
[41] Türkan Olcay, "Bir "Satyros" Ustası: M. Y. Saltıkov-Şçedrin", **Navisalvia: Satyros**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s. 129.

düzgün, enerjik ve girişimci kişileri yönetimine alır. Bu kişilerden biri de İçişleri Bakanlığı'nda özel görevlerde bulunan Mihail Yevgrafoviç Saltıkov olur. 1858 yılında Saltıkov, Ryazan'a vali yardımcısı olarak atanır.[42]

Saltıkov'un yazarlık kimliği söz konusu bu dönemde ortaya çıkar. Vyatka'daki yaşamının yakın gözlemlerinden ve zengin izlenimlerinden esinlenerek kaleme aldığı *Eyalet Denemeleri* (Gubernskiye oçerki) adlı çalışması 1856 - 1857 yılında *Russkiy Vestni*k'te N. Şçedrin takma adıyla yayımlanır. Saltıkov-Şçedrin Bu çalışmadan itibaren sonra yazılan son eserini de bu takma ad ile imzalar.[43] *Eyalet Denemeleri* Rusya'daki toplumsal koşullar altında yazara ün kazandıran ilk büyük hiciv çalışmasıdır.

> I. Nikolay'ın ölümü saltanat ve kölelik düzeninin yanlışlıklarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir ve artık Rusya'nın Kırım Savaşındaki yenilgisinden sonra oluşmuş sosyal ilişkiler çerçevesinde eskisi gibi yaşamak mümkün olmamıştır. Alttan gelen şiddetli baskı, yoksulluk ve çaresizliğe itilen ctoprak sahiplerinin giderek artan memnuniyetsizliği toplumu silkeleyerek kendine getirmiştir. Toplumun üst kesimlerinde bile serfliğin kaldırılması ve devlet yönetiminin yeniden düzenlenmesi gerektiği konuşulmaya başlanmıştır. Toplumun tansiyonunun giderek yükselmekte olduğu bu ortamda *Eyalet Denemeleri*, ümitler ve beklentiler çağının bayrağı olarak kabul görmüştür.[44]

Taşrada sürgün yıllarında gözlemledikleri Vytka'dan sonra yeniden başlayan edebi çalışmaları için büyük önem taşır. Saltıkov-Şçedrin L. Panteleyev'e yazdığı mektupta taşranın onun edebi yaratıcılığındaki önemini şöyle vurgular: "*Vyatka'nın üzerimde yararlı bir etkisi oldu: beni gerçek hayata yaklaştırdı. 'Eyalet Denemeleri' için de bana çok malzeme verdi. Bundan önce yazdıklarım saçmalıktı.*"[45]

İki yüzden fazla karakteri içinde barındıran *Eyalet Denemeleri*'nin içeriği oldukça çeşitlidir. Eserde memurlara, yozlaşmış soylulara, tüccarlara, 1850'li yılların gereksiz insanlarına yer verilir. Yazar bu çalışmasında soyluların liberalizmiyle

---

[42] Yu. Kozlovski, **Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin**, M.Ye. Saltıkov-Şçedrin 'Gospoda Golovlyovı' (içinde), Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 8-9.
[43] İvanov-Razumnik, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin: Jizn i tvorçestvo. Ç. 1. 1826-1868**, Moskva, Federatsiya, 1930, s. 29.
[44] P. Turan, M. E. Saktıkov-Şçedrin'in 'Büyüklere Masallar' Adlı Yapıtında Hiciv Sanatı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 39.
[45] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951, s. 472.

savaşır, boş konuşmalarını eleştirir. Bu denemeler hala varlığını sürdüren serflik sistemine karşı bir eleştiri olarak algılanır. *Eyalet Denemeleri*'nde yetkililerin güçsüz kitleleri sömürmesi sert bir şekilde kınanır. Denemelerde en alt tabakadaki memurlardan valiye kadar tüm taşra memurları rüşvetçi, zimmetine para geçiren, tembel, iftiracı, halkı soyan kişiler olarak tasvir edilir. Buşmin'e göre "*tecavüzcüler ve asalaklar, Şçedrin'in bu yapıtında sadece kötü insanlar olarak değil, çürümüş, işe yaramayan otokratik ve serf yaşam sisteminin kaçınılmaz ürünü olarak betimlenir.*"[46] Yaşadığı zamanı iyi algılaması, olayların gizli sebeplerini tespit etmesi ve yorumlaması sonucunda yazarın sanatsal kimliğinin hicivsel yönü gelişir.[47]

N. G. Çernışevski'ye göre Saltıkov-Şçedrin, *Eyalet Denemeleri* adlı eserinde toplum yapısına dair çıkarımlarını şöyle dile getirir:

> Şçedrin'den önceki yazarların hiçbiri hayatımızın görüntüsünü daha koyu renklerle çizmemiştir. Hiç kimse toplumsal ahlaksızlıklarımızı daha acı, daha ağır bir dille eleştirmemiş, hiç kimse toplumsal yaralarımızı daha acımasızca yüzümüze vurmamıştır... O, daha çok dertli ve öfkeli bir yazardır. Hiçbir yazar Rusya'yı Saltıkov kadar iyi tanımıyordu.[48]

Eyalet Denemeleri çalışmasının ardından Saltıkov-Şçedrin'in *Pazuhin'in Ölümü* (Smert Pazuhina) adlı ilk hiciv oyunu 1857 yılında *Russkiy Vestnik*'te yayımlanır. Söz konusu oyun, reform öncesi tüccar sınıfının dünyasını, kâr hırsını ve suça yol açan miras kavgalarını konu edinir, ancak oyun çıkar çıkmaz sahnelenmesi hemen yasaklanır.[49]

Saltıkov-Şçedrin'in *Eyalet Denemeleri*'nden sonra yayınlanan bu eserleri, *Masum Öyküler* (Nevinnıye rasskazı, 1857-1863) ve *Nesir Türünde Hicivler* (Satirı v proze, 1859-1862) adlı iki kitapta toplanır. Bu iki kitap 1860'lı yıllarının çalkantılı dönemindeki Rus toplumsal yaşamının çok yönlü bir görüntüsünü çizer, aynı zamanda Saltıkov-Şçedrin'in ideolojik ve yaratıcı gelişiminde önemli bir aşamayı oluşturur.

---

[46] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 14.
[47] P. Turan, M. E. Saktıkov-Şçedrin'in 'Büyüklere Masallar' Adlı Yapıtında Hiciv Sanatı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 44.
[48] P.P. Baraşçev, Ye.P. Dyomina, G.B. Pronçev, **Znakomtes: M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İNFRA-M, 2011, s. 13-14.
[49] N.İ. Kravtsov, **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovinı XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966, s. 405.

Her iki derlemenin içeriğinde köylülere yönelik reformların hazırlanması ve uygulanması sırasındaki ideolojik, siyasi ve sınıfsal çatışma yansıtılır. Saltıkov-Şçedrin, bürokrasinin ve soyluların ideolojisini, psikolojisini, sosyal uygulamalarını ve liberallerin ikiyüzlülüğünü açıklayarak toplumun çeşitli sosyal katmanlarının ve çarlık yönetiminin eylemlerini detaylı ve tutarlı bir şekilde inceler. Yazar, söz konusu çalışmalarındaki tüm sosyo-politik mücadele olgularını köylü kesimin çıkarları açısından ele alır.

Saltıkov-Şçedrin bürokratik faaliyetlerini edebi faaliyetleriyle bir arada sürdürür. Resmi konumunu köylüleri savunmak için kullanır. Yazar, Vyatka'da bulunduğu andan itibaren köylü kesimin savunucusu olur. Bu durum yüksek makamlardaki resmi görevlerde bulunduğu hizmeti süresi boyunca da değişmez. Bu yaklaşımı yüzünden yetkililerle anlaşamaz ve 1860 yılında Ryazan'dan Tver'e vali yardımcısı olarak atanır. Tver'de 1861 reformuna tanıklık eder. Malkin'e göre yazar bu görevleri üstlenirken reformlar sırasında önde gelen bir yetkili olarak olayların gidişatını etkileyebileceğini ve kamu yararı sağlayabileceğini ümit eder.[50]

2.4. 1860 ve 1870'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin

1861 Reformu'nun arifesi ve serfliğin kaldırılmasından sonraki ilk yıllar yazarın yaratıcılığı için Vyatka sürgünü kadar önemlidir. Bu dönemde yönetici olarak yetkililerle giderek daha fazla çatışma yaşar. Sorumluluk duygusu yüksek, rüşvet alanlara karşı acımasız olan Saltıkov-Şçedrin, yaptığı işinden ve bulunduğu çevreden rahatsızlık duymaya başlar, toplumsal yararsızlığının farkına varır ve Şubat 1862 yılında görevinden istifa eder. Ardından Saltıkov, *Sovremennik* dergisinin yayın kuruluna katılarak eleştirmen ve yayıncı olarak görev yapar. Editör N.A. Nekrasov ile birlikte yayın kurulu içindeki liberal gruplaşmaya karşı çıkar ve devrimci görüşlerini savunmaya devam eder. 1864 yılında ise ideolojik görüş ayrılıkları sebebiyle kısa sürede bazı editörlerle ilişkisini keser ve dergiden ayrılarak ekonomik gereksinimleri nedeniyle yeniden devlet görevine dönmek zorunda kalır. Penza'da Hazine ve Maliye Bakanlığı'na başkan olarak atanır ancak yaptığı devlet memurluğunu yalnızca bir

[50] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 11.

geçim kaynağı olarak görür.[51] Açık sözlü ve sert karakteri, uzlaşmazlığı, yetkililere ve koşullara uyum sağlama konusundaki isteksizliği onu sürekli zararlı çıkarır ve görev yerlerini değiştirmeye zorlar: Penza'dan Tula'ya, Tula'dan Ryazan'a geçiş yapar.

Penza (Kasım 1864 – Kasım 1866), Tula (Kasım 1866 – Ekim 1867) ve Ryazan'da (Ekim 1867- Haziran 1868) görev yaparken Saltıkov-Şçedrin edebi arayışlarına devam eder. Bu görev yerlerinde *Zamanımızın Belirtileri* (Priznaki vremeni, 1863-1871) üzerine çalışır ve *Taşra Mektupları* (Pisma o provintsii, 1868-1870) denemesini yazmaya başlar. Bu çalışmalarla birlikte *Oteçestvennıye Zapiski* dergisi ile iş birliği yapar.

Her iki çalışmanın içeriği 1861 reformunun hazırlanması ve uygulanmasında yaşanan ideolojik, siyasi ve sınıfsal mücadeleyi yansıtır. Saltıkov-Şçedrin, toplumun çeşitli katmanlarının ve yönetimin faaliyetlerini inceleyerek bürokrasinin ve soyluların ideolojisini, psikolojisini ve sosyal uygulamalarını, liberallerin kofluğunu ve ikiyüzlülüğünü gösterir.

Devrimci-demokratlar safında yerini almış Saltıkov-Şçedrin, karşı çıkıp yerdiği yönetim sistemine resmi olarak dahil olduğu için manevi baskı hisseder, kamu görevinde bulunmak onun için giderek zorlaşır. 1868 yılında memurluğu tamamen bırakarak kendini sadece edebiyata adar. Bu dönemde N.A. Nekrasov, Saltıkov-Şçedrin'e *Oteçestvennıye Zapiski* dergisinin yardımcı editörü olmasını teklif eder ve kendisini tamamen Rus edebiyatına adamasını önerir. Söz konusu dergi, 1866 yılında yönetim tarafından yasaklanan *Sovremennik* dergisinin devrimci-demokrat geleneğini sürdürür.

"*Saltıkov çok çalışırdı, çünkü onun için yaşamak, edebiyat için bir şeyler yazmak veya yapmak anlamına geliyordu*."[52] Saltıkov'a göre ise yaşamak, editör olarak dergide çalışmak, danışmanlık yapıp yol göstermektir:

> En yetenekli insanlar, benim asosyal ve sevimsiz tavırlarımın olmasına rağmen *Oteçestvennye Zapiski* dergisine evlerine gelir gibi gelirlerdi. Bana, titizliğime ve

[51] **A.e**., s. 17-18.
[52] S.N. Krivenko, **Mihail Saltıkov-Şçedrin. Yego jizn i literaturnaya deyatelnost,** Moskva, Direct-Media, 2014, s. 60.

> sağduyuma güvenirlerdi ve yazdıklarını değiştirdiğimde ya da düzelttiğimde kimse bana gocunmazdı.[53]

Oteçestvennıye Zapiski dergisinde çalıştığı süre (1868-1884) boyunca yazar yapıtlarını hiciv ustalığını kullanarak kaleme alır. Bu süre içinde yazdığı her yazı söz konusu derginin her sayısında yer alır ve tüm Rus okurlarının dikkatini çeker. Kamu hizmetinden ayrılması ile birlikte Saltıkov-Şçedrin kendini tamamen yaratıcılığına adar ve edebi alandaki faaliyetlerine genişlik kazandırır. Buşmin'e göre "*yazar o kadar etkin bir yükseliş yaşar ki izlenimlerin, düşüncelerin ve tasvirlerin akışına yetişemiyor gibi görünür*."[54] Daha önce başlamış olduğu çalışmalarına devam ederken ve önceki konular üzerinde çalışırken ortaya çıkan yeni fikirleri hayata geçirmek için acele eder ve tüm bu eski ve yeni paralel tematik akışları eserlerine yansıtır. Saltıkov-Şçedrin'in sanatsal kişiliğinde belirginleşen bir özellik olarak edebi düşüncelerinin karmaşıklığı ve iç içe geçişi gözlemlenebilir. Bu özelliğin temelinde çağdaşlığı tüm farklı yönleriyle kabul etme, ortaya çıkan değişimlere hızlıca tepki gösterme ve sosyo-politik mücadeleye hemen etkin bir biçimde müdahale etme gibi istekler yatar.

Saltıkov-Şçedrin 1868 yılının sonunda geçici olarak bazı çalışmalarını durdurarak *Bir Şehrin Tarihi* (İstoriya odnogo goroda) eserini ve ardından ilk masallarını yazar, *Zamanımızın Belirtileri ve Taşra Hakkında Mektuplar* adlı çalışmalarını tamamlar ve *Taşkentli Beyler*e başlar. Aynı zamanda gazetecilikle uğraşır ve bir dizi edebi-eleştirel makale yazar.[55]

Oteçestvennıye Zapiski sayfalarında yayımlanan ilk eserlerinin çeşitliliği içinde *Bir Şehrin Tarihi* (1869-1870) adlı eseri öne çıkar. Rus otokrasisi, bürokrasisi ve serfliği üzerine yazılmış bu hiciv Saltıkov-Şçedrin'in önceki on beş yıllık çalışmalarının doruk noktası olur. Bu eser, kronolojik olarak 1731-1825 yılları ile sınırlı olup Ahmakiye (Glupov) şehrinde görev yapan valilerinin icraatlarını konu edinir. Bu görevliler Uzunfavori (Brudastıy), Mankafa (Baklan), Koskocamanov

---

[53] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 20**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1977, s. 29.
[54] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 30.
[55] **Bkz.**: S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Seredina puti (1860-1870-ye godı)**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1984.

(Velikanov), İtoğluyev (Negodyayev), Sivilce (Prışç), Kasvet-Homurtuyev (Ugrüm-Burçeyev), Yakalıp-Keyfereskiy (Perehvat-Zalihvatskiy), Tolkovnikov (Konuşkanov), Kocagöbekov (Puzanov), İkiyüzlüyev (Dvoyekurov)[56] gibi ironik isimler ile olumsuzlanır.

Söz konusu eser çarın danışmanlarının, valilerin ve bizzat çarların yalnızca zihinsel ve ahlaki yozlaşmasını tasvir etmekle kalmaz, aynı zamanda tarihsel doğruluğu yitirmiş ve her türlü gelişimin engeline dönüşmüş otokrasi ilkelerinin yanlışlığına da işaret eder.[57] *Bir Şehrin Tarihi*'nin ana teması, yetkililerin halkla olan ilişkisidir. Eserde yazarın halka duyduğu gerçek sevgi görülür. Saltıkov-Şçedrin, yetkililerin özgür yaşama hayallerini kısıtlamaya çalıştığı halkın sabrıyla, korkularıyla, kabullenmeleriyle ve kölece itaat etme düşünceleri ile savaşmaya çalışır. Ahmakiye şehrinin dünyasını tasvir ederek otokrasi altındaki toplum yaşamının esas ilkelerinin geniş bir genellemesini yapar. Ayrıca eserin içeriğinde Rus devleti açıkça görülür.[58] Bu şehir, dönemin genel bir Rusya panoramasıdır: "*Ahmakiye, acılarıyla, sakatlıklarıyla, çirkinlikleriyle, tüm yönetici parazitleriyle, aptal sakinleriyle, tuzçalısı yiyen köylüleriyle birlikte bir Rusya'ydı.*"[59] Eserde iç politika ve sosyal yaşamın ilkeleri çizilir. Yazar, iktidarı yani Ahmakiye yöneticilerini grotesk imgeleriyle gösterir.

Ahmakiye valilerinin grubuna Saltıkov-Şçedrin bay ve bayan pompadürleri de ekler. Üzerinde on yıl (1863-1874) boyunca çalıştığı *Bay ve Bayan Pompadürler* (Pompadurı i pompadurşı) genel başlığı altında Rusya'nın valileri hakkında on iki hiciv denemesi, liberalizm maskesini hızla düşüren reform sonrası yöneticilerin, gerçek yağmacıların tiplerini çizer. Pompadür kelimesi sembolik bir anlam taşır. Fransa Kralı XV. Louis'in en ünlü gözdesi ve yönetiminde devletin yozlaşmasının şimdiye kadar bilinmeyen seviyelere ulaştığı Madame de Pompadour'un özel adından türetilmiştir. Yazar, bu yapıtta manevi yoksunluğuyla, yasalara karşı alaycı tavrıyla,

[56] **Bkz.**: M. Saltıkov-Şçedrin, **Ahmakiye: Bir Şehrin Tarihi**, Çev. Hazal Yalın, İstanbul, Everest Yayınları, 2020.
[57] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 23.
[58] Ye.İ Pokusayev, V.V. Prozorov, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin. Biografiya**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1969, s. 75.
[59] **A.e.**, s. 76.

acımasız yönetim biçimleriyle bilinen imparatorluk yönetiminin ileri gelenleri ve valileri üzerine siyasi bir hiciv yaratır. Pompadür imgesi küçük bir memurun değil, tüm faaliyetleri aptallık, sorumsuzluk dolu bir valinin imgesidir. Pompadürler, dalkavukluk, ahlaksızlık ve şiddet ortamında yetişmiş çarlık rejiminin sadık hizmetkârlarından oluşan bir gruptur. Saltıkov-Şçedrin, pompadürlerin yalnızca aylak ve boş yaşamının özelliklerini göstermekle kalmaz, aynı zamanda egemen sınıfların faaliyet alanlarındaki fırsatçılığını da ortaya çıkarmayı başarır.[60]

1870'li yıllarda Saltıkov-Şçedrin'in yapıtlarının siyasi güncelliği devam eder. Yazar, 1860'lı yıllarda başladığı *Taşkentli Beyler*'i (Gospoda taşkentsı, 1872) tamamlar ve *Bir Taşralının Peterburg Günlüğü*'nü (Dnevnik provintsiala v Peterburge, 1872) yayınlar. Ardından en büyük deneme derlemesi olan *İyi Niyetli Sözler*'e (Blagonamerennıye Reçi, 1872-1876) başlar ve buna paralel olarak *Golovlyov Ailesi* (Gospoda Golovlyovı, 1875-1880), *Molçalin Ailesi* (Gospoda Molçalinı, 1877) yapıtları üzerinde çalışır. Soylu monarşinin siyasi rejimini ele alan ve önceki konularını geride bırakmayan yazarın hicivleri artık Rusya'daki kapitalist gelişme sürecine ve soyluların maddi ve manevi çöküşüne ışık tutar.[61] Yazarın sıralanan eserlerinden de anlaşıldığı üzere paralel olarak birkaç eser üzerinde çalışır.

"Taşkentli Beyler", Rus İmparatorluğu'nun çevre bölgelerinde zorla uygulanan "Ruslaştırma" politikasının etkilerini çağrıştırmıştır. Zorla medenileştirme ve aydınlanma sloganı altında gerçekleşen bu süreç, yerli halkın acımasız bir şiddet ve soyguna uğratılmasından ibarettir. Bu uygulama sadece Orta Asya'da değil, Polonya'da, Baltık Devletlerinde, "uygarlaştırıcıların" elinin ulaştığı her yerde, iflasa uğramış soylular, eğitimsiz lise öğrencileri, rütbesi düşürülmüş subaylar ve rüşvetçi memurlar tarafından yürütülür. Yazarın kavramındaki Taşkent sadece coğrafi bir terim değildir. "Taşkent" ve "Taşkentliler" kavramı ulusal sınırlara sığmaz; köleleştirenler anlamına gelir.[62]

[60] N.İ. Kravtsov, **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovını XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966, s. 408.
[61] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 32-33.
[62] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 31.

> Eğer istatistik tablolarında nüfusun şu kadar, kilisenin şu kadar olduğu, okulun, kütüphanenin, dini kurumun olmadığı, bir hapishanesi vs. olduğu belirtilen bir şehirdeyseniz Taşkent'in tam kalbinde olduğunuzu rahatlıkla söyleyebilirsiniz.[63]

Bir Taşralının Peterburg Günlüğü adlı çalışması, soyluların yok olması ve yerini yeni burjuvazi kesiminin almasıyla son bulur. Söz konusu eser, 1861 reformu sonrası Rusya'daki gerçek olaylar ve süreçler (demiryolu inşaatı, anonim şirketlerin kurulması, cezai ve siyasi davalar vs.) ile yakından bağlantılıdır. Taşralı imgesi, gençlik çağının fikirlerini yüzeysel olarak algılayan, reform sonrası on yılın sonuna kadar toprak sahiplerinin aylaklığına ve tembelliğine bağlılığını her zaman koruyan, kırklı yıllardaki soylularının bir kısmının psikolojisini, ahlakını ve sosyal davranışını özetler.[64]

Saltıkov'un hicvi, siyasi bir hiciv olmaktan çıkmamakla birlikte giderek toplumsal ve aynı zamanda sosyolojik bir hiciv haline gelir. Yazmış olduğu *Monrepo Sığınağı* (Ubejişçe Monrepo, 1878-1879), *Bütün Bir Yıl* (Kruglıy god, 1880) ve *Yurtdışında* (Za rubejom, 1880-1881) adlı eserlerinde bu eğilim vardır. Mülkiyet ve devlet temaları bu yapıtlarda geniş bir yelpazede sunulur.

Monrepo Sığınağı'nda yazar, soyluların sonradan "türbeleri" olacak olan malikânelerindeki ıssızlık, vahşilik ve can sıkıntısının ortasında yavaş yavaş ölümlerini tasvir eder. Açık bir ironi içeren Monrepo (Fr. mon repos 'benim huzurum') başlığı, "ölmekte olan", yoksullaşmış bir soylunun son sığınağının sembolüdür.[65] Toprak sahibi Rusya'nın yerini burjuva Rusya'sı alır. Eser, serfliğin kaldırılmasından sonra toprak sahiplerinin gerilemesini ve yozlaşmasını anlatır. Burjuva sisteminin yeni koşullarına uyum sağlamakta güçlük çeken soylular tek tek ölüme sürüklenir. Soylu malikânesinin sahibi ile tüccar Razuvayev arasındaki yarışmada siyaset, reform

---

[63] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 10**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1970, s. 27.
[64] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 1**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1965, s. 39.
[65] N.İ. Kravtsov, **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovinı XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966, s. 416.

sonrası dönemin başlıca sosyo-ekonomik süreçleri, halkın ve ülkenin üretici güçlerinin sömürülmesinde soylular ile burjuvazi arasındaki sınıf rekabeti aktarılır.

Mülkiyet ve devlet ilkesinin yanı sıra hiciv yazarının 1870'li yıllardaki çalışmalarında aile ilkesi de önemli bir yer tutar ve soylu-burjuva toplumunun ifşa edilmesinde etkin olur. Saltıkov-Şçedrin, 1860'lı yılların başında ayrıcalıklı sınıfların günlük yaşamından daha çok öncelikle onların siyasetleriyle ilgilenmiş, aile ilişkilerinin tasvirinde nadiren durmuş ve aile konularına başvurmamıştır. Ancak 1870'li yıllarda bu durum değişir. Özel burjuva-soylu mülkiyeti ilkesine dayalı bir toplumda ailenin parçalanması, gerici siyasetin aile yaşamı ve ahlâk üzerindeki olumsuz etkisi, ilerici fikirlerin aile içine nüfuz etmesinin yarattığı çatışmalar, evde çocuklara eğitim verme ve yetiştirme sorunu gibi konular, yazarın bu dönemdeki çalışmalarında önemli bir yer tutmaya başlar. Başta *Golovlyov Ailesi* romanı olmak üzere *Taşkentli Beyler*'in son bölümleri, *İyi Niyetli Sözler* ve *Molçalin Ailesi*'nden birkaç deneme büyük ölçüde aile arenasında ortaya çıkmıştır. Bu eserlerinde günlük akışta ortaya çıkan aile yaşamından daha çok, genç neslin eğitimi ve yetiştirilmesi sorunu, aile ve mülkiyet ilkelerinin çatışması ve bu bağlamda meydana gelen toplumsal, siyasi olaylar dikkat çeker. Gündelik yaşamda ortaya çıkan bu tür toplumsal olayları güçlü bir şekilde vurgulayan yazar, söz konusu yapıtlarda aynı zamanda bir psikolog olarak da kendini gösterir. Saltıkov-Şçedrin eserlerindeki konuların değişikliğinden ve amacından bahsederken şunları dile getirir: "*Aile, mülkiyet ve devlet konularına döndüm ve artık bunların hiçbirinin hayatımızda olmadığını açıkça belirttim.*"[66]

Golovlyov Ailesi romanın ortaya çıkış süreci ilgi çekicidir. Saltıkov-Şçedrin başlangıçta mülkiyet, devlet ve aile sorunsallarını ele almak için *İyi Niyetli Sözler* genel başlığı altında büyük bir deneme derlemesi düşünür. İronik bir başlık altında yazar, iyi niyetli sözler deyiminin ters anlamını kasteder ve *İyi Niyetli Sözler* üzerine yapacağı çalışmalarına 1872 yılında başlar.

[66] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 11**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1971, s. 522.

1875 yılında yazılan ve yukarıda adı geçen derleme için tasarlanan *Aile Meclisi* (Semeynıy sud) öyküsünde ise mülkiyet ilkesine dayanan modern aile gerçekliğini göstermek için bir toprak sahibi ailenin yaşamı ele alınır. Saltıkov-Şçedrin, bu ilkenin insanları birleştirmek yerine parçaladığını, aile içi ilişkilerde uyumsuzluk, düşmanlık ve ikiyüzlülük getirdiğini, sonunda da aile birliğinin ve bağlarının bozulmasına yol açtığını savunur. *Aile Meclisi*'nde Saltıkov-Şçedrin, belirgin hicivsel özellikler veya karikatürize ayrıntılar olmaksızın gerçekçi imgeler yaratır. Kendini ailenin temel taşı ve koruyucusu olarak gören despotik bir anne ve oğulları tasvirleri, henüz detaylı olmasa da sanatsal ifadesinin etkileyici ve canlı olması nedeniyle okuyucunun dikkatini çeker, olumlu eleştiriler alır. Öykünün en parlak karakteri İuduşka Golovlyov imgesi ise soylu-burjuva dünyasının tüm ideolojik ve ahlaki düşüncelerini içinde barındırır. Yazar söz konusu öyküsünden sonra olay örgüsü ve konusu bakımından bağlantılı olmayan bir öykü daha yazar ve böylece *İyi Niyetli Sözler*'e son vermeyi amaçlar. *Golovlyov Ailesi*'nin kalan bölümleri *İyi Niyetli Sözler*'in öyküleri olarak değil, ayrı bir romanın bölümleri olarak kaleme alınır ve böylece 1880 yılında ayrı baskı olarak yayınlanır.[67]

1880'li yıllara geçişte *Yurtdışında* adlı deneme kitabı yer alır. Saltıkov-Şçedrin'in sağlık nedenleriyle gittiği Avrupa seyahatlerine dair izlenimlerini yansıtan eser iki açıdan dikkat çekicidir. Birincisi, eserlerini yazdığı süre boyunca burjuva Avrupa gerçekliğine yaptığı en geniş gezidir. İkincisi, 1881 yılında II. Aleksandr'dan sonra yaşanan ani sosyal ve politik değişimi yansıtır. Yazarın demokratik ve sosyalist idealler uğruna verdiği uzun mücadelenin son on yılı onun için en zor dönemdir. Ancak yaratıcılığı açısından önceki dönemler gibi verimli olmasa da Saltıkov-Şçedrin'in gerçekçiliğinin evriminde önemli bir aşamadır.

2.5. 1880'li Yıllarda Saltıkov-Şçedrin

Eyalet Denemeleri eserinden 1880'li yıllara kadar uzanan dönemde Saltıkov'un eserleri incelendiğinde; 1860'lı yılların sonuna kadar eserlerinin konusu

[67] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Posledniye godı. (1875-1889)**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 215-217.

bürokrasi ve soylu sınıfı olmuş, 1870'li yıllarda ise önceki sorunlara kent ve taşra burjuvazisi eklenmiştir.

Saltıkov-Şçedrin, 1880'li yılların siyasi gericilik koşullarında 1860'lı yılların devrimci ideolojisine devam eder. 1878 yılında Nekrasov'un ölümünün ardından editörü olduğu *Oteçestvennıye Zapiski* dergisi yazarın edebi ve toplumsal kürsüsü olur.

Saltıkov-Şçedrin'in şahsında Rus demokrasisinin en önde gelen *Oteçestvennıye Zapiski* dergisini tehlikeli bir düşman gören otokrasi, dergiyi daha da baskı altına alır. Çarlık yönetimi tarafından "devrimci bir hareketi teşvik ettiği" gerekçesiyle Nisan 1884'te dergi kapatılır. Bu gelişme yazarı derinden etkiler: "*ruhunun mühürlendiğini*", "*dilinden olduğunu*"[68] düşünen Saltıkov-Şçedrin, okur çevresine sistematik bir şekilde seslenme fırsatını kaybeder. Sanat ve edebiyat yoluyla yaşamı değiştirme çabasında olan bir hicivciyi hiçbir güç susturamaz. Yazar, daha fazla eser üretmeye devam eder ve eserlerini kendisini kabul etmekte isteksiz olan liberal yayın organları aracılığı ile (*Vestnik Yevropı* dergisi, *Russkiye Vedomosti* gazetesi) okuruna ulaştırır. Saltıkov-Şçedrin'in eser üretme ve halka seslenme isteği hayatının son günlerine kadar hiç azalmaz.

Saltıkov-Şçedrin 1860'lı yılların sonunda masal türüne de yönelerek *Oteçestvennıye Zapiski* dergisinde *Bir Köylünün İki Generali Nasıl Beslediği Öyküsü* (Kak odin mujik dvuh generalov prokormil), *Vicdan Kayboldu* (Propala sovest), *Yabanıl Ağa* (Dikiy pomeşçik) adlı masalları yayınlar. Bu çalışmalarından sonra masallarına on yıldan fazla ara verir, ancak yaşadığı siyasi sorunlardan dolayı okur kitlesini genişletmek için 1880'li yılların başında masal türüne tekrardan döner. *Büyüklere Masallar* (Skazki dlya detey izryadnogo vozrasta) başlığı altında hiciv minyatürlerini yaratır ve masallarda dile getirilen güncel toplumsal sorunlar ile hızla kitlelere etki etmeye başlar. Planlı bir çalışmanın parçası olarak masal türündeki eserleri 1884-1886 yılları arasında ortaya çıkar.

Masallarının konuları çeşitlidir. Konular arasında Çarlık Rusya'nın otokrasi ve liberalizm, soylu sınıfı ve halk kesimi ele alınır. Kimi masallarda bir konu tek başına

[68] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 38-42.

işlenirken, kimisinde iki konu yan yana verilir. Hemen hemen tüm masallarda halkın zorlu yaşam koşullarına değinilir.[69]

Konu çeşitliliği yazarın kırk yıllık edebi kariyeri boyunca gözlemlediği başlıca bütün sorunları, sanki sonuçlarını sunmak istercesine kapsar. Köylü ve soylu, halk ve yönetim, fakir ve zengin, gerçek ve yalan, iyilik ve kötülük gibi karşıtlıklar tüm masallarının temelini oluşturan benzerliklerdir. Gazeteci, edebi eleştirmen A. V. Lunaçarski, *Büyüklere Masallar* yapıtının öneminin altını çizer: "*Masalları hiç unutulmaz, eşi benzeri olmayan muhteşem yapıtlardır. Düşünceleri güçlüdür, komik ve aynı zamanda zehirli kötülükleri açısından trajiktirler, dilsel mükemmellikleriyle büyüleyicidirler*. "[70]

Saltıkov-Şçedrin *Büyüklere Masallar* eserinin yanı sıra 1881-1882 yıllarında liberal entelijansiyayı bir teyze olarak tasvir ettiği *Bir Teyzeye Mektuplar* eserini (Pisma k tyotenke) yazar. Okurlarla paylaşılan sosyo-politik "ajitasyonun" sanatsal biçimdeki sohbetleri, sansür sınırları içinde, dikkate değer bir cesaretle, Rus yaşamındaki yeni zorlu dönemin tüm gerçeğini ortaya koyar.[71]

Teyzeye Mektuplar adlı eserinin ardından 1877 yılında başladığı *Çağdaş İdil* (Sovremennaya İdilliya) adlı geniş sosyal romanını 1883 yılında tamamlar. Söz konusu eserde yazar yönetimin pasifliğine ve ahlaki yozlaşmasına karşı sanatsal yargıda bulunur.[72]

Hayatın içindeki değişikliklere her zaman duyarlı olan yazar, 1880'li yılların ikinci yarısındaki yeni eserlerinin baş kahramanlarını Rusya'nın orta ve alt sınıflarından alır. *Yaşamın Önemsizlikleri*'nde (Meloçi jizni, 1886-1887) yazar raznoçinetslere yer verir. Söz konusu eser anlamsız varoluşa, büyük bir kitleyi ölüme terk eden kölece itaate ve hareketsizliğe karşı etkin bir protesto niteliğindedir. Aynı zamanda bu eser, kitlesel başkaldırış için her türlü şiddetten arınmış yeni bir toplumsal

[69] Türkan Olcay, "Bir "Satyros" Ustası: M. Y. Saltıkov-Şçedrin", **Navisalvia: Satyros**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s. 133.
[70] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 58.
[71] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Posledniye godı. (1875-1889)**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 251.
[72] **A.e**., s.98.

düzen için insanları "yaşamın önemsizliklerinin" tutsaklığından çıkarıp bilinçli tarihsel etkinliğin geniş alanına götürecek ve her bir insanın gerçek gelişiminin yolunu açacak bir düzen için aktif ve özverili bir mücadele çağrısıdır.[73] Bu yapıtta da yazarın demokrat eğilimleri bir kez daha kendini gösterir ve gündelik yaşam görüntüleri ile dikkat çeker. Ayrıca hayattan bezmiş insanların psikolojisine de odaklanır.

Eserlerindeki bu tür konuların artışı, Saltıkov-Şçedrin'in hayatındaki bazı kişisel koşullardan da kaynaklanır. Giderek ağırlaşan hastalığı ve sansür baskısı daha da dayanılmaz bir hal alır. Buna bir de ideolojik olarak yabancı dergi ve gazetelerle iş birliği yapma zorluğu eklenir.[74] Aile hayatı da sıkıntılıdır; çocuklar ile birlikte eşi sosyete hayata ve kendi çevresine düşkün, Saltıkov-Şçedrin'in manevi dünyasına ise uzaktır. Bu şartlar altında yine tek tesellisi yoğun ve aralıksız edebi çalışmaları olur.

Poşehonye Eski Zamanları (Poşehonskaya starina) 1883-1884 yılları arasında yazdığı son büyük eseridir. Saltıkov-Şçedrin, bu romanında reform öncesi serf ve köylü ilişkilerini idealize eden ataerkil yaşam tarzını ortaya koymaya çalışmıştır. Serfliği ters yüz eden bu gerçekçi yapıt, *Golovlyov Ailesi* gibi büyük ölçüde otobiyografik olmasına rağmen kurguya engel olmamıştır. Eserde yer verilen serflik düzeni geçmişe yapılan sıradan bir yolculuk değildir. Soyluların refahının aslında karşılıksız serf emeği üzerinde kurulduğunu ve soyluların bu refahının nasıl insanlık dışı bir şekilde elde edildiğini gösterir. Saltıkov-Şçedrin bu romanında geleneksel mutlu çocukluk kavramına meydan okur ve soyluların eğitim öğretim biçimlerine karşı çıkar:

> Toplumsal yapının dayandığı temellerin düzensizliği ve istikrarsızlığı her sosyal tabakayı, her insan hayatını etkiler. Bu yanlış toplumsal sistem çocuklar için de hiçbir istisna tanımaz. Burjuva pedagojisinin asıl "kolay avı" haline gelen onlardır çünkü çocuklar yanlışa karşı savunmasızdır, henüz hiçbir bilgiye ya da deneyime sahip olmadıkları için ona karşı koymak için hiçbir şey yapamazlar.[75]

[73] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 44.
[74] Ye.İ Pokusayev, V.V. Prozorov, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin. Biografiya**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1969, s. 154.
[75] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 75.

Yazar, mutsuz ve yaralı çocukların maneviyattan yoksun bir ortamda büyümesinin yanı sıra serfliğin çocukluktan itibaren bir çocuğun ruhuna nüfuz ettiği, onu kölelik, ikiyüzlülük, durağanlık ve tembellikle zehirlediği sayısız Golovlyovo, Poşehonye gibi toprak sahibi çiftliklerinde de büyüdüğünü anlatır.[76] Ayrıca yazar, söz konusu eserinde büyük ve güncel toplumsal meselelere de değinir.

Buşmin'e göre *Poşehonye Eski Zamanları*, Saltıkov-Şçedrin'in edebi faaliyetinin geçirdiği değişimler zincirinin son halkasıdır. Örneğin *Bir Şehrin Hikayesi* gibi bir siyasi hicivle, *Poşehonye Eski Zamanları* gibi toplumsal bir roman arasında büyük bir fark vardır. Ancak aralarındaki fark, yazarın ideolojisinin özüyle değil, içerik ve sanatsal özelliklerle ilgilidir. Edebi kariyerinin sonunda ele aldığı *Poşehonye Eski Zamanları* genel olarak yazdığı tüm eserlerden farklıdır.[77] İlkin, eser yazıldığı zamandan birkaç on yıl öncesine ait olan olayları anlatır. Böyle bir olgu, her zaman yaşanan tarihsel ve toplumsal olaylara doğrudan tepki veren hiciv yazarının yaratıcığında bir yeniliktir. İkincisi, roman anılar şeklinde yazılır ve otobiyografik öğeler içerir. Bu tür anlatı biçimi önceki eserlerde görülmez. Üçüncüsü, *Poşehonye Eski Zamanları* romanında taşra soylularının, serflerin ve köylülerin yaşamı ve ahlaki dünyası derinlemesine gerçekçi bir üslupla aktarılır.

Saltıkov-Şçedrin için edebiyat yönetim baskısının altında zalimleri yerdiği, mazlumları savunduğu bir savaş alanıdır. Belogolovıy'e yazdığı mektupta Saltıkov-Şçedrin "*...Savaş meydanında ölürüm*"[78] der. Böylece Saltıkov-Şçedrin *Poşehonye Eski Zamanları* romanının son bölümünü mart ayında tamamlar ve 10 Mayıs 1889 yılında hayata veda eder. L. Ye. Obolenski, Saltıkov-Şçedrin'in savaşçı ruhunu "*Bu adam son nefesine kadar boyun eğmedi, son anına kadar yaşam için, düşünce için savaştı*"[79] sözleriyle ölümsüzleştirilir.

---

[76] N.İ. Kravtsov, **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovını XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966, s. 430.
[77] A.S. Buşmin, **M.Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970, s. 47.
[78] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 19**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1977, s. 252.
[79] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Ya lyublyu Rossiyu do boli serdeçnoy**, Moskva, Molodaya Gvardiya, 1975, s. 351.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS TAŞRA SOYLU YAŞAMININ TİPİK BİR ÖRNEĞİ: *POŞEHONYE ESKİ ZAMANLARI*

> "Bunlar, 'Poşehonye'nin Eski Zamanları'dır. Başka bir şey değil. Ve bu eski zamanları ele alırken anlattıklarımın 'asıl ve gerçek' olduğuna dair gönül rahatlığıyla altına imzamı atarım."[1]
>
> M. Ye. Saltıkov-Şçedrin

Rus taşra soylularının XIX. yüzyıldaki yaşam biçimi Saltıkov-Şçedrin'in *Poşehonye Eski Zamanları* (*Poşehonskaya starina*, 1887-1889) adlı son eserinde somutlaştırılmıştır.

Poşehonye Eski Zamanları, olayların geçtiği mekan ve zamana dair ipucu vermektedir. Poşehonye, Rus taşrasının ücra köşelerinden biridir. Adını Rusya'nın Vologda bölgesinde bulunan Şehon (daha sonra Şeksna) nehrinden alan Poşehonye'nin romandaki anlamı, yer adı anlamını aşar: "*(...) okuyucudan Poşehonye'yi doğrudan algılamamasını rica ediyorum. Bu adlandırma ile Poşehonye ülkesini, yani eski bir halk efsanesine göre ellerinden bir iş gelmeyen insanları kastediyorum*."[2] Bununla birlikte yazar bir yandan memleketi Yukarı Volga (Verhneye Povoljye) bölgesinin folklorundan ve gelenek göreneklerinden yararlanırken, diğer yandan "*her türlü geri kalmışlığın ve vahşiliğin, cehaletin ve karanlığın, bilinçsizliğin ve karışıklığın temsilcileri*"[3] olan Poşehonyelilerin (poşehontsı) başlıca özelliklerini bir araya getirip tipik bir taşra imgesi yaratır. Yazarın "eski zamanlar" (starina) olarak tanımladığı

[1] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 24.
[2] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 15**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1973, s. 477.
[3] **A.e.**, s. 301.

çocukluk yıllarına denk gelen zaman diliminde yaşanan tipik olayları da eserde Poşehonye olarak adlandırılır. Poşehonye, Saltıkov-Şçedrin için "*her şeyin düzenini oluşturan unsurların ve olguların çeşitliliğidir*."[4]

Poşehonye Eski Zamanları'nda Şçedrin'in çocukluk dönemine denk düşen ve serflik sisteminin oldukça etkin olduğu 1820-1840'lı yıllarda yaşanan olaylar geniş yer tutar:

> Yıllar geçtikçe gerçeği, yalnızca gerçeği söylemek için karşı konulmaz bir arzu doğuyor içimde. Henüz çok yeni olan, ancak her geçen gün biraz daha unutulmaya yüz tutan geçmişin bir resmini yeniden oluşturmaya karar verince gerçeği dile getirmek için elime kalemi aldım.[5]

Poşehonye Eski Zamanları anı ve otobiyografik öğelerle bezenen bir romandır. Ancak Saltıkov-Şçedrin, eserin başında kendisinin romanın başkahramanı Nikanor Zatrapeznıy ile karıştırılmamasına dair açıklamada bulunur: "*Bu çalışmamda çok az sayıda otobiyografik unsur var. Çalışma, sadece başkalarının hikayelerinin kendi hikayelerimle harmanlandığı ve aynı zamanda kurguya da yer verildiği gözlemlerden oluşan gerçek bir hayat hikayesidir*."[6] Bu gerçek hayat hikayesi yazar tarafından geniş tarihsel bakış açısıyla sunulur.

Poşehonye'nin yaşamı, bölgenin önde gelen soylularından Nikanor Zatrapeznıy'ın serflik dönemindeki yaşamı üzerinden aktarılır. Romanın merkezinde Zatrapeznıy ailesi ve bireylerinin yaşam biçimleri yer alır. Olaylar Zatrapeznıyler'in soylu yuvası olan Malinovets'te başlar. Zamanla anlatıya Poşehonye'nin çeşitli malikanelerindeki yaşanan olaylar da dahil edilir. Nikanor'un büyümesiyle çevresindeki insan çemberi genişler ve doğrudan ya da dolaylı olarak tanıştığı herkes, gözlemlediği her olay onun bakış açısıyla anlatılır.

Roman birbirinden bağımsız otuz bir bölümden oluşur. İlk altı bölümde (I-VI) Nikanor Zatrapeznıy'ın Malinovets'teki yaşamı, çocukluğu, yetiştirilmesi, eğitimi ve ailesi ele alınır. Nikanor'un ailesi, annesi Anna Pavlovna Zatrapeznaya (Gluhova),

---

[4] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 24.
[5] **A.e**., s. 337.
[6] **A.e**., s. 7.

babası Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy ve yedi kardeşinden oluşur. Nikanor kardeşlerden en küçüğüdür. Devam eden on bölümde (VII-XVI) Zatrapeznıyler'in akrabalarına yer verilir. Akrabalar arasında Nikanor'un dokuz halasından dördü ayrıntılı olarak anlatılır. Bu kişiler hala kız kardeşler (tyotenki-sestritsı) Marya Porfiryevna Zatrapeznaya ve Olga Porfiryevna Zatrapeznaya, Anfisa Porfiryevna Saveltseva ve Raisa Porfiryevna Ahlopina'dır. Diğer akrabaları ile ilişkileri kopuktur. Ardından gelen dokuz bölümde (XVII-XXV) serflerin "portre galerisi" tasvir edilir. Bu serfler arasında Annuşka, Mavruşa, Vanka-Kayin, Konon, Matryonka, Satir, Fedot ve diğer karakterler yer alır. Son altı bölümde (XXVI-XXXI) ise taşra soylularının komşuları ve çevresi betimlenir. Söz konusu bölümlerde civardaki taşra soylularından ve onların yaşam biçimlerinden bahsedilir. Komşular arasında Strunnikov, Burmakin, Pustotelov ve diğer toprak sahipleri yer alır.

Her bölümün kendi içinde gelişen bir olay örgüsü söz konusudur. Yine her bir bölüm kendi içinde giriş, gelişme ve sonuç kısımlarını barındırır. Ancak bu bölümlerin tamamı Nikanor'un aktarımıyla bütünlük kazanır. Romanın bölümlerine serpiştirilmiş soyluların hikayeleri üzerinden de günlük yaşam biçimleri farklı yönlerden görülür.

Günlük yaşam içerisinde taşra soylularının yetiştirilmesi, eğitimi, alışkanlıkları, kültürel etkinlikleri ve çevreleriyle olan ilişkileri gözler önüne serilir. Roman, taşra soylularının yaşamını, karakteristik özelliklerini ve serflik sisteminin bu kesim üzerinde yarattığı etkiyi gösterir. Taşra soylularının ulusal kimliğinin ve zihniyetinin de yansıtıldığı bu eser, XIX. yüzyıl Rus taşra yaşamının ansiklopedisi olarak da nitelendirilebilir. Bu taşra yaşamının özellikleri de farklı karakterler ile tanıtılır.

3.1. Poşehonye Soylularının Portre Galerisi

Yazar tarafından romanda portre galerisi (portretnaya galereya) adı altında toplanan karakterlerin yaşam biçimleri ile ilgili bilgilere yer verilir. Romanın karakterleri olan taşra soylularının portrelerinde gözlerini para ve biriktirme hırsı bürümüş toprak sahipleri, birkaç serfe sahip yoksul toprak sahipleri, gece gündüz çalışan "örnek" toprak sahipleri, serflere yaptıkları işkencelerle ün salmış toprak

sahipleri, yerel yönetimde bulunan aylak toprak sahipleri, zimmetine para geçiren ve diğer toprak sahipleri yer alır.

Karakterler genellikle yaşadıkları mekânla bütünleşmiş şekilde karşımıza çıkar, onların yaşadıkları mekânlar kişiliklerinin bir parçasını oluşturur.[7] Taşra soylularının kişiliklerini oluşturan bu parça ise onların malikanedeki yaşamlarıdır. Bu nedenle taşra soylularının portre betimlemeleri kısa tutulur, malikane yaşamları ise geniş betimlenir. Toprak sahiplerinin asıl karakteri dış görünüşlerine göre değil, serflerine ve evlerinde olan halka karşı yaklaşımlarından ortaya çıkar.

3.1.1. Zatrapeznıy Ailesi: Anna Pavlovna ve Vasili Porfiryeviç

Portre galerisinde ilk olarak Malinovets malikanesinin sahipleri olan Nikanor'un annesi Anna Pavlovna Zatrapeznaya ve babası Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy tanıtılır. Toprak sahibesi Anna Pavlovna ön plana çıkarılır. Bu karakter, taşra soylularının karakteristik özelliklerini ve yaşamını kapsamlı bir şekilde geneller.

Anna Pavlovna on beş yaşındayken kırk yaşındaki toprak sahibi Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy ile evlendirilir; bu evlilik sadece yaş bakımından değil, "*hiçbir açıdan denk değildir*."[8] Eğitim seviyeleri ve hayata bakış açıları da farklıdır. Anna Pavlovna, Zatrapeznıy ailesinin çeyiz beklentilerini karşılamadığı için görümceleri tarafından hor görülür. Bu duruma rağmen genç yaşta evin hanımı olan Anna Pavlovna malikaneyi çekip çevirmeyi başarır: "*(...) Zatrapeznıyler neredeyse bölgemizdeki en zengin toprak sahipleri sayılırdı*."[9] Anna Pavlovna'nın erken yaşta evlenmesi, kocasının ailesine ve evine karşı ilgisizliği, malikânenin sorumluluğunu erken yaşta alması ve görümcelerinin düşmanlığı gibi etkenler karakterini şekillendirir.

Güçlü bir karakteri olan toprak sahibesi Anna Pavlovna zeki, enerjik ve girişimci bir ruha sahiptir. Evdeki her şey onun kontrolü altındadır. Bu durum

[7] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 24.
[8] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 22.
[9] **A.e**., s. 23.

zenginleşme ve biriktirme hırsını beraberinde getirir. Bu aşırı tutumluluk ve biriktirme hırsı yüzünden çocuklar yetersiz beslenir ve sık sık sağlık sorunları yaşar. Çocukların fiziksel sağlık sorunlarının yanına bir de Anna Pavlovna'nın yemek yeme sırasında manevi sağlıklarını etkileyen ötekileştirmesi ortaya çıkar:

> Ailemizdeki çocuklar (…) gözde ve dışlanmışlara bölünürdü. Yaşamın en büyük mutluluğu yemekte olduğu için bu ayrım kendini sofrada da gösterirdi. Yemeği dağıtan annem, en sevdiği çocukları için daha büyük ve taze bir parça seçerken diğerleri için ise dünden kalma bayatlamış parçalar seçerdi. Bazen en sevdiklerine yemeği parçalara ayırırken diğerlerine: "Sen kendin al!" derdi.[10]

Tüm bunlar toprak sahibesinin acımasızlığını, zorbalığını ortaya koyar ve tipik bir karakter oluşunu gösterir:

> Rus toprak sahibesi imgesi, klasik Rus edebiyatında en yaygın ve tanınan ulusal imgelerden biridir. Genellikle zorba, despot, inatçı, tüm evi tek başına yöneten ve zor karakteri nedeniyle köylülere, hizmetçilere ve hatta aile üyelerine korku salan bir kadındır. Böyle bir soylu kadın genellikle serflerine karşı acımasız ve ev halkına karşı talepkârdır.[11]

Anna Pavlovna, çalışanlarına karşı belli başlı ceza yöntemleri uygular. En ufak bir suç için bile olsa serflerine, hizmetçilerine ve yeterince yiyecek tasarruf edemediğini düşündüğü aşçısına öfkesini gösterir. Anna Pavlovna genellikle "*yanlış bastın, yanlış uzattın, yanlış baktın*"[12] gibi bahanelerle öfkelenir. Anna Pavlovna'nın tek başına yönettiği Malinovets'te günlük angarya (barşçina[13]), işkence ve cinayet vakaları yok denilecek kadar azdır. Serflere karşı öfkesinin dışavurumu, tokatlama ve yumruklama cezalarının yanı sıra ciddi durumlardaysa suçluyu cezalandırmak için Zemstvo yetkililerine ihbar etme, askere gönderme veya yurtlukların uzak köylerine göndermekle kendini gösterir. Ancak serflerin özel hayatına ciddi kısıtlamalar getirildiğinden, malikanede gizli birliktelikler yayılır. Anna Pavlovna ve diğer birçok toprak sahibinin bakış açısından şöyledir:

---

[10] **A.e**.
[11] Yu. A. Şirokih, "Obraz russkoy barıni v romane M. Ye. Saltıkova-Şçedrina 'Poşehonskaya starina'". **Molodoy uçyonıy**, No. 33(428), 2022, s. 165.
[12] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 28-29.
[13] Serflik sisteminde serflerin toprak sahiplerinin arazilerinde yaptıkları ücretsiz zorunlu iştir.

> (…) çalışan serfler, toprak sahibinin çıkarları dışında her türlü çıkara yabancı olması gereken bir tür opriçnina[14] olarak görülüyordu ve bu bakış açısıyla yapılan evlilikler uygun değildi. Kendisi için çıkardığı 'evli çalışan, çalışan değildir' savına sonuna kadar bağlıydı. Babam bu sistemi insanoğlunun soyunu kurutan sistem olarak adlandırıyordu (…). O andan itibaren Malinovets'teki çalışanlar odası, çok sayıda çocuğun bulunduğu bir evde hiç de uygun olmayan gizli şehvetlere ve şüpheli hikâyelere sahne oldu.[15]

Anna Pavlovna, serflere getirilen aile kurma yasağından kaynaklanan sonuçları önemsemez çünkü bir tek kazanç ve birikim hırsı onun ahlaki ilkelerinin önüne geçer. Toprak sahibesinin kurduğu bu düzene birçok insan hayatı kurban gider. Hem öksüz hem yetim kalmış küçük yaşlardan itibaren Anna Pavlovna'nın çalışanları arasında yer alan on sekiz yaşındaki Matryonka'nın hayatı, bu hayatlardan biridir. İlk kez hamile kaldığında kendisine "*nispeten merhametli*"[16] davranılır: Matryonka bir süreliğine ahıra, yeni doğmuş çocuğu ise köydeki çocuksuz bir adama verilir. Ancak "*ikinci kez bu günaha yakalandığında kaçışın olmadığını anlar*."[17] Kendisine uzak bir köyden cılız bir damatla evlendirileceği söylenir, "*eski püskü bir elbise giydirilir, (...) hamileliği herkes (toprak sahiplerinin çocukları da dahil) tarafından anlaşılsın diye önlüğü de çıkarılır.*"[18] Anna Pavlovna böylece evde çalışan diğer genç kızlara bir ders verir, eşi engel olmasın diye kızı gönderdiğini de ondan saklar. Matryonka "*gün boyunca bela okur, düşük yapma niyetiyle durmadan karnını masaya vurur.*"[19] Bu tür cezalar sadece genç kızlara verilmez, evlendirilecek adamlar da bu cezalardan nasibini alır.

> - (…) günahım olmasaydı, kendi özgür iradenle evlenirdin ve insanların yüzüne bakmaktan utanmazdın.
> - Seninle evlenmek istemiyorum, haysiyetsizsin. Anne babamdan merhamet dileyeceğim.
> - Efendimiz ne derse o olacak. Beni affetsen daha iyi olmaz mı?
> - Senin neyini affedeceğim? Haysiyetsizsin sen, hepsi bu. (…) Yana yakıla aşna fişnenin peşindesiniz. Seni böyle bir kamburla yaşlı anne babamın yanına nasıl götüreyim!
> - Anne baban katı mı? Matryonka bir damla merhamet görmek için gözlerine bakıyordu. (…)

[14] Rusya'da 1565-1572 Korkunç İvan döneminde kurulmuş kendisine bağlı gizli bir polis teşkilatıdır.
[15] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 298.
[16] **A.e.**, s. 299.
[17] **A.e**.
[18] **A.e.**, s. 301.
[19] **A.e.**, s. 302.

- Biri daha vardı… Varvara'ydı adı, o da yüklüydü. Uzun süre hayatta kalamadı.[20]

Uzlaşma girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Matryonka için tek çare tipili bir gecede avluya çıkıp donmak olur: "*Ölüm hemen gelmez ve süreci acı olmaz, aksine kalbi donana kadar suçluyu uyutan bir rüya olur*."[21] Zatrapeznıyler'in malikanesinde Anna Pavlovna'nın boyunduruğu altında serfler insan yerine konulmaz. Bu yaklaşımın sonucunda Matryonka soğuk havada donarak intihar eder. Bu yalnızca Matryonka'nın kaderi değildir. Buna benzer bir durum Nikanor'un öğretmeni Pavel'in eşi Mavruşa'nın kendini asmasında da görülür. "*Sabah çayında ona* [Anna Pavlovna'ya] *Mavruşa'nın ne zaman gömüleceğini sorduğumda annem 'Yarın onu bir çuvala sarıp bataklığa götürecekler', diye cevap verir*."[22]

Ayrıcalıklı davrandığı serfleri de vardır. Anna Pavlovna'nın içtenlikle bağlı olduğu yirmi yıllık kahyası Fedot ile ılımlı ilişkisi toprak sahibesinin çalışanlarına karşı yaklaşımının bir diğer yanını gösterir:

> İkisi de çok iyi anlaşır. Yaşlı adam her akşam hizmetçi odasına geliyor ve birlikte uzun uzun sohbet ediyorlardı. Her ikisi de bahçe işleriyle ilgilendiklerinden, birbirlerini iyi anlıyorlardı. Anne, tüm günün raporunu telaşsız ve eksiksiz bir şekilde kendisine aktaran kahyayı pür dikkat dinlerdi. Sonra her konuyu birlikte tartışırlar ve her zaman hemfikir olurlardı.[23]

Çok sevdiği kahyası Fedot bir gün hastalanır, Anna Pavlovna uygun bir ilaç bulmak için çırpınır, çeşitli yöntemler dener, şifalı bitkiler kaynatıp içirir, serf kızlarla birlikte merhemler hazırlar ancak hiçbiri fayda etmez. Fedot ölünce ve defnedilince Anna Pavlovna çok ağlar. Ancak ağlamasının sebebi sırdaşını ve arkadaşını kaybettiği için mi yoksa son söylediği sözü "*Harman…*"[24] olan ve her şeyi kusursuz yöneten kahyası öldüğü için mi belli değildir.

Anna Pavlovna'nın eşi Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy arka plandadır. "*Babam, o dönemin koşullarına göre iyi eğitimliydi (...) hiç pratik zekâsı yoktu ve boş*

[20] **A.e.**, s. 303-304.
[21] **A.e.**, s. 303-306.
[22] **A.e.**, s. 280.
[23] **A.e.**, s. 322.
[24] **A.e.**, s. 328.

konuşmaları severdi."[25] Vasili Porfiryeviç zeki ve eğitimli biri olarak tanınır. "*Çoğunu unutmuş olsa da Fransızca ve Almanca biliyor. (...) Ayrıca dindar bir adam olarak bilinir; tüm kilise ayinlerinden sorumludur*."[26]

> Bir keresinde babamın başkandan kendisini seçime davet eden bir mektup aldığını hatırlıyorum, zarfın üzerinde "ekselanslarına" yazıyordu (babam gençliğinde Peterburg'da görev yapmış ve kolej üyesi (kolejskiy sovetnik) rütbesine ulaşmıştı, ancak eski yoldaşlarının çoğu çok daha ileriye gitmiş ve önemli yerlere gelmişti).[27]

Aldığı eğitime ve Peterburg'daki konumuna rağmen Vasili Porfiryeviç evlendikten sonraki günden güne büyüyen malikane yaşamında varlığını sürdürmeye devam eder. Anna Zatrapeznaya'nın istifçiliği, farklı boyutlarda olsa da eşinde de görülür. Vasili Porfiryeviç mektuplardaki balmumu mühürleri sonra eritip kullanmak için çıkarır, kendi mektuplarını da önceki mektupların boş tarafına yazar. Ailenin artan servetini görünce Vasili Porfiryeviç talihsiz evliliğini kabullenir ve karısıyla muhalif bir şekilde yaşasa da sonunda ona tamamen boyun eğer. Malikane işlerinden uzaklaştırılır, baskın kişiliğe sahip olan girişimci karısı tarafından tamamen devralınan malikane yönetiminin tüm kaygılarını bir kenara bırakır.

Sonuç olarak Zatrapeznıy çifti varlıklı olmalarına rağmen aşırı biriktirme hırsına yenik düşüp toprak sahibi soyluların maddi zenginliklerinin yanı sıra manevi yoksulluklarını gösterir. Ailenin mal varlığı istifçilik, ötekileştirme, kısıtlama üzerine kurulur. Bu güdüler yalnızca toprak sahiplerinin kişilikleriyle ilgili değildir, özünde biriktirmeyi gerektiren kapitalizmin habercisidir.

Anna Pavlovna'nın portresi malikane yönetimindeki XIX. yüzyılın ilk yarısında kadın rolünün artmasını gösterir ve bu dönem öne çıkan toprak sahibesi tipini temsil eder. Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy'ın portresi ise ileride kaldırılacak olan serflik sisteminin bir başka tipik özelliği olan taşra soyluları arasındaki ekonomik faaliyetlerin giderek azalacağını ve XIX. yüzyılın sonuna doğru yozlaşacağını gösterir.

[25] **A.e.**, s. 8.
[26] **A.e.**, s. 42.
[27] **A.e.**, s. 19.

3.1.2. Zatrapeznıy Ailesinin Akrabaları

Zatrapeznıy çiftinin ardından akrabalarının portrelerine de yer verilir. Bu portreler arasında Nikanor Zatrapeznıy'ın dört halası, malikaneleri ve yaşam biçimleri betimlenir. Her bir halası ve halalarının aileleri taşra soylu yaşamının farklı yönlerini ortaya koyarak tipik bir soylu görüntüsü oluşturur.

3.1.2.1. Hala Kız Kardeşler: Marya Porfiryevna ve Olga Porfiryevna

Portre galerisinde Vasili Porfiryeviç'in kız kardeşleri Marya Porfiryevna ve Olga Porfiryevna karakterleri yaşamları üzerinden betimlenir ve hala kız kardeşler (tyotenki-sestritsı) olarak tanıtılır.

> Halalarım yaşlıydı. Aralarında bir yaş vardı: biri altmış iki, diğeri altmış üç yaşındaydı. İkisinin de boyu kısa. Büyüğü Marya Porfiryevna hâlâ süsleniyordu. Pudra ve allık kullanır, kaşlarını şekillendirirdi, altından ham ipekten bukleler sarkan beyaz bir bone takar ve düşmüş dişleri yerine mumdan yapılmış olanları kullanırdı. Seke seke yürür, ikonlarla cilveleşir, onlara havadan öpücükler gönderir ve durmadan sola doğru üfleyerek kötü ruhları kendinden uzaklaştırırdı. Genel olarak şakacıydı, kız kardeşini çok rahatsız eder ve aile içinde yarım akıllı olduğu düşünülürdü. Küçük kız kardeşi Olga Porfiryevna daha saygıdeğer ve zekiydi. Kozmetik kullanmazdı. Dişlerinin neredeyse tamamı mumdandı ve kimse onları nasıl kullandığını anlayamazdı. Saygıdeğer yaşlı bir kadının yapması gerektiği gibi çok dua eder ve şeytanın sol tarafta olduğunu bilmesine rağmen günaha girmemek için sadece kimsenin göremeyeceğini düşündüğü zaman üflerdi. Üstelik Marya Porfiryevna okuma yazma bilmezken o okuma yazma bilirdi.[28]

Her ikisi de Vasili Porfiryeviç'ten büyüktür. Vasili Porfiryeviç evlenene kadar "*Malinovets'in sahibeleri olarak*"[29] birlikte yaşarlar. Marya Porfiryevna'nın Malinovets'ten otuz beş verst[30] uzaklıkta Ugolok adında kendine ait bakımsız ve eski bir evi vardır. Kış aylarında oradaki yaşam koşulları oldukça zor geçer. Ancak her iki ev de bölünmez ortak bir yönetim altında bulunur. Tüm malikanelerden elde edilen gelir Vasili Porfiryeviç tarafından alınır ve küçük bir kısmı kız kardeşlerine verilir. Aralarındaki ilişki dostane ve saygı içerisindedir. Ancak bu durum, malikaneye gelen Anna Pavlovna'dan sonra değişir:

---

[28] **A.e.**, s. 82.
[29] **A.e.**, s. 88.
[30] 1066 metreye karşılık gelen bir Rus ölçü birimidir.

> (…) Evin sahibi benim (…). Yönetmek istiyorsanız gidin Ugolok'u yönetin. Sizin evinizde kalmıyorum, sizin lokmanızı yemiyorum. Siz ise benim lütfumla burada tüm yıl boyunca karnınızı doyuruyorsunuz. Bu nedenle eğer bundan sonra kardeşinizle birlikte yaşamak istiyorsanız uslu uslu yaşayın.[31]

Anna Pavlovna yönetimi ele aldıktan sonra kız kardeşlerin evdeki etkisi azalır, eski düzen sona erer. Bir hafta sonra ikisi de Ugolok'a yerleşir. Ancak yerleşmelerinin üzerinden çok geçmeden soğuk havaların başlamasıyla Olga Porfiryevna kardeşi Vasili'ye kışı Malinovetst'te geçirmek istediklerine dair bir mektup yazar. Bu süre içerisinde Anna Pavlovna malikaneyi tamamen eline geçirmiştir ve Vasili Porfiryeviç eşinin rızasını almadan mektuba cevap vermeye cesaret dahi edemez:

> - Eve alır mısın (…)?
> - Gelsinler! Kışı geçirmeleri için üst katta bir yan oda ayırırım onlara (…) Ama hiçbir şeye karışmayacaklar, mayıstan sonra tüm yaz için kendi Ugolok'larına gidecekler. Yazın onları görmek istemiyorum, beni rahatsız ediyorlar. (…) malikane işleri hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Ben de her şeyin düzenli olmasını istiyorum. Kız kardeşlerin evi çekip çevirirken biz ne kazanıyorduk? Beş kuruş![32]

Nisan sonunda yine Ugolok'a dönen kız kardeşler evi neredeyse çökmüş bir durumda bulur. Onarmaları için durumları elverişli değildir. "*Çatıdan su akıyordu, duvarlarda akıntı izleri vardı, yerdeki tahtalar oynuyor, rüzgâr pencerelerden ve hatta duvarlardan içeri giriyordu.*"[33] Daha önce malikâneye hiç bakım yapmamalarının nedeni, böyle bir talihsizliğin başlarına gelmeyeceği düşünmeleridir. Böylece kışlarını Malinovets'te sığıntı konumunda geçirirler: "*[hala kız kardeşleri] çok kötü beslerlerdi. Sabahları üst kata bir fincan şekersiz soğuk çay ve ince bir dilim beyaz ekmek gönderirlerdi.*"[34] Yaz ayları ise Ugolok'ta geçirilir. Zatrapeznıy çifti on yılı aşkın bir süre boyunca onları Ugolok'ta hiç ziyaret etmez. Ancak Anna Pavlovna'nın kışları Malinovets'e göre daha az masraflı olan Zabolotye'de geçirme fikri kız kardeşlerinin temelli olarak Ugolok'a yerleşmelerine sebep olur. Yaşamak için uygun olmayan Ugolok şartlarında Olga Porfiryevna hastalanır ve ölür. Bir ay sonra da Marya Porfiryevna da en yakın manastıra yerleştirilir. Ağabeyi Vasili Porfiryeviç yapılanlara karşı tepkisiz kalır.

---

[31] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 89.
[32] **A.e.**, s. 90.
[33] **A.e.**, s. 92.
[34] **A.e.**, s. 94.

Marya Porfiryevna ve Olga Porfiryevna portreleri soylular arasında yalnız kalmış, evlenmemiş kadınların konumunu ve trajik sonlarını gösterir. Evlilik, bir kadın için çıkış yolu olarak görülmeye devam eder. Kadınlar evlenmediği sürece belirsizliğe doğru sürüklenir ve kaderlerini başkaları belirler. Bu portreler üzerinden soyluların akraba ilişkilerinin zayıf olduğu da ortaya çıkar.

3.1.2.2. Anfisa Porfiryevna Saveltseva ve Ailesi

Hala kız kardeşlerin portrelerinden sonra Vasili Porfiryeviç'in küçük kız kardeşi Anfisa Porfiryevna Saveltseva ve diğer aile bireylerinin portreleri betimlenir:

> Anfisa Porfiryevna, Porfiriy Vasiliç ve Nadejda Gavrilovna'nın en küçük kızıydı. Olağanüstü kötülüğü nedeniyle ailede sevilmezdi, bu yüzden ona "Yılan Fiska" denirdi. Dışarıda da bu isimle tanınırdı. Bu itibarı nedeniyle babası ve annesinin onu evlendirmek için diğer kızlarınkinden nispeten daha büyük bir çeyiz vaat etmelerine rağmen otuz yaşına kadar evde kaldı. Çeyiz olarak Ovsetsovo verildi (…).[35]

Anfisa Porfiryevna'nın malikanesi Ovsetsovo, Malinovets'e yakındır ancak kimse tarafından sık ziyaret edilmez. Genel olarak "*hem akrabalar hem de toprak sahipleri komşular Saveltsevler'i yadırgar, böylece onlar da tamamen yalnız, her şeyden uzak yaşarlar*."[36] Bu uzaklık yalnızca fiziksel olarak kendini göstermez aynı zamanda insanlar arasında da görülür. Malikane sakinleri bu uzaklık yüzünden birbirlerinden kopuktur, yabancılara karşı ise ürkektirler.

> Gerçekten de bizi pek de sıradan olmayan bir şey bekliyordu. Avlu bomboştu, ahşap parmaklıktan yapılmış kapı kilitliydi, çitin ötesinde tek bir ses duyulmuyordu. Güneş o kadar yakıcıydı ki, ahırın yanında bağlı olan köpek bile bizi duyduğunda havlamıyor, sadece tembelce ağzını bize doğru çeviriyordu. Unutulmuşluğun kendisi buraya yerleşmiş ve yaşayan her şeyi gölgesiyle örtmüş gibiydi. İki ya da üç dakika içinde evin bir köşesinden eski püskü paltolu bir insan figürü süzülerek çıktı, durdu, elini gözlerine götürdü ve "Anfisa Porfiryevna evde mi?" sorumuza karşılık aniden ortadan kayboldu.[37]

Nikanor Zatrapeznıy, halası hakkında evde konuşulan bir serf kızı çimdikleyerek öldürdüğü, ölü bir adamla evli olduğu gibi "*korkunç gerçeklerden*"[38] sonra onu kafasında yılanlar olan bir iskelet gibi hayal eder. İlk görüşmelerinde Nikanor'un bu beklentisi karşılanır: "*(...)erken yaşlanmış, sıska ve neredeyse dişsiz,*

[35] **A.e.**, s. 109.
[36] **A.e.**, s. 99.
[37] **A.e.**, s. 100.
[38] **A.e.**, s. 99.

yüzü kırışmış yaşlı bir kadındı. Başındaki beyaz uzun ve dağınık saçları rüzgârda dalgalanıyordu. Hayal gücüm onları yılanlara benzetiyordu."[39] Küçük Nikanor yalnızca halasını bir cadıya benzetmekle kalmaz Ovsetsovo ortamını da kötü güçlerin yayıldığı bir yere benzetir:

> Gözlerimin önüne serilen gerçeklik sahiden korkunçtu. Çocukluğumdan beri toprak sahiplerinin kural bilmez davranışlarının kaba biçimlerine alışmıştım; bu davranışlar evimizde küfürler, tokatlar, yumruklar vs. şeklindeydi ve beni hiç etkilemiyordu. Ama bu işkence değildi. Sonra o kadar çirkin bir resim gördüm ki gözlerime inanamayarak donakaldım. Ahırda, bir gübre yığınının üzerinde yaklaşık on iki yaşlarında bir kız çocuğu dirseklerinden bir direğe bağlanmış duruyordu ve hüngür hüngür ağlıyordu. Saat öğleden sonra birdi ve güneş ışıkları talihsiz kızı yakıyordu. Ahır gübresinden sinek sürüleri yükseliyor, başının üzerinde geziniyor, gözyaşlarıyla sulanmış yaralı yüzüne üşüşüyordu. Yer yer kan sızan küçük yaralar oluşmuştu bile. Kıza işkence edilirken birkaç adım ötesindeki iki yaşlı adam, sanki olağandışı bir şey olmamış gibi sessizce konuşuyorlardı.[40]

Gördüklerini anlattığında Anfisa Porfiryevna'dan "*(...) yavrum, senin işin değil karışmamalıydın. Garip itin kuyruğu bacağı arasında gerek. Kız yanlış yaptı ve ben de onu cezalandırdım. O, benim ve istediğimi yaparım. Bu böyle biline.*"[41] cevabı gelir. Ovsetsovo'da Nikanor'a korku eşlik eder. Serflik sistemi bu malikanede o kadar sıkı uygulanır ki ahıra bağlanmış kızı savunurken Nikanor'un içinde süregelen bu düzene karşı koyma düşünceleri filizlenir.

Ovsetsovo'daki taşra soylularının yaşamını yansıtan ikinci karakter de Anfisa Porfiryevna'nın eşi Kurmay Yüzbaşı Nikolay Abramoviç Saveltsev'dir. Ancak Nikolay Abramoviç'ın kişiliğinin açıklığa kavuşması ve ailede süregelen serflik düzenin sürdürebilirliği ve devamlılığı bakımından babasının betimlemesi oldukça önemlidir.

Nikolay Abramoviç'in babası Abram Semyonoviç Saveltsev'in Şçuçya-Zavod adlı malikanesi, Ovsetsovo'nun tam karşısında yer alır. Küçük malikanenin başında duran "*cimri, gözlerden uzak bir yaşam sürdüren, ne kimseye giden ne de kimseyi evinde ağırlayan*"[42] bu yaşlı adam serflere yaptığı zulüm ile etrafa ün salar. Abram

[39] **A.e.**, s. 100.
[40] **A.e.**, s. 102-103.
[41] **A.e.**, s. 104.
[42] **A.e.**, s. 109.

Semyonoviç aynı zamanda küçük hesapçı ve zamparadır. Geceleri köylülerin bahçelerinden sebze ve kümeslerinden tavuk çaldığı, çalışanlarına köylülerin koyunlarını gizlice kırktırdığı, inekleri sağdırdığı vs. bilinir. Yavaş yavaş küçük şeylerden büyük dolandırıcılıklara başvurur. Gizlice civardaki köylüleri kendi serf nüfusuna alır ve tüm mal varlıklarını kendi zimmetine geçirir. Bu sayede malikanedeki işleri iyiye gitmeye başlar: "*Köylüleri mülksüzleştiren yaşlı adamın toprak mülkiyeti çoğalır, geliri her yıl artar*."[43] Ayrıca Saveltsev şehvetli bir adamdır. Malikanesinde bir harem vardır ve bu haremin başında kocasından zorla kaçırdığı evli hizmetçisi Ulita durur.

Abram Semyonoviç'ın alayda görev yaptığı tek oğlu Nikolay'ın itibarı da kötüdür:

> Bu tür insanlar hakkında "canavar" denilirdi! Askerlere karşı ölçüsüz bir zalimlik içindeydi ve daha da önemlisi zalimliğinin "eğitici" bir yanı, bir dayanağı yoktu. (…) Subaylık onuru hakkında hiçbir fikri yoktu. İçkiye düşkündü ve sarhoşken herkesin rahatını bozardı (…) hırsızlık da yapardı. [44]

Nikolay Abramoviç babasının yanına döndüğünde Ovsetsovo malikanesinin çeyiz olarak verildiği bir kızın olduğunu öğrenip kızı istemeye Malinovets'e gider. Büyükler anlaştıktan sonra nişanlanır, bir buçuk ay sonra da otuz yaşındaki Anfisa Porfiryevna ile evlenirler.

> Anfisa Porfiyevna kendi içinde ne kadar acımasız olursa olsun, gerçek insan vahşiliğinin nerelere ulaşabileceğini ilk kez burada öğrenmişti. Kocası bir işkenceci değil, kelimenin tam anlamıyla bir cellattı. Sabahları sarhoş ve öfkeli bir haldeyken onu öldürebilir, bıçaklayabilir, diri diri mezara gömebilirdi.[45]

Anfisa Porfiryevna kocası ile sık sık tartışır. Tartışmaların kendisinin de karşılık verebileceği çimdiklemeler, azarlamalar, itişmeler ve küfürlerle sınırlı kalacağını düşünürken durum daha ciddi bir boyut kazanır:

> Tek bir adımı gözünden kaçmazdı, kocasının onu öldüresiye dövmediği tek bir gün bile geçmezdi. Tıknaz ve güçlü bir asker olan Semyon'u çağırıp yarı çıplak bir kadını sopayla dövmesini emrettiği bile oldu. Birden fazla kez Anfisa Porfiryevna, kanlar içinde, geceleri (…) sokağa fırlayıp muhafızlara bağırırdı ama (…) kimse onun

[43] **A.e.**, s. 110.
[44] **A.e.**, s. 111.
[45] **A.e.**, s. 112.

> çığlıklarına kulak asmazdı. Kadın korkmaya başlamıştı. (…) Hiçbir yardım yoktu, çektiği eziyetin sonu yoktu, durumu kabullendi.[46]

Anfisa Porfiryevna durumu kabullense de içinde intikam alma hırsı birikir. Kocasına yapacağı işkence ve eziyetleri hayal eder ve bu hayaller kendisine ayakta kalması için güç verir. Gün geçtikçe kocasının gözüne görünmemeye, genellikle zamanını mutfakta geçirmeye çalışır. Bu kocasının sakinleşmesini sağlar ve daha az tartışırlar. Ancak "*belki de Saveltsev'in kendisi de korkmuştu, çünkü karısına ettiği eziyet ile ilgili söylentiler alay komutanlarına kadar ulaştı, bu da bölükten çıkarılmasına, hatta belki de görevden atılmasına sebep olabilirdi*."[47] Birçok kez kocasını zehirlemeyi düşünür ancak meydana gelebilecek sonuçlardan korkar. Ne de olsa yaşamları herkesin gözü önündedir ve elbette Saveltsev'in ani ölümü durumunda şüpheler ilk olarak onun üzerinde toplanacaktır. Ne Nikolay Abramoviç ne de Anfisa Porfiryevna birbirlerine karşı hiçbir olumlu duygu beslemezler, tam tersine birbirleri için durmak bilmeyen bir eziyet kaynağıdırlar. Bu beraberliği bitirmek akıllarına gelmez çünkü manevi yaşamın önemli bileşenleri olan bilinç ve özgür irade, onlarda serflik sistemi yüzünden gelişmez.

Saveltsev'in acımasızlığı sadece eşi Anfisa Porfiryevna'ya karşı değildir. Babasının ölümünden sonra Saveltsev, paraların nerede olduğunu öğrenmek için babasının metresi Ulita'yı kırbaçlayarak öldürür:

> Ulita çırılçıplak soyuldu ve toplanan kalabalığın gözleri önünde bir çuvalın üzerine yatırıldı. Semyon kollarını sıvadı. İlk kırbaç darbesi duyuldu, ardından insanın ruhunu parçalayan bir çığlık geldi. (…) darbe üstüne darbe indirdi, ölçe ölçe, saya saya (…) Ama Ulita'nın tamamen sessizliğe gömülmesi için elli kırbaç bile gerekmemişti.[48]

Yaşanan bu olay sadece civarda değil, şehirde de büyük yankı uyandırır. Dört yıl boyunca bu dava bir mahkemeden diğerine geçer, adli ve idari makamlar arasında bir çekişme konusu olur. Saveltsev yoksullaşana kadar rüşvet yoluyla bu işi çözmeye çalışır. Serflerine karşı zulmü o kadar insanlık dışı bir boyut kazanır ki Çar Nikolay yönetimi soyluluk unvanını elinden alarak müebbet askerliğe göndermek ister. Ancak Anfisa Porfiryevna bir çıkış yolu bularak işi bitirir: "*Ölü göster kendini! (...) Ne*

[46] **A.e.**
[47] **A.e.**, s. 113.
[48] **A.e.**, s. 116.

bakıyorsun! Ölü göster kendini, hepsi bu! diye tekrarladı. Polislerin gönlünü alırız, boş bir tabutla cenaze töreni düzenleriz ve sonra sen Şçuçya Zavod'de sessizce yaşar gidersin. Ben de [malikanenin] başına geçerim."[49] O sırada da yaşlı serfleri Potap Matveyev ölür. Cenazesi Saveltsev'in adıyla defnedilir. Saveltsev de kıyafetlerini değiştirerek eşinin serfi kisvesi altında yaşar. Bu durumu Anfisa Porfiryevna çektirdiği tüm eziyet ve işkencelerden dolayı kocasından intikam almak için değerlendirir. Gayri meşru oğlu Fomuşka'yı yanına alır ve birlikte adamı taciz eder, diğer serfleri gibi onu da *barşçina*ya gönderir: "*Bırakın çalışsın; Tanrı çalışanları sever. Söyleyin o soysuza kırbaçları hala sırtımı ağrıtıyor. Sakın ona efendim demeye kalkmayın. O efendi değil! O marangoz Potapka'dır, hepsi bu*."[50]

Bu hikâye herkes tarafından bilinir. Devlet yetkililerinin bu durumu görmezden gelmesi Anfisa Porfiryevna için pahalıya mal olur. Ancak Ovsetsovo'daki süregelen düzen bu sefer Anfisa Porfiryevna'nın yönetimi altında can bulur, serfler üzerinde her türlü zorbalık devam eder. Serflik sistemi altında yetkililer Anfisa Porfiryevna'yı Saveltsev'in zulmünden korumazama onu "ölü bir adama" dönüştürmesine ve karşılığında ona zulmetmesine yardımcı olur.

Her ikisinin de sonu korkunç olur. Saveltsev bir ay boyunca hastalıktan dolayı yataktadır, Anfisa Porfiryevna izin vermediği için herhangi bir tıbbi yardım almaz. Uzun süren acılardan sonra Saveltsev ölür. Anfisa Porfiryevna üzülmez, "*kocasının ölümü onu memurlara yapılan yıllık ödeme yükümlülüğünden kurtarmıştı*."[51] Anfisa Porfiryevna ise sürekli zulmettiği evdeki çalışan kızlar tarafından yastıklarla boğularak öldürülür.

Sonuç olarak Nikanor ilk başta inanmakta güçlük çektiği Ovsetsovo'da yaşanan Anfisa Porfiryevna'nın hayatta olan kocasını ölü olarak göstermesi, küçük serf kızını ahırda bir direğe bağlaması gibi bir dizi olaylara tanıklık eder. Ovsetsovo'da yaşanan tüm olaylar serfliğin ve Poşehonye yaşamının gerçek günlük görüntülerini çizer. Bu görüntüler olayın tanıkları tarafından olağan görülür, olayların dehşeti ve

[49] **A.e.**, s. 120.
[50] **A.e.**, s. 121.
[51] **A.e.**, s. 123.

çarpıklığı ise yalnızca Nikanor tarafından fark edilir ve çözülmesi gereken bir sorun gibi görülür. Anfisa Porfiryevna karakterinin tam zıttı özellikleri diğer halası Raisa Porfiryevna portresinde betimlenir.

3.1.2.3. Slastyona Hala: Raisa Porfiryevna Ahlopina

Saveltsevler'den sonra betimlenen toprak sahibi Raisa Porfiryevna Ahlopina'nın portresidir. Misafirperver ve tatlı düşkünü olduğundan çocuklar tarafından kendisine Slastyona[52] hala (Tyotenka-slastyona) adı verilir. Slastyona halanın R. malikanesi Malinovets'ten beş yüz verstten fazla uzaklıkta olduğu için akrabalar tarafından ziyaretler çok nadir gerçekleşir. Ne var ki Raisa Porfiryevna yeğenlerinin yaş günlerini unutmaz ve tebrik kartlarını gönderir.

> Raisacık çok erken, on altı yaşındayken R. şehrinin belediye başkanıyla evlendirildi. Alçakgönüllü, nazik, uysal ve oldukça güzel bir kızdı ancak gençliğinden beri yemeye düşkündü. Kocası elli yaşındaydı ve Türklere karşı yapılan bir seferde top güllesiyle kopan sağ bacağının yerine konulan bir tahta parçası ile yürüyebiliyor ancak onunla çok çevik bir şekilde hareket ediyordu.[53]

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Binbaşı Pyotr Spiridonoviç'ın konumu nedeniyle sakatlığına göz yumulur. On yıllık hizmetinden sonra Raisa Porfiryevna ile evlenmeyi düşündüğünde iyi bir sermaye biriktirmiş olur:

> Sevecen biriydi, rüşvet alsa karşılığında işi bitirirdi. Tüccarlar, çocuklarını vaftiz ettiği, yaş günlerini unutmadığı ve sık sık çay içmeye geldiği için hep gönlünü alırlardı. (…) eğer bir ihtiyacı olursa da karşılarlardı. (…)Ve hiçbir zaman gücenmek için bir nedeni olmamıştı, hatta sevginin kaba zorbalıktan çok daha güçlü olduğuna ikna olmuştu.[54]

Evlendikten yirmi yıl sonra Pyotr Spiridonoviç arkasından koca bir sermaye ve kızı Lena'yı bırakarak vefat eder. Raisa Porfiryevna bu paraya şehre yakın geniş bir arazi satın alır ve oraya yerleşir. "*Büyükçe bir ev inşa etti, sebze ve meyve bahçesi dikti, boş yapıları çiftlik ve kümes hayvanlarıyla doldurdu ve köyde yaşar gibi yaşadı*."[55] Malikanenin konumu köy uğraşlarını sürdürmek için uygun ve şehir imkanlarına sahip olduğu için iyidir: "*Çarşı elinin altındaydı, kiliseler sayısızdı, çok sayıda tanıdık vardı*

[52] Rusça tatlı düşkünü anlamına gelir.
[53] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 139.
[54] **A.e.**, s. 140.
[55] **A.e.**

ve kızı büyüdüğünde öğretmen sorunu yoktu."[56] On sekiz yaşında kızını teğmen Krasavin ile evlendirir ve ikisini de yanına alarak birlikte malikanede yaşarlar.

> Burada herkes mutluydu. Her odanın kendine özgü iştah açıcı bir havası vardı ve iştah açıcı düşüncelere ilham veriyordu, böylece sadece ev halkı sabahtan akşama kadar yemek yemiyor, tadına bakmıyor ve eğlenmiyordu; aynı zamanda dışarıdan gelen herkes burada bir şeyler yemesi gerektiğini hissediyordu. Hizmetçiler, gerçekten iyi kalpli toprak sahiplerinin yanında olabileceği gibi neşeli ve canlıydı.[57]

Raisa Porfiryevna'nın malikanesine sık sık misafirler gelir ve sofrası hep doludur: "*Her şey bol boldu: hindi mi istiyorsun al sana hindi, kaz desen kaz. Yok doymadım diyorsan tavuk da kızartabiliriz*."[58] Malikanenin bu düzenini ailenin başına gelen art arda felaketler de değiştirmez.

Bir yıl sonra kızı doğum yaparken yaşamını yitirir ve yeni doğan torunu Saşa elli yaşındaki Raisa Porfiryevna'ya kalır. Kızından hemen sonra damadı Krasavin de vefat ettiğinden Raisa Porfiryevna kendi yaşının ilerlediğini de düşünerek torununu evlendirmek için on altı yaşını doldurmasını bekler. Anne kız ilişkisi içerisinde birbirine bağlanıp huzurlu bir malikane yaşamı sürdürürler.

> Kısacası hem toprak sahiplerinin hem de hizmetçilerin, herkesin rahat olduğu nadir evlerden biriydi. Herkes birbirini seviyor ve özellikle Saşenka'yı el üstünde tutuyor, onu sadece anneannesiyle eşit derecede hatta ondan da fazla bir şekilde malikane sahibi yerine koyuyorlardı. Yaşadıkça hayat daha da keyifli hale geliyordu. Yuva nihayet döşenmiş, bahçe büyümüş ve her türlü tatla dolmuş, inekleri diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar süt vermiş, hatta anneannesinin torununu memnun etmek için aldığı dört koyun yılda iki kez kuzulamış ve her seferinde bir değil iki kuzu yavrulamıştı.[59]

Bu malikaneyi Nikanor eğitimine yeni başladığı Moskova'dan tatil için Malinovets'e geldiğinde ziyaret eder ve burayı Malinovets'le karşılaştırdığında ortaya çıkan farklılıkları görür:

> Ev tek ve asma katlıydı, toprak sahiplerinin malikânelerinde sıkça rastlanan tek tip evlerden biriydi; tek farkı, toprak sahiplerinin evleri çoğunlukla boyasız, eskimişlik ve bakımsızlıktan kararmışken burada her şey dışarıdan bile yeni onarılmış gibi parlak

[56] **A.e.**
[57] **A.e.**, s. 140-141.
[58] **A.e.**, s. 141.
[59] **A.e.**, s. 142.

> ve temiz görünüyordu. Evin bir tarafında ek binalar vardı; diğer tarafta, boyalı bir çitin arkasından çiçek açmaya başlayan ıhlamur ağaçlarıyla çevrili bahçe görünüyordu.[60]

Malikane Nikanor'un zihninde "*güzel bir kokuyla*"[61] bağdaşır. Nikanor yetmiş yaşlarındaki halasından da ılımlı bahseder: "*Şişmanca, dolgun, al yanaklı yüzü banyodan sonra ışıldıyordu; gözleri (...) hâlâ canlı bir şekilde parlıyordu; dolgun ve pembe dudakları gülümsüyordu, çenesinde bir gamze vardı ve dişlerinin hepsi sağlamdı*."[62] Genel hatları ile halası gözüne güzel görünür. Ev ortamı, evin içi ve kurulmuş düzen çoğu toprak sahiplerinin evinden farklıdır. Raisa Porfiryevna'nın iyiliği ve sıcaklığı evinde de hâkimdir: "*Böcekler konusunda en ufak bir endişe uyandırmayan yatağın üzerine, temiz ketenle kaplı, iyice kabartılmış iki yorgan serilmişti*."[63] Nikanor ilk defa burada bir ev sıcaklığını ve rahatlığını hisseder. Raisa Porfiryevna'nın yaşlılığı Nikanor'a "*(...) bulutların, turşuların, reçellerin, uzakta süzülerek (...) oluşturduğu akşam şafağının sessiz ışıltısını*"[64] anımsatır. Slastyona halasının yanındaki günler Nikanor'a o kadar tatlı gelir ki evine buruk döner ve orada geçirdiği günleri unutamaz.

Raisa Porfiryevna torununu evlendirir ve sonra damadını da yanına alarak birlikte yaşarlar. Böylece yaşlı kadının hayalleri gerçek olur. Torunu da anneannesinden gördüğü, öğrendiği her şeyi uygulamaya devam eder ve malikanenin bu huzurlu, barışçıl havası yaşatılır.

Genel olarak Raisa Porfiryevna'nın malikanesindeki yaşamı önceki toprak sahiplerinin yaşamına kıyasla herhangi bir toplumsal çıkar güdülmeksizin yemek ve ev içi konforu ile bağdaştırılır. Poşehonye toprak sahiplerinin malikaneleri ile karşılaştırıldığında buradaki yaşam; diğerlerinde olduğu kadar zor değildir, huzurludur ancak yine de tekdüzedir. Saveltsevler'in malikanesinde işkenceci bir düzen nasıl sürdürüldüyse bu malikanedeki yaşam düzeni de devam ettirilir. İki aile de serflik sisteminin zıt yanlarını temsil eder: biri zorbalığı ve acımasızlığı, diğeri ise rahatlığı ve eylemsizliği.

---

[60] **A.e.**, s. 143.
[61] **A.e.**
[62] **A.e.**
[63] **A.e.**, s. 147.
[64] **A.e.**, s. 151.

3.1.3. Zatrapeznıy Ailesinin Komşuları

Poşehonye soylularının arasında Nikanor Zatrapeznıy'ın ailesinden olmayan çevredeki taşra soylularının karakterlerinin portreleri de yer alır. Poşehonye soylularının portre galerisini tamamlayan bu karakterler Saltıkov-Şçedrin tarafından taşra soylularının olumsuz örnekleri olarak gösterilir.

3.1.3.1. Başkan Strunnikov

Taşra soylularının aylak yaşamlarının en çarpıcı örneği, Fyodor Vasilyeviç Strunnikov'dur.

> Strunnikov yüksek eğitim kurumlarından birinde yetiştirildi ancak o kadar dikkat çekici bir aptallık ve o kadar yenilmez bir tembellikle nitelendirilmişti ki üstleri onu defalarca ailesine geri göndermek istedi. (…) Kursu bitirmeden enstitüden ayrıldı (…) subaylığa kadar yükselip emekli oldu. Yirmi iki yaşındayken bölgemizin toprak sahibelerinden biriyle evlendi ve daha sonra başkan seçildi.[65]

Strunnikov, yerel seçimler için yol masrafı yapar, ilçeye giderek adaylığını koyar ve başkan seçilir. Genel olarak Slovuşçenski kasabasındaki toprak sahiplerini masraf olur düşüncesi ile toplumsal meselelere kayıtsız kalır, seçimlere gitmezler. Bu nedenle seçimlerde adaylar yol masrafı yapmaktan kaçındığı için herhangi bir rekabet yaşanmaz ve Strunnikov üst üste her üç yıl başkan olarak seçilir.

O dönemde başkan olmak için belirli bir şeyin yapılması gerekmez. İstenilen tek şey maddi imkanlar ve yemek yeme düşkünlüğünün olmasıdır. Diğer toprak sahipleri "*Bizim başkan sadece yemek içmek için var.*"[66] der. Strunnikov da soyluların takdirini kazanmak için misafirperverliğinden ödün vermez. Boğazına düşkünlüğü dış görünüşüne de yansımıştır:

> (…) görünüşüyle övünemezdi. Boyu ortalamanın altındaydı, bacakları kısaydı, göbeği genişti, açken sarkıktı ve yemek yediğinde öne doğru çıkıntı yapıyordu ve bir davul kadar sert oluyordu. Yanlarda, önde ve arkada yağların sonu yoktu. Kafası küçük, yuvarlak, tornada yontulmuş gibi dümdüzdü (…). Yüzü ise tam boksör köpeğinin yüzüyle tıpa tıp aynıydı. Yüz ifadesi değişkendi: aç karnına – huysuz, yemek yedikten sonra - sevecen. Ona ilk bakışta insan şunu söyleyebilir: İşte doğuştan sürekli yemek yemeye mahkum edilmiş bir adam! Gerçekten de sık sık ve çok yerdi, doyduğu zaman

[65] **A.e.**, s. 338.
[66] **A.e.**, s. 339.

bütün varlığı sessiz bir mırıltıya dönüşüyordu. Bu haldeyken ondan ne istersen iste reddetmezdi.[67]

Bu yemek düşkünlüğü yüzünden rüyasında da yiyecek görür, evdeki buzağılarını ayakları onları kaldıramayana kadar besler ve beslediği besili buzağılarını da farklı yemekler için kullanır. Strunnikovlar'ın evinde bitmeyen yemek ve eğlence vardır. Eğlenceleri arasında yoksul ve aç toprak sahibi Stepan Korneyeviç Petruşkin'i evine çağırmak, üç beş şey yedirmek ve soytarı olarak kullanmak vardır. Petruşkin'in bir gözü olmayan kızıyla alay eder ve adamın cahilliğiyle eğlenir:

- Arinuşka'nın eskisinin yerine yeni bir gözü çıkmadı mı?
- Hep şaka yapıyorsunuz, efendim!
- Hiç de şaka yapmıyorum. Geçen gün şehirdeki bir yargıç bana Paris'te yeni gözler takan bir hokkabazın olduğunu söyledi. Örneğin gözlerinizi beğenmiyorsanız ona gidin. (…) O da eski gözlerinizi çıkarıp yerine yenilerini takar.
- Peki görüyorlar mı?
- Yüz mil öteden. Mavi göz, siyah göz, hangisini istersen seçebilirsin.[68]

Sürekli olarak yemek davetleri ve etkinlikler düzenlediği malikanesi büyük ve ferahtır: "*Bir tepenin üzerine inşa edilmiş olan iki katlı malikanesi köyü görüyordu (...). Ev çok büyüktü, ancak eski usulde inşa edilmişti. Yalnızca karısı ile yaşadığı ve çocuklarını olmadığı için malikane, tamamen gereksiz olan birçok ek yapı ile çirkinleştirilmişti*."[69]

Karısı Aleksandra Gavrilovna çok güzeldir: "*Uzun boylu, ince yapılı, dolgun göğüslü, ince oval yüzlü, iri gri gözlü ve kalın koyu sarı saç örgülü, kelimenin tam anlamıyla bir Rus güzeliydi*."[70] Aleksandra Gavrilovna da yemek yemeyi sever ve bu ortak özellik eşleri birbirlerine o kadar yakınlaştırır ki dış görünüşlerindeki uyumsuzluk arka plana geçer. "*Gündüzleri yemek dolu tabaklardan dolayı birbirini görmezler, geceleri ise karanlıktır, isteseler de birbirini göremezler*."[71] Aile tartışmalarına neden olan tek konu vardır, o da Aleksadra Gavrilovna'nın kısırlığıdır.

- Neden doğurmuyorsun! - Arada bir karısına sitem ederdi. "Ayıptır söylemesi, kaç yıldır birlikte yaşıyoruz ama en azından bir kız çocuğu doğursaydın! (…)
- İyi ki doğurmamışım. Bir kızım olsaydı belki de senin gibi boksör köpeğine benzerdi. Kim evlenirdi o zaman onunla!

[67] **A.e.**, s. 339-340.
[68] **A.e.**, s. 350.
[69] **A.e.**, s. 339.
[70] **A.e.**, s. 340.
[71] **A.e.**

- Tamam, tamam, hadi ye, ye! Boksör köpeği de boksör köpeği. Tutturdu yine. (…) Şu köfte yanmış gibi…Hey! Kim var orada! Derhal aşçı Sısoyka'yı çağırın![72]

Ancak Strunnikov ailesinin tartışmaları her zaman yemek konularına indirgenerek kapanır, uyumlu yaşamlarına devam ederler. Strunnikov yalnızca yemek yemek ve eğlenmek için yaşar. Bu eğilimi soyadına da yansımıştır. Rusça strunnik telli çalgı çalan müzisyeni ifade eder.[73] Yaşamı, eğlenmek, dans, etmek, çiğnemek, yutmak, şapırdatmak, yemek yerken şekilden şekilde girmek, gülmek ve ıslık çalmak fiilleri etrafında döner. Çalışan serflerine hiçbir zaman ismiyle hitap etmez, ıslıkla çağırır. Ancak her biri için bu ıslık motifleri farklıdır. "*Sabahları malikane kah kısa kah uzun kah sessiz kah sert ya da bir şarkı motifini anımsatan çeşitli ıslıklarla doluyordu*."[74] Bir serf çalışanının kendi ıslığını duymayıp hemen gelmemesi Strunnikov için suçtur ve cezası büyüktür. Strunnikov'un malikanesinde serflerin yaşamını etkileyen işkenceler yapılmasa da bir insanın varlığını, kişiliğini, bireyselliğini yerle bir eden, insanının isminin yerini ıslık tutan yöntemler uygulanır.

Başkan Strunnikov, aldığı eğitime rağmen günlük zevklere kapılıp büyük bütçeli harcamalar yapar. Bu tutarsızlık, yazarın taşra soyluları arasındaki eğitim sisteminin bozukluğunu ve sorunlarını gösterir. Zengin bir toprak sahibi, misafirperverliğiyle ve yemeğe düşkünlüğüyle öne çıkan soyluların başkanı Strunnikov 1861 reformundan sonra yaptığı borçlarından kaçarak yurtdışında bir Fransız restoranında garson olarak çalışır. Tarih tekerrür eder ve bu sefer müşteriler Strunnkov'u ıslıkla çağırır. Strunnikov Fransa'da vefat eder. Malkin'e göre bu durum 1917 yılında "*devrim dönemi Rusya'da kalmak istemeyen soyluların kaderinin habercisi olur.*"[75]

3.1.3.2. Arseniy Potapoviç Pustotelov

Strunnikov'un ardından toprak sahibi Arseniy Potapoviç Pustotelov'un portresine yer verilir:

---

[72] **A.e.**
[73] D.N. Uşakov, **Tolkovıy slovar russkogo yazıka. Tom IV**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo inostrannıh i natsıonalnıh slovarey, 1940, s. 567.
[74] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 342.
[75] V.A. Malkin, **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976, s. 62.

> Pustotelovlar zengin toprak sahipleri değildi. Arseniy Potapoviç'ın (…) durmadan ve dinlenmeden toprak işlerinde çalıştırdığı seksen köylüsü var, karısının da uzak bir yerde yirmi nüfuslu bir köyü var, onlar da ağır vergiler altında dilencilik yapıyorlar. Bir şekilde geçim sağlanabilirdi ancak Tanrı onları on iki çocukla ödüllendirdi, bunlardan yalnızca ikisi erkek, geri kalanı kızdı.[76]

Pustotelovlar'ın Posledovka malikanesi Poşehonye'nin en ücra köşesinde yer alır. Malikane sürekli ek yapılarla genişletildiği için bir kütük yığınını hatırlatır:

> (…) Ne koru ne de bahçe vardı; (…) eski ıhlamurların olduğu küçük bir çemberden ve kış hazırlıkları için gerekli her türlü sebzenin yetiştirildiği geniş bir sebze bahçesinden başka bir şey yok. Evin yan taraflarındaki ek binalar burada yaşayan toprak sahibinin tutumlu olduğunu gösterir.[77]

Zor maddi koşullara rağmen tutumlulukları sayesinde Pustotelov ailesinin yaşamı diğer toprak sahiplerinin yaşamından aşağı değildir. Dışarıdan satın alınan her şey evde yasaktır. Çay, şeker ve buğday unu sadece misafirler geldiğinde kullanılır; reçel ve diğer tatlılar kendi arı kovanlarından elde edilen balla yapılır, tuz özenle kullanılır, mumlar evde yapılır, satın alınan şeyler ise yalnızca misafirler için kullanılır. Bu da taşra soylularının maddi durumlarına bakılmaksızın misafirlere verdikleri önemin bir göstergesidir.

Pustotelov ailesi geçimini düzenli tasarruf ve tutumu sayesinde sağlar. Bu düzen yalnızca tasarrufta değil; uyuma uyanma, yeme içme, çalışma ve dinlenme saatlerinde de kendini gösterir. Arseniy Potapoviç "*kahvaltıyı, öğle yemeğini köylülerle aynı saatte yer, aksi takdirde onların düzenlerinin gözetimi bozulacaktır.*"[78] Bu düzen Arseniy Potapoviç'in çevresinde 'örnek toprak sahibi' olarak tanınmasını sağlar. Ayrıca Pustotelov tarafından kurulan bu düzen son derece katıdır. Toprak sahibi, her serf ve köylüsünü kişisel yaşamlarına zaman kalmayana kadar her türlü sömürür:

> Pustotelov'un malikanesinde, köylülerin sobalarının yakılmasına sadece pazar günleri izin verilirdi. Bu yasak, yangın olaylarını ortadan kaldırma bahanesiyle getirilir ancak aslında bunu köylülerin yemek pişirmek için bile olsa tek bir dakikası boşa gitmesin

[76] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 380.
[77] **A.e.**
[78] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 382.

> diye yapardı. (…) Bu yüzden köylüler sadece çalışmadığı günlerde sıcak yemek yer, hafta içi her gün sadece suya batırılmış bir miktar kara ekmekle yetiniyorlardı.[79]

Bayram ve hafta içi gecelerinde çalışanlar serbesttir ancak diğer günler büyükler barşçinada, çocuklar ise ekin kurutmak ve biçilmiş ekinden demet yapmak gibi işlerden sorumludur. Gün içerisinde Posledovka tarlalarında herkes çalışır, bir kişinin bir dakikasının bile boşa gitmesine izin verilmez. Köylülere gündüz üç saat ve gece de biraz daha fazla dinlenmeleri için zaman verilir.

Ancak buna ek olarak Pustotelov titizdir. Köylünün barşçinaya temiz bir gömlekle gelmesini, evdeki her şeyin düzgün olmasını, hayvanların iyi beslenmesini, ev araç ve gereçlerinin sağlam ve yerli yerinde olmasını ister. Bunun yanı sıra en azından iki haftada bir kiliseyi ziyaret etmeye çalışır. Sadece "*örnek bir çiftlik sahibi değil, aynı zamanda ilgili bir yönetici olduğunun da söylenmesini ister."*[80]

Ancak serf emeği üzerine kurulmuş düzeniyle övünen Pustotelov 1861 reformundan sonra yıkılır. Reformdan sonra çok geçmeden komşuları hakkında "*İşte al sana örnek bir toprak sahibi! Kendi köylülerimiz bedavaya çalışırken hepimiz örnektik ama şimdi ol olabiliyorsan*."[81] Serfler azat edildikten ve kendilerine medeni haklar tanındıktan sonra serf emeği olmadan yaşama tutunamayan Arseniy Potapoviç malikane işlerini bırakır ve içmeye başlar. Köylüler resmi olarak arazi satın alma hakkını elde etmiş olur. Bu reform hareketleri serflik sisteminden kapitalist sisteme geçişisin başlangıcı olur ve uygulamaları uzun yıllar sürer.[82] Sadece iş gücü ile para kazanan insanlar için serbest piyasa oluşur ve kapitalizmin hızlı gelişimi ile ücretli işçiler çoğalır. Reform öncesi dönemde serflik koşullarında soylular kendi ekonomileri ile ilgilenmez. Reform sonucunda kapitalist sisteme geçişten sonra ekonomilerini gerektiği gibi yönetmeyi bilmeyen birçok soylu, yeni koşullara uyum sağlayamaz. Pustotelov'un hikayesi, sadece kendisi için değil, tüm soylu sınıfı için bir yargı gibi görünen "*Öl-mek*"[83] son cümlesi ile sona erer. Pustotelov portresi taşra soylularının

---

[79] **A.e.**, s. 384.
[80] **A.e.**, s. 385.
[81] **A.e.**, s. 399.
[82] Rafal Çahor, **Mentalitet provintsialnogo dvoryanstva v period obshestvenno-politiçeskih izmeneniy vtoroy polovını XIX veka**, Vrotslav, Instytut Polsko-Rosyjski, 2013, s. 25.
[83] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 400.

reform sonrası dönemindeki toplumsal değişiklikleri ve taşra soylularının bu yeni düzene ayak uyduramamalarını gösterir.

3.1.3.3. Valentin Osipoviç Burmakin ve Çevresi

Diğer taşra soylularının arasında ahlak seviyesiyle öne çıkan "*Poşehonye'nin tek üniversite eğitimi almış temsilcisi*"[84] Valentin Osipoviç Burmakin portresi, taşra soylularının bir kısmının entelektüel eğilimlerini gösterir. Edebiyat, müzik ve sanata olan ilgisi, soyluların dünyayı ve kültürü daha iyi anlama arzusunu simgeler.

> Saf, yüksek ahlaklı, neredeyse tertemiz bir insandı. Burmakin, sayesinde kırklı yılların karanlığında bir ışık hüzmesinin parlayan ve duyarlı kalpleri harekete geçiren o özverili idealistlerden birisiydi. Uzun yıllar süren sessizlikten sonra ilk kez, iyi ve insani olanın tamamen eğilip bükülmediği, insan imgesinin çarpıtılmış olsa bile insan olmaktan çıkmadığı hissedildi. (...) Burmakin, Granovski'nin öğrencisi ve Belinski'nin tutkulu bir hayranıydı.[85]

Burmakin, üniversiteden mezun olduktan sonra büyükannesinin kendisine miras olarak bıraktığı Verigin malikanesine yerleşir. Yanında birkaç kitap getirir, Verigin'e kapanarak onları okur durur, arkadaşlarıyla mektuplaşır ve Moskova'ya yapacağı ziyaretleri bekler. Malikane işlerinden anlamadığı için işleri tamamen kahyasına devreder.

> Komşularını sevmedi, komşuları da onu sevmedi. Onlar damat adayının geleceğini, kış etkinliklerinde dans edeceğini ve genç kızlara iltifat edeceğini düşündüler ama beklendikleri bu adamın yerine sessiz, beceriksiz ve hatta utangaç genç bir adam geldi. Tam anlamıyla aymaz ve uyuşuktu.[86]

Bu özellikleri bakımından genel taşra soylularından farklı olan insancıl, dürüst ve eğitimli Valentin Burmakin, manevi ilgileri ve yaşam tarzı bakımından komşularından farklıdır. Kırklı yılların tüm aydınları gibi o da etrafındaki her şeyi idealize eder ve gerçek hayatı anlamaktan uzaktır. Serf mülkiyetinden vazgeçmek aklına gelmez ve kendini savunamaz hale getirir. Ayrıca taşra malikane yaşamını

[84] **A.e.**
[85] **A.e.**, s. 401.
[86] **A.e.**, s. 400.

nitelendiren eylemsizlik, uğraşsızlık, hareketsizlik ve durgunluk, toprak sahiplerinin cahil çevresi genç entelektüel Burmakin'in ruhunu da adeta sarmalar.[87]

Yalnız kalmayı tercih eden Burmakin ara sıra yakınlarında yaşayan anne babasını ziyaret eder. Yaşlı Burmakinler'in malikanesi her zaman misafir doludur. Evlenecek yaşta iki kızları olduğu için misafir ziyaretleri daha da sıklaşır. "*Burmakin oraya gittiğinde, (...) subay, astsubay ve genç kızlardan oluşan bir misafir kalabalığıyla karşılaşırdı. Valentin, çekingen ama beyefendiydi; onları malikanesine davet etmez ama akrabaları neredeyse zorla ısrar ettiği için tanışmaktan da geri duramazdı*."[88]

Burmakinler'in misafirleri arasında yoksul toprak sahibesi dul Kareliya Stepanovna Çerpakova sık sık görülür. Kareliya Stepanovna'nın dört kızı vardır. Yıkıldı yıkılacak malikanesinde tadilat yapıp etkinlikler düzenlemek için kızlarına uygun bir damat adayı bulmak ister. Başarısız girişimlerinden sonra Valentin Burmakin'i görür ve daha çok Miloçka adıyla tanınan en küçük kızı Lyudmila ile evlendirir.

Kızını evlendirdikten sonra Verigin'de sürekli eğlenceler ve yemekler düzenler, misafirleri davet eder. Burmakin "*konuklarla arasında ortak nokta olmadığı*"[89] düşüncesi ile hep odasına çekilir. Kareliya Stepanovna genç eğitimli entelektüelin servetini konar ve hatta kızının sadakatsizliğini destekleyerek onu tüm kasabaya rezil eder. Aile içi kargaşa o kadar dayanılmaz bir hal alır ki, Valentin Osipoviç olanlara tanık olmamak için günlerini akrabalarının yanına giderek geçirir. Anne babası aile içi sorunlarına karşı tavsiyelerde bulunur ancak hiçbiri bir çözüm olmaz hatta çözüm için geç bile kalınmıştır:

> - Böyle yaşanmaz, o daha çocuk, hiçbir eğitim almamış, en sıradan konuşma dışında hiçbir konuşmayı anlamıyor ve sen de onunla yüksek düşüncelerini paylaşıyorsun, tapıyorsun ona. Bu yüzden de farklı yönlere bakıyorsunuz. Ama başın çok erken belaya girdi; misafir kabul etmesine izin vermemeliydin.

---

[87] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 116.
[88] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 404.
[89] **A.e.**, s. 422.

> - Affedersiniz! Karımın gardiyanı rolünü üstlenmedim! - diye itiraz etti genç Burmakin.
>
> - Gardiyan rolü değil, ama onunla anladığı dilde konuşmalıydın. Ve Moskova'ya da götürmemeliydin. Masraf da yaptın, karını da şımarttın. Düğüne ve geziye ne kadar para harcadığını bir say, şimdi de bu düzenlenen yemekleri say. Bu gidişle beş parasız kalman uzun sürmez.[90]

İki farklı dünyanın insanları oldukları için aile sorunu çözülmez. Burmakin'in yakınlaşma çabalarını eğitimsiz eşi anlamaz. Malikane işleri kötüye gider, Burmakin borçları ödemek için son çorak arazisini satmak zorunda kalır. Dürüst, iyi kalpli, yüksek idealleri olan Burmakin, etrafındaki yağma dünyasına karşı çıkamaz ve onun içinde yok olur. Bu durum, eğitimli ve dönemin kültürel eğilimli kişilerinin hayata hazırlıksızlığını ve zayıf kişiliğinin önüne geçemediğini gösterir, bu da yaşantılarında olumsuz sonuçlara neden olur. Aldığı eğitime rağmen Valentin Burmakin'in yaşamı olumlu bir örnek olarak gösterilmez.

3.1.3.4. Pyotr Antoniviç Gribkov

Taşra soylularının galerisini kasabada Pyos[91] Antonıç adıyla tanınan Pyotr Antoniviç Gribkov tamamlar. Bu karakter, içinde bütün toprak sahiplerinin özelliklerini barındırmakla birlikte zorbalığı bakımından Saveltsevler'i aşar. Gribkov'un "*(...) harem[92] hayatının detayları özellikle çirkindi. Sonuç olarak, mahallede hiç kimse onu tanımak istememekle kalmaz, adının bile anılmasından (...) korkardı.*"[93] Birkaç kez yargılanır, malikaneye giriş yasağı gelir ancak başkan Strunnikov'la olan uzak akrabalığı sayesinde evinde düzensiz bir şekilde yaşamaya devam eder. Ama sonu Anfisa Porfiryevna'nınki gibi serflerin elinden olur. Geceleyin otuz köylü "*toprak sahibinin evini kuşatır, yatak odasına dalar ve toprak sahibinin ayaklarından asarak evi dört bir yandan ateşe verir.*"[94] Sabah olduğunda Olonkin malikanesi bir harabe yığınına dönüşür, harem mahkumlarından sadece birkaçı

---

[90] **A.e.**, s. 424-425.
[91] Rusça köpek anlamına gelir.
[92] Oryantalist bakış açısı ile doğulu kadının gizemli mekanı olan harem, Slav kültüründe serflik dönemi Rus taşrasında da görülür. Taşra soylularının malikanelerinde serf kadınlardan oluşan haremler vardır. Rusya'da serflerin cinsel istismarına dair yasaklayıcı yasa olsa da toprak sahipleri bu yasayı ihlal eder ve bunun için yargılanmazlar. Geniş bilgi için bkz.: Tarasov, B. Yu., **Rossiya krepostnaya. İstoriya narodnogo rabstva**, Moskva, Veçe, 2020.
[93] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 446.
[94] **A.e.**, s. 446-447.

kurtulabilir. Toprak sahiplerinin serfler tarafından öldürülmesi yine soyluların tarihsel sonuna işaret eder. Gribkov örneğinde taşra soyluları arasında serf kadınlardan oluşan haremlerin kurulması ve yönetimin bu tür insanlık dışı eylemlerde bulananlar için müdahalede bulunup herhangi bir ceza uygulamaması görülür.

Romanda yer alan bu soyluların portre galerisi, soylularının ev halkına akrabalarına ve çalışan serflerine karşı olan ilişkilerini gösterir ve genelleştirilmiş bir tarihsel ve gündelik arka plan ile taşra soylularının yaşam biçimini ve değerlerini ortaya koyar. Bu bağlamda bir taşra soylu ailesinin yaşamı, malikane işleri, günlük yaşamın ayrıntıları ve serflerin kaderleri anlatılır.

Poşehonye soylusu çocuklarının karakterini ve kişiliğini çocukluk döneminde yaşadığı bu tip olaylar derinden etkiler. Bu bağlamda önemli bir yere sahip olan çocukluk dönemindeki yetiştirilme ve eğitim özellikleri, aile ve çevre etkisi taşra soylularının genç temsilcisi Nikanor Zatrapeznıy üzerinden betimlenir.

3.2. Poşehonye Soylusunun Eğitim ve Öğretimi: Nikanor Zatrapeznıy

Romanda anlatıcı ve Zatrapeznıy ailesinin en küçük çocuğu olarak karşımıza çıkan Nikanor Zatrapeznıy'ın karakteri ile bir taşra soylusunun "*hüzünlü renklerle"*[95] dolu çocukluğu, eğitim öğretimi ve ev ortamındaki yetiştirilme şekli ayrıntılı olarak sunulur. Eser, bir çocuğun yetiştirilme sürecini ve bu sürecin gidişatını az ya da çok etkileyebilecek olayları ayrıntılı olarak anlatır. Nikanor Zatrapeznıy genel olarak romanda kendinin büyüme ve olgunlaşma hikayesini ele alır. *Poşehonye Eski Zamanları* bölümlerinin sıralamasında da bu büyüme ve olgunlaşma sürecinin krolojik akışı görülür.[96] Nikanor kendi doğumunu, kaderini ve yaşamını istisnai görmez, aksine her seferinde durumunun sıradanlığını ve tipikliğini vurgulamaya çalışır: "*Anlatılanlara bakılırsa, en sıradan şekilde doğmuşum. O zamanlar toprak sahibeleri*

[95] S.N. Krivenko, **Mihail Saltıkov-Şçedrin. Yego jizn i literaturnaya deyatelnost,** Moskva, Direct-Media, 2014, s. 5.
[96] I. *Yuva* (Gnezdo), II. *Doğumum ve erken çocukluğum. Fiziki eğitim* (Moyo rojdeniye i ranneye detstvo. Vospitaniye fiziçeskoye), III. *Ahlaki eğitim* (Vospitaniye nravstvennoye), V. *Aydınlanmaya doğru ilk adımlar* (Pervıye şagi na puti k prosveşçeniyu) vs.

(...) doğum için başkentlere, taşra kasabalarına bile gitmez, yerel yöntemlerle yetinirlermiş. Tüm kardeşlerim bu şekilde dünyaya geldi; ben de istisna değildim."[97]

İlk bölümlerde Nikanor Zatrapeznıy, doğumu ve eğitimi ile ilgili ilk izlenimlerini anlatır. Nikanor, Poşehonye taşra soylusu bir ailede serflik döneminde doğar ve büyür. Çevresinde kabalık ve cehalet hüküm sürer. Her soylu ailede olduğu gibi Nikanor'un çocukluğunda da sütanne ve dadıları olur: "*Sütannem bizim serflerden Domna adında bir kadındı. Sonrasında sıkça köyde yanına gizlice giderdim. Benim için yumurta yapar ve krema hazırlardı, her ikisini de yemeye can atardım çünkü evde açlıktan ölüyorduk*."[98] Zatrapeznıy ailesinde dadılar da fazlalık olarak görülür, çocuklarla fazla zaman geçiremez ve sürekli değiştikleri için çocuklarla bir bağ kuramazlar:

> Dadıları hayal meyal hatırlıyorum. Neredeyse sürekli değişiyorlardı çünkü annem genellikle sinirliydi ve dahası, sabahtan akşama kadar hafif işlerle uğraşan serflerin tembel işçi olarak görüldüğü tuhaf bir mantığı vardı. (…) Çocukluğumda bana bakan sayısız dadı arasında tek bir masal anlatıcısının olmaması dikkat çekiciydi. Genel olarak evdeki düzen oldukça gerçekçi bir zemine dayanıyordu ve masal unsuru yoktu.[99]

Çocukların ahlaki gelişimini etkileyen, onlara iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlışı öğreten masallar olmaz. Çocukluk yıllarından itibaren Nikanor bir Poşehonye soylusu olarak bölgedeki varoluşun tüm gerçekleri ile büyür. Bu yaşamın bir gözlemcisi olur ve kuralları, nedenleri, sonuçları hakkında düşünür:

> Doğduğum ve on yaşıma kadar neredeyse hiç içinden çıkmadığım malikaneye gelince ("Malinovets" olarak adlandırılırdı), ne güzel ne de rahattı (…). Malikane üç katlıydı (üçüncü kat büyük bir asma kat olarak düşünülmüştü) (…) Evde geniş bir bahçe vardı (…) O zamanlar ağaçları budama moda olduğu için (bu moda Poşehonye'ye… Versay'den gelmişti!), bahçede neredeyse hiç gölge yoktu, güneşin altında kalıyordu. Bu yüzden de hiç içinde gezme isteğimiz yoktu. (…) Haziran sonundan Ağustos'un yarısına kadar, malikane, sabahtan akşama kadar meyve sömürüsünün yapıldığı bir fabrikaya dönüşüyordu.[100]
>
> Bu kadar kış hazırlığına ne gerek vardı - bunu hiçbir zaman anlayamadım. Bu olayı özel bir terimle adlandırabiliriz: "geleceğin açgözlülüğü" Bu sayede yenilebilir

[97] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 15-16.
[98] **A.e.**, s. 18.
[99] **A.e.**, s. 19.
[100] **A.e.**, s. 13-14.

> malzemeden oluşan koca bir dağ bile insanın gözünün önünde dursa gözü doymaz. (…) Hazırlanan yiyeceklerin yıl boyunca tüketiminde tasarruf, hatta açgözlülük gözlemlenirdi.[101]

Nikanor, annesinin bu tasarruflu hallerine tanık olur, kendisinin eğitim ve öğretiminde de bu tutumunun devam ettiğini dile getirir: "*(...) Tek başıma büyüdüm ve annem benim için masraf yapmak istemedi. Bu yüzden yabancı özel bir öğretmen tutmamaya, ablamın enstitüden ayrılmasını beklerken eğitimime ev imkânlarıyla başlamaya karar verdi*."[102]

Eğitim süresince çocuklara uygulanan şiddet eğitme yönteminin ayrılmaz bir parçasıdır:

> Çocukların sınıf sırasında sürekli ağladıklarını hatırlıyorum; art arda gelen (…) eğitmenleri hatırlıyorum. Anne ve babaların ilgisizliğini hatırlıyorum. (…) Hepsi insanlık dışı bir şekilde kavga içindeydi. Marya Andreyevna (…) katı annemiz tarafından bile cehennem tanrıçası olarak adlandırıldı. Bu yüzden kaldığı süre boyunca çocukların kulakları sürekli yaralıydı.[103]

Nikanor Zatrapeznıy, çocukların bilincinde yer edinen bu katı eğitim yönteminin sürekli tekrarlandığını ablası örneğinde gösterir:

> Genel olarak, her tür ve biçimde bedensel ceza temel eğitim yöntemiydi. (…) Şahsen ben, erkek ve kız kardeşlerimden ayrı büyüdüm (üç ağabeyim ve dört kız kardeşim vardı ve küçük ablamla aramda üç yaş fark vardı) ve bu nedenle genel dayak törenlerine diğerlerinden daha az katıldım ancak derslere başladığımda, talihsizliğime, enstitüden mezun olan ablam geldi ve sanki daha önce maruz kaldığı dayakların intikamını alıyormuşçasına şiddet uyguluyordu. Bu pedagojik yöntem yüzünden dersler sırasında çocukların iniltileri dinmiyordu (…).[104]

Poşehonye'deki eğitim modelinin temelinde eğitim esnasındaki sert yöntemlerin yanı sıra aile ortamındaki şiddetin etkisi de önemli bir yere sahiptir: "*Genel olarak eğitim ortamı inanılmaz derecede sertti ve daha da kötüsü çok düşüktü. Ancak ahlaki ve pedagojik unsur bunlardan da düşüktü*."[105] Aile tartışmaları, kavgalar, itişmeler, çekişmeler, şiddet çocukların zihniyetini ve sosyal becerilerini olumsuz etkileyen yıkıcı bir tutum sergiler.

---

[101] **A.e.**, s. 14.
[102] **A.e.**, s. 61.
[103] **A.e.**, s., s. 20.
[104] **A.e.**, s. 27.
[105] **A.e.**, s. 25.

> Evdeki konuşmalar hep kavgayla biterdi (…) Zaman zaman tartışan tarafların barışçıl bir şekilde bir araya geldiği ve tartışmanın yerini sıradan sohbetlere bıraktığı günler de olurdu. Ne yazık ki bazen en ağır küfürlerden çok az farkı olan bu kaba içerikli sohbetler, çocukların beyinlerine yerleşirdi. Bu sohbetler genellikle ya kazanç elde etme yolları ve bununla ilişkili çeşitli kandırma biçimleri ya da akraba ve komşuların cinsel hastalıklarının etrafında dönerdi.[106]

Böyle bir ortamda yetişmiş ve bu tür konuşmalara tanık olmuş çocukların savunmasız bilincine çevre etkisi altında aynı şekilde uyumsuz, kaba ve çıkarcı düşünceler nüfuz eder.

Nikanor Zatrapeznıy'ın yetiştirilme tarzı, kişiliğini ve bakış açısını şekillendiren birbirine bağımlı etkenlerin bir araya gelmesidir. Bu etkenler ebeveynleri arasındaki ilişki, aile gelenekleri ve anne etkisi, doğa ile etkileşimleri, aldığı eğitimleri ve entelektüel gelişimleri, çevre ile etkileşimleri ve sosyokültürel önyargılar, yaşam koşulları ve bu süreçte değerlerinin değişimi ile ilgilidir.

> Bütün gün boyunca birbirlerini neredeyse hiç görmezlerdi; baba çalışma odasında boş boş oturup eski gazeteleri okur, anne yatak odasında iş mektuplarını hazırlar, para sayar, kahyalarla görüşürdü vs. Sadece akşam yemeğinde ve akşam çayında bir araya gelirlerdi ve asıl kargaşa o zaman başlardı. Ne yazık ki bu sahnelere çocuklar da tanık olurdu. (…) Küfürler duyulur, geçmiş hatırlanır, iğneli ve kaba sözler işitilirdi. (...) Herkes sakinleştiğinde insanlar ses çıkarmadan hareket eder, çocuklar ise gözlerini tabaklarına indirirdi (...) Bu tür sahneler neredeyse her gün yaşanırdı. (...) Ama genel olarak aile kavgalarının çirkin içeriklerini soğukkanlılıkla dinlerdik ve bu bizde annemize duyduğumuz anlaşılmaz korku ve sadece bize değil, kendisine karşı bile herhangi bir savunma yapamayan babamızda da kayıtsız kalma dışında hiçbir duygu uyandırmazdı. Daha fazlasını söyleyeceğim: biz sadece sözde ebeveynlerimizin çocuklarıydık ve onların arasındaki ilişki bizi hiç ilgilendirmezdi.[107]

Nikanor, bu tutumunu anne ve babasının her ikisinin de çocuklarına ve onların yetiştirilmelerine ilgi göstermemesi ile açıklar: "*Ne anne ne de baba çocuklarla ilgilenmez, onları neredeyse hiç tanımaz. Çünkü baba aile yaşamından uzaklaştırılmıştı, anne de tamamen kazanma hırsına kapılmıştı*."[108] Çocuklar anne ve baba şefkati görmediklerinden kendileri de onlara karşı nasıl şefkat ve sevgi göstereceklerini bilmezler. Annenin tek bir sevgi göstergesi vardır, o da odasında kasa hesaplarını yaparken ve kahyalar ile konuşurken gözde çocuklarını yanına almasıdır.

---

[106] **A.e.**, s. 29.
[107] **A.e.**, s. 25-26.
[108] **A.e.**, s. 26.

Eserde çocukların eğitiminin bir parçası olan doğayla etkileşimleri kısıtlıdır ve bu nedenle doğa betimlemeleri de azdır. Yaşantılarına farklılık ve canlılık katan, manevi dünyasını zenginleştiren doğal unsurları çocuklardan uzaktır: "*(...) doğayla tesadüfen ve parça parça tanışırdık. O da ya Moskova'ya giderken ya da bir malikaneden diğer malikaneye geçerken. Geri kalan zamanlarda etrafımızdaki her şey karanlık ve sessizdi*."[109] Çocuklar canlı hayvanlardan da uzaktır. Evde ne kuş ne de diğer hayvanlar vardır: "*Hayvanları ve kuşları sadece tuzlanmış, haşlanmış ve kızartılmış olarak bilirdik. Bunun tek istisnası kızıl tüylü kedi Vaska'ydı ancak o da fareleri daha özenle yakalasın diye kötü beslenirdi*."[110] Ayrıca Nikanor, çocukluğunda kışı geçirmek için gittikleri Zabolotye'de doğadan uzak kalmalarının yaşamlarına kattığı olumsuzlukları dile getirir:

> Tek eğlencem, bazen çimenlerin arasındaki yuvasından düşen bir karganın peşinden koşmaktı ama onu elime almaya korkuyordum (…) Koruda çok sayıda bulunan kurbağalardan da korkardım, hem de büyük olanlarından: ya zıplayıp yüzüme yapışırlarsa! Genel olarak tüm canlılara o kadar yabancılaştırılmış bir şekilde yetiştirildik ki her şeyden korkuyorduk. Bu korku yetişkinliğimde bile değişmedi; bir fare, bir kurbağa, bir kertenkele görmek sinirlerimi oynatıyor.[111]

Nikanor'un örgün eğitimi yedi yaşında başlar. Büyük kardeşleri için özel olarak tutulmuş yabancı öğretmenlerinin yanında daha küçükken Almanca ve Fransızca konuşmayı öğrendiği için annesi Nikanor'a özel bir öğretmen tutmaz. Rusça okumayı kendi serflerinden ressam Pavel'den öğrenir. Annesi büyük çocuklarının kitaplarını ve defterlerini getirip Nikanor'un onlara bakarak kendi kendine öğrenmesini ister: "*Bireysel olarak öğrendiğim bu ilk yazma deneyiminin benim için çok acı verici olduğunu hatırlıyorum*."[112]

> Diğer kardeşlerim gibi annem beni de sekiz sınıf ve bir hazırlık sınıfından oluşan Moskova'daki yatılı okula yerleştirmek istiyordu. Hazırlık sınıfına girmek için (…) Tanrı yasasından *Eski Ahit*'ten *Krallar Kitabı*'na kadar en önemli duaların, doğru Rusça okuma ve yazmadan kelime türleri hakkında temel kavramların, aritmetikten ilk dört işlemin bilinmesi gerekliydi. Ne coğrafya ne tarih ne de yabancı dil gerekliydi. (…) Bunun için sadece komşu Ryabov köyünden bir rahip davet etmek gerekiyordu.[113]

[109] **A.e.**, s. 35.
[110] **A.e.**, s. 36.
[111] **A.e.**, s. 136.
[112] **A.e.**, s. 63.
[113] **A.e.**, s. 63-64.

Fazla masraftan kaçınmak isteyen anne, kızı enstitüden gelinceye kadar bir rahip tutmaya karar verir. Rahip haftada üç gün ders verir. Bu süreçte Nikanor yüksek disiplin ve özveri sergiler. Derslerin yetersiz olmasına rağmen kendi merakından kardeşlerinin ders kitaplarını tekrar tekrar okur, hatta bazılarını da ezberler. Aldığı eğitim sistemsiz olsa da bilgi birikimi yüksek ve eğitime karşı tutkuludur. "*Annem gayretimi görür ve sevinirdi. Aklında, benim kendimi iki yıl yatılı okulun orta sınıflarından birine hazırlayabileceğime dair sinsi bir fikir vardı. Ve tüm çocuklar arasında sadece benim neredeyse hiçbir hazırlık masrafı yapmayacağım düşüncesi bile onu bana karşı yumuşatmıştı*."[114]

Böylece Nikanor kendi kendine bırakılarak tek başına hazırlanır. Çabucak öğrenir ancak aldığı eğitim sistemsiz olduğundan mantıksal düşünebilme kapasitesi gelişmez. Edindiği bilgiler karmaşıktır. Nikanor aldığı eğitimi büyük kardeşlerinin aldığı eğitiminden daha kötü olarak değerlendirir, çünkü onlar işkence görseler de derslerinde bir tutarlılık vardır ve beş kişi olduklarından birbirlerine yardım etme imkanları da olur. "*Ben işkence görmedim ama hiçbir yerden yardım da almadım.*"[115] Bu bağlamda çocuğun kendi başına ders çalışması gelişiminin bir garantisi değildir:

> Genel olarak yalnızlık ve gözetim eksikliği bana büyük çocuklara nazaran daha fazla özgürlük verdi ancak bu özgürlük bağımsızlık gibi bir şeye yol açmadı. Görünürde istediğimi yapıyordum ama gerçekte tüm ev halkını etkisi altına alan ve benim de kayıtsız şartsız tabi olduğum aynı görünmez güce tabiydim. Bu güç, birinin eli ile uyguladığı güç değil, genel olarak günlük yaşamdı. O kadar yoğun bir şekilde oluşmuş ve etrafı o kadar sarmıştı ki böyle bir baskı altında kişinin kendi başına bir şey yapması imkansızdı. Herkes gibi yaşamak, herkes gibi nefes almak, herkesin gittiği yoldan gitmek gerekiyordu. Sadece güçlü ve sıcak bir ışının aniden ortaya çıkması, bu koşullar altında insan vicdanını uyandırabilir ve (…) tüm insanların içinde bulunduğu o asırlık esaret zincirini kırabilirdi.[116]

Nikanor için bu "(…) *hayat veren bir ışın*"[117] İncil olur. Bir çocuğun yalnızlık duygusu karşısındaki çaresizliği, kendi kendine okumaya yönelmesi, değerlerini yeniden gözden geçirmesine neden olur ve bazı sonuçlara yol açar:

> İncil ile ilk tanıştığımda okumak bende rahatsız edici bir duygu uyandırdı. Tuhaf hissettim. Her şeyden önce, beni etkileyen yeni düşüncelerden çok, daha önce hiç

[114] **A.e.**, s. 67.
[115] **A.e.**, s. 68.
[116] **A.e.**
[117] **A.e.**, s. 69.

> kimseden duymadığım yeni kelimelerdi. Bu yeni kelimelerin gerçek anlamının bana açıklanması ve arkalarındaki dünyanın karanlık perdesinin kalkması ancak tekrar tekrar ve daha tutkulu okumalarla mümkün oldu.[118]

İncil, Nikanor'un "*hayatının bir dönüm noktası olur*."[119] Yaşamı sorgulamaya başlayan Nikanor İncil sayesinde Poşehonye yaşam tarzının sistemine direnmeye çalışır; önce bilinçsizce, sonra da kendi dünya görüşünü genişlettikçe ve vicdanı uyandıkça bilinçli bir şekilde bu duruma karşı çıkmaya başlar. Böylelikle annesinin eğitim deneylerinin bir parçası haline gelmez, aynı zamanda etrafındaki dünyayı nesnel ve hatta eleştirel bir şekilde değerlendirme becerisini de elde eder.

Kutsal Kitap, başkahraman için bir rehber haline gelir. İncil okumaları, Nikanor'a farkındalık kazandırır ve sadece annesinin kâr ve birikim arzusu olan ideallerini değil; aynı zamanda "kendi"ni de dışarıdan görür, bir insan olarak diğer insanlara karşı insancıl bir şekilde davranma ihtiyacı duyar:

> İçimde aniden konuşan o "*ben*", bana başkalarının da eşdeğer bir "ben"e sahip olduğunu hatırlattı. (…) Bununla kalbimin insan sevgisiyle dolup taştığını söylemek bile istemiyorum ancak o andan itibaren evdeki çalışanlara karşı tavrımın derinden değiştiği ve şimdiye kadar dilimi kirleten kaba konuşma üslubunun da sonsuza dek ortadan kalktığı kesindi. Hatta bu anın daha sonraki dünya görüşümün tamamı üzerinde şüphesiz bir etkisi olduğunu kesin olarak iddia edebilirim.[120]

Nikanor, İncil okurken keşfettiği bu "kendi"ni korumaya çalışır ve bunu başarır. Gözlerinin önünde başkalarına karşı acımasız, insanlık dışı muamele örnekleri gerçekleşirken "kendi" karakterini ve herkesin içindeki o "insanı" görme yeteneğini korur. Böylece İncil ile tanışması, çocukluğundan itibaren serfliğin zulmüyle karşı karşıya kalan Nikanor'un dünya görüşü üzerinde büyük bir etki bırakır ve hümanist duruşunu şekillendirir.[121]

Nikanor Zatrapeznıy bu arada farklı gerçekleri de keşfeder. Sosyal durumuna bakılmaksızın başka insanların da toplum içinde ve öbür dünyada eşit haklara sahip olduğunu öğrenir. Romanın bu felsefi bağlamı Nikanor'un "*genel olarak yerleşmiş bir*

---

[118] **A.e.**, s. 70.
[119] **A.e.**
[120] **A.e.**, s. 71.
[121] Yu. A. Şirokih, "Ekzistentsialnıye perejivaniya v kontekste temı krepostnogo prava v romane M. Ye. Saltıkova-Şçedrina 'Poşehonskaya starina' ". **Molodoy uçyonıy**. No. 2(449), 2023, s. 436.

inancın gücüyle, yalnızca bir kölenin aşağılanmış imgesinin var olduğu yerde insan imgesini tanımak"[122] cümlesi ile doğrulanır.

Çocukların aldığı eğitim de dahil olmak üzere Poşehonye soylularının yaşamı Nikanor için bir düşünme alanı haline gelir. Genellikle eğitimlerinin formalite olduğunu söyleyen Nikanor, sosyal eşitsizliklere ve eğitim sistemindeki gerçek değerlerin eksikliğine vurgu yapar ve toprak sahibi bir ailenin çocuklarının yetiştirilmesine ilişkin gözlemlerini paylaşır. Anneler ve babalar, çocukları için toplumsal normlar ve basmakalıp yargıları içeren belirli beklentiler güder. Nikanor'a göre bazen çocukların eğitimi onların kişisel gelişiminden ziyade ailenin statüsünü ve itibarını korumakla ilgilidir. Çünkü eğitime böyle bir bakış açısıyla yaklaşan ve çocuklara sadece soyluların çocukları oldukları için eğitim almaları gerektiğine inanan Poşehonye taşra soylularının çocukları ancak bu şekilde eğitilebilir.

Sistemsiz örgün eğitim almış olmasına rağmen Nikanor'un bireysel olarak yazmayı öğrenmesi, kitap okuması ve anlamaya çalışması, ilkokulda okutulan dersleri bilmesi ve sınırlı imkanlarına rağmen kendi kendini geliştirebilmesi yetenekli olduğunu gösterir. Kendini geliştirme arzusu ise kişisel gelişim için her zaman elverişli olmayan bir ortamda kendi kaderini tayin etme kapasitesine işaret eder.

Ayrıca Saltıkov-Şçedrin diğer taşra soylularının yaşamlarını betimlerken eğitim öğretime verilen önemi vurgular; dar gelirli toprak sahibi ailelerin eğitime bakış açısını sunar, kızlar ve erkeklerin aldığı eğimin arasındaki farklara değinir:

> Düşük eğitim seviyelerine rağmen çocuklarının- özellikle de oğullarının - yetiştirilmesiyle ilgilenmişler ve onlara iyi bir eğitim vermek için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. En yoksullar bile bu anlamda olumlu bir sonuç elde etmek için her türlü çabayı göstermiştir. Yeterince yemek yememek, ev halkına fazladan giysi vermemek, herkesin kapısını çalmak, boyun eğmek, dilenmek... Elbette herkesin niyeti devlet kurumlarıydı (…) ve bu nedenle Harp Okulu hala ön planda durmaya devam ediyordu (…); ancak az çok para biriktirdiklerinde (…) üniversite hayal edilirdi. (…) Ne yazık ki, toprak sahiplerinin kızları bu alanda son derece küçük bir rol oynardı, öyle ki ortalama bir kadın eğitimi sorunu bile ortaya çıkmazdı. Kız liseleri

[122] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 71.

> yoktu, çok az enstitü vardı ve bunlara erişmek zordu. Ama asıl önemli olan şeyi tekrar ediyorum: kadınların eğitimine duyulan ihtiyaç hissedilmiyordu.[123]

Kız çocuklarının eğitiminin önemsizliği yine Pustotelovlar'ın ailesinde kendini gösterir: "*Arakçeyev Harp Okulu'na verilmişti ama kızlar evdeydi (...) ikisi artık evlenecek yaşa gelmişti*."[124]

Poşehonye Eski Zamanları'nda, toprak sahibi bir ailenin malikanesinde soylu çocukların çocukluk ve yetiştirilme sahnelerine bolca yer verilir. Nikanor'un gözünden bu sahneler ile "*eğitim ortamının tüm tonunun alışılmadık derecede katı ve daha da kötüsü son derece düşük*"[125] olduğu gösterilir. Bu bağlamda eserin VI. bölümü çocukluk ve yetiştirilme döneminin özelliklerine ve anılarına yönelik bir tür teorik genellemedir. Söz konusu bölümde Saltıkov-Şçedrin, anlatıcı Nikanor Zatrapeznıy adından konuşur: "*Ve şimdi, her tarafım yaşlılıkla çevriliyken çocukluk yıllarımı hatırlıyorum ve kalbim istemsizce sıkışıyor*."[126] Ve ardından "*toplumsal düzenin dayandığı temellerin yanlışlığının ve istikrarsızlığının*"[127], yani toplumsal olarak bölünmüşlüğün ve serfliğin gelişimi engellediği bir toplumda ailenin, eğitimin ve yetiştirilme şeklinin gerçeklerini dile getirir. Böylelikle bu gerçeklerin ortaya çıktığı nokta, Nikanor'un asıl öğretmeni olan taşra soylularının gündelik yaşamıdır.

3.3. Poşehonye'de Gündelik Yaşam

Poşehonye Eski Zamanları romanında taşra soylularının gündelik yaşamına ilişkin kesitlere yer verilir ve yaşam biçimleri ayrıntılı olarak ele alınır. Yazar, sadece Nikanor Zatrapeznıy'ın değil, Slovuşçenski kasabasının diğer sakinlerinin de gündelik yaşamlarını ele alarak serflik dönemindeki Rus taşra yaşamının genel görüntüsünü ansiklopedik bir doğrulukla yeniden yaratır.

Eserin IV. bölümü "Toprak Sahibi Malikanesinde Bir Gün" (Den v pomeşçiçyey usadbe) adını taşır ve toprak sahibesi Anna Pavlovna Zatrapeznaya'nın hayatı boyunca ona eşlik eden sıradan günlük işlerini ve kaygılarını içerir. Bu kaygılar

[123] **A.e.**, s. 336.
[124] **A.e.**, s. 380.
[125] **A.e.**, s. 25.
[126] **A.e.**, s. 72.
[127] **A.e.**, s. 75.

içinde kapalı kalan malikane sakinleri de yeniliklere kapalıdır. Herhangi bir Poşehonye malikanesinin tipik günlük yaşam rutini Anna Pavlovna Zatrapeznaya'ın bir gününü anlatan bu bölümde onun için gün sabah altıdan itibaren başlar:

> Bütün gün boyunca yerinde duramaz, her işe yetişmeye çalışır. Her şeyle ilgilenir, her şey için para biriktirir, her şeyi düşünür! Saat daha sekiz ama o bir sürü şey yaptı! Serflerine yemek hazırlamalarına dair ikazlarda bulundu, kızlara emirler verdi, herkesi dinledi, herkese cevaplar verdi! (…) bütün gün ayakta. Oraya git, buraya gel, şunu dinle, bunu dinle! Ve hep tek başına, tek başına.[128]

Anna Pavlovna her şeyi "*malikaneyi büyütmek*"[129] için yapar. Zatrapeznaya günlük koşuşturmayı hayatının gerekli ve zorunlu bir parçası olarak görür, kendisi "*kilo, sayı ve ölçü*"[130] dışında başka bir şey düşünmez ve başka hiçbir ilgi alanı olmaz. "*Biriktirme hırsı*"[131] onu ele geçirir. Bu hırs eşliğinde çalışan serf kızları izler, kaçak askerleri yakalar, gurur kaynağı olan bahçesinde dolaşır, meyvelerini sayar, kahyaların raporlarını dinler, kasasını hesaplar, mahkemelerle ve büyük çocuklarıyla mektuplaşır.

> Yatmadan önce kasasının kilidini açar ve içindeki her şeyin her zaman koymaya alıştığı düzende olduğundan emin olur. Sonra da unuttuğu bir şey olup olmadığını düşünür. "Bugün saçımı da taramamışım. (…) Aa, bugün kutsanmamışım bile... Ne günah! Neyse, Tanrı bu sefer beni affeder!" (…) Çeyrek saat içinde bütün ev uykuya dalmıştı.[132]

Poşehonye'de hayat kısır döngü içinde ilerler, toprak sahibinden köylüye kadar her Poşehonyelinin hayatını nitelendiren zaman birimi bir gündür. Zaman birimi olarak gün, romanın tüm bölümleri boyunca tekrarlanır. Anna Pavlovna'nın malikanesindeki bir günün yanı sıra Nikanor'un tanıdığı her Poşehonye soylusunun da bir günü örnek olarak gösterilir: çocukların geçirdiği gün (III. bölüm), halaların geçirdiği gün (VII. bölüm), kasaba soylularının başkanı Strunnikov'un günü (XXVII. bölüm), "örnek toprak sahibi" Pustotelov'un günü (XXVIII. bölüm), Valentin Burmakin ve eşi Miloçka'nın günü (XXIX. bölüm) ve Zatrapeznıy ailesinin diğer akrabalarının günleri gösterilir. Örneğin, Nikanor Zatrapeznıy'ın halalarının sıradan bir günü şöyle özetlenir: "*İşte gün de geçti! Nasıl geçtiğini fark etmedik bile! Sessizce, usul usul! (...)*

[128] **A.e.**, s. 43-44.
[129] **A.e.**, s. 44.
[130] **A.e.**, s. 90.
[131] **A.e.**, s. 92.
[132] **A.e.**, s. 59.

Dua et, Saşacığım, yarınki gün de aynı olsun!"[133] Bu sözler Poşehonye felsefesini özetler çünkü onun gündelik düzeyi "*sadece aynı günün tekrarını*"[134] gerektirir ve döngüseldir. Taşradaki insanlar her zaman tekrarladıkları işleri fark etmeden yaşamalarına rağmen yaşamları boyunca başka bir şeyin meydana gelmesini beklemezler.[135]

Poşehonye'deki diğer karakterlerin gündelik yaşamları, Zatrapeznıyler'in yaşamından çok farklı değildir, kasaba sakinleri arasında sadece çalışma veya boş zaman oranları arasında değişiklik gösterir. "Örnek toprak sahibi" Arseniy Potapıç Pustotelov saat üçten itibaren ayakta ter dökerek çalışır ve birkaç köylüsünü de aynı ağır işlerde koşuşturur. Eşi Filanida Prosyevna ile "*ikisi de didinip durur; bütün işlerle kendileri ilgilenir, ufak bir iş için bile kimseye güvenmezler. Bununla birlikte malikaneleri komşuları için örnek olmasa da tüm kasabada örnek ev sahipleri olarak tanınırlar*."[136]

Bunun tam tersi bir durum kasaba soylularının başkanı Fyodor Vasiliç Strunnikov'un malikanesinde görülür. Strunnikov, malikane işleri için kılını bile kıpırdatmaz; gününün her dakikasını kendi damak tadına göre lezzetli, sağlıklı yiyeceklerin hazırlığına ve tüketimine ayırır. Bu bağlamda Strunnikov'un da kendi çapında gün içinde yapılacak işleri vardır. Geniş ve bol bir ziyafet için gelecek olan misafirlerden borç para almak, bir sonraki çorak araziyi ucuza satmak, valiyi bölgedeki durum hakkında bilgilendirmek, ahırındaki atları hayranlıkla izlemek, buzağının beslenmesini izlemek ve gün boyunca sürekli yemek yemek: kahvaltı, öğle yemeği, öğleden sonraki yemek, akşam yemeği, atıştırmalıklar derken öyle ki kahyayı karşılamaya bile zamanı kalmaz.

> Komşular Strunnikovlar'a sık sık ve isteyerek giderlerdi, özellikle de kışın çünkü malikanelerinin herkesin istediği kadar yediği, içtiği ve yaşadığı bir misafirhane olduğu söylenebilirdi. (…) Bu ziyaretler evde akıl almaz bir kargaşaya yol açardı ama bu kargaşa çoktan aylak yaşamın bir gereği haline gelmişti; öyle ki sinirleri bozan o değil, düzen ve sessizlikti. Fyodor Vasiliç komşuların ziyaretine çok nadir giderdi ve

[133] **A.e.**, s. 142.
[134] **A.e.**
[135] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 88.
[136] **A.e.**, s. 380.

> itiraf etmeliyim ki kimse onun gelmesini dört gözle beklemezdi. Birincisi, böylesine şımarık bir idolü ağırlamak herkesin karşılayamayacağı masraflar gerektiriyordu ve ikincisi, gelirse muhtemelen kaba davranacaktı. Kaba davranmasa bile para isteyecekti, Tanrı korusun![137]

Poşehonye sakinlerinin geçirdiği günler birbirini tekrarlar ve niceliksel çeşitliliklerine rağmen niteliksel olarak aynıdır ve hiçbir şekilde farklılık göstermez. Poşehonye soylularının günlerinin biteviyeliği, genelleştirilmiş Poşehonye gününün bir imgesini yaratır. Burada yaşam hıza ve rakamlara bölünmez, kış ve yaz olarak doğa olaylarına bölünür. Zaman, taşra için bu doğa olaylarıyla görülür, hissedilir ve yaşanır.[138]

Aynı şekilde Zatrapeznıy ailesinin kış yaşamı da bütün ve tekdüze görünür: "*Günler birbiri ardına biçim ve içerik olarak aynı şekilde geçer*."[139] Evlerine kapalıdırlar, ayrıca kışların soğuk olması nedeniyle serflerin tarlalarda yapacak daha az işi olması dışında, kış günleri yaz günlerinden pek farklı değildir:

> Kışın fazla olan ekmek ve çeşitli köy ürünleri satıldığı için dolaşımda daha fazla para vardı ve "bol bol harcanırdı"; yazın ise her kuruşun üzerinde titrerlerdi (...) Bu yüzden kışı dört gözle bekler ve yazın inzivaya çekilip pencerelerden yaklaşan kış tatilinin inşa sürecini yakından izlerlerdi. (...) İçyağı mumları (…) göz nuru gibi saklanır, evde misafir olmadığında kış akşamları karanlıkta geçirilirdi ve erken yatılırdı. Akşam olduğunda toprak sahibi aile daha sıcak bir odada bir araya toplanarak masanın üzerine bir içyağı mumu koyar, ışığa yakın oturur, havadan sudan konuşur, el işi yapar, akşam yemeği yer ve erken uyurdu. Ailede çok sayıda genç kızlar oldu mu, mum olmadan da konuşulduğu için neşeli sohbetleri gece yarısından sonra da evde yankılanırdı.[140]

Böylece Poşehonye yaşamının tasviri bir gün etrafında döner. Poşehonye'nin tarih akışını bozmayarak yavaş ilerleyen bir zaman imgesi oluşturulur. Zamanın yavaşladığı yer aslında insanın da yavaşladığı yerdir. Duygular gibi fiziksel eylemler de yavaşlar.[141] Ancak Poşehonye'de bu yavaşlık günlük faaliyetleri tekdüzeliğe

---

[137] **A.e.**, s. 362.
[138] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 43.
[139] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 226.
[140] **A.e.**, s. 331-332.
[141] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 43.

indirger. Böyle bir yaşam tarzının ağır ve baskıcı olduğunu vurgulanır: "*Biz çocuklar bile, günlük önemsiz faaliyetlerin yığınının bizi ezmeye başladığını hissediyoruz*."[142]

Bu yaşamın temel tipik özellikleri arasında serflerin zorla çalıştırılması ve onların tamamen toprak sahiplerine bağlı ve güçsüz varlıklar olarak görülmesi söz konusudur. Taşra soylularının malikanesi, bu düzenin merkezi ve tüm yönleriyle gözlemlenebildiği yerdir. Makaşin'e göre yazar, malikane hayatına dışsal pastoral yönden yaklaşmaz, "*(...) emekleri ve cefaları sayesinde toprak sahibinin refahını sağlayan ve soylu yaşamının ekonomik temelini oluşturan serflik halkı tarafından iyi bilinen* "*korkunç astarı*" *tarafından yaklaşır*."[143] Dolayısıyla Saltıkov-Şçedrin serflik düzeni altındaki taşra soylularının gündelik yaşamının karakteristik tüm özelliklerini yansıtır.

Bu düzenin merkezi malikane, serflerin ekonomik ve diğer her türlü sömürüsünün doğrudan yaşandığı ve gerçekleştiği yerdir. Saltıkov-Şçedrin'in yaklaşımından çıkarım yapacak olursak malikane dışarıdan bakıldığında her türlü güzelliğe sahip olsa da herhangi bir toprak sahibinin malikanesinin gerçek özünü belirleyen nitelik serf sömürüsüdür. Bu yüzden yazar Poşehonye soylularının yaşamını, yani yüksek gelirli sosyete Rus yaşamından uzak ancak daha tipik olan orta sınıf toprak sahiplerinin yaşamını tasvir eder. Malikanenin mimarisi, güzelliği, salonları ve parkları yerine çalışanların odasını, avlusunu, bahçesini ve ahırını betimler. Böylece romanda Malinovets'teki hizmetçi kızların kaldığı odalardan yaptıkları işlere kadar ayrıntılar verilir:

> Temmuzun başları, sabah, saat altı. Hizmetçi odasının penceresi açıktı (…) Havada ve özellikle de tavanın altından sinek sürülerinin dinmeyen vızıltıları duyuluyordu. Kadın hizmetçiler çoktan kalkmış, yerdeki keçeleri kaldırmış, masanın etrafında toplanmış kahvaltı ediyor. Bu kez masanın üzerinde bir kasede yulaf ezmesi var ve tahta kaşıklar takır takır ses çıkartıyor. On dakika içinde kahvaltı biter; hizmetçiler nakış çerçevelerinin ve dantel yastıkların yerleştirildiği çalışma odasına geçer. Hizmetçi odasında bir hizmetçi kız kalır, genellikle genç bir kızdır, bulaşıkları yıkar, odayı

[142] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 200.
[143] S. Makaşin, **Saltıkov-Şçedrin. Posledniye godı. (1875-1889)**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989, s. 445.

> süpürür ve çorap örmeye başlar, Anna Pavlovna Zatrapeznaya'nın ayak seslerinin odasından duyulup duyulmadığını dikkatle dinler.[144]

Toprak sahiplerinin çocuklarının günlük giysileri genellikle eskidir, çoğu zaman eski bir kumaştan dikilir ya da büyüklerin giysileri küçüklere giydirilir. Hizmetçilerin de giysileri genellikle pis ve yamalıdır. Toprak sahipleri de eski giysilerini evde, yenilerini ise misafirler geldiğinde giyer: "*Misafirlerin geldiğini gördüler mi hemen üstlerini değiştirmeye giderler, böylece gelenler misafirperver ev sahiplerinin her zaman böyle giyindiğini düşünürler*."[145]

Aynı durum yemekleri için de geçerlidir. Genel olarak hem toprak sahibi ailenin hem de hizmetçilerinin beslenmesi zayıftır. Ancak bu bakımdan bazı taşra soylu aileler ikiye ayrılabilir. Bazı ailelerde yemek bir ritüel haline getirilmiştir, bütün gün yemek yenir, her şey tüketilir:

> Fyodor Vasiliç pirzola üstüne pirzola yiyor. Eti dişleriyle koparıyor ve çiğnerken sanki bir şey düşünüyormuş gibi uzaklara bakıyor. Etin tadını çıkarırken yüzü neredeyse ıstıraplı bir ifade alır. Üç pirzola yedikten ve ardından kvas[146] içtikten sonra (…), sanki doyup doymadığına dair karar veremiyormuş gibi kızarmış tavuğa şaşkınlıkla bakar. Sonunda soruya olumsuz anlamda karar verir, çatalıyla avını yakalar ve tabağına sürükler. Tavuğu bitirdikten sonra cevizli sufleye geçer ve kaşığıyla da çatal ve bıçağıyla yaptığı gibi ustaca hareket eder. Sonunda sanki beş verst koşmuş gibi doymuş ve yorulmuş vaziyette ağır ve uzun bir iç çekiş odada yankılanır.[147]

Diğer toprak sahiplerinde ise tam tersine sadece cimrilik değil, bir tür açgözlülük hüküm sürer. Her şey gözlerine her zaman küçük görünür ve hiçbir şeye kıyılmaz. Ambarların, mahzenlerin erzakla dolu olmasına rağmen kendileri tüketmez, misafirleri için saklarlar. Kendileri ise artıkları, bozulmaya ve bayatlamaya başlayan yiyecekleri tüketir.[148] Çocuklar da bu düzene dahildir:

> Sabahları bize genellikle bir fincan sütlü çay verilirdi, bu süt ahırda üç yüzden fazla inek olmasına rağmen hep yağsızdı (…). Çayın yanında küçük bir dilim ev yapımı beyaz ekmek vardı; kahvaltı bu kadardı, böylece saat sekizden öğlen ikiye kadar çocuklar kelimenin tam anlamıyla aç kalırdı. Öğle yemeğinde genellikle dünden kalan

---

[144] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 37.
[145] **A.e.**, s. 331.
[146] Arpa veya çavdardan yapılan bir milli Rus içeceği.
[147] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 37.
[148] S.N. Krivenko, **Mihail Saltıkov-Şçedrin. Yego jizn i literaturnaya deyatelnost,** Moskva, Direct-Media, 2014, s. 6-7.

yemekler yer alırdı. Bazen bozulmuş yiyeceklerin kokusu gelirdi. Özellikle de yaz aylarında bozulmaması için neredeyse her gün beslendiğimiz pastırmadan nefret ederdik. Yemekler çocuklara anneleri tarafından dağıtılırdı, ancak (gözde çocukları dışında) porsiyonlar mikroskobikti (…).[149]

Tipik bir taşra soylusu tarafından serflerine hangi yemekleri hazırlamalarına dair ikazda bulunmak, yiyecekleri ev halkı ve çalışanlar arasında pay etmek, kimin hangi yiyeceği yiyip yemeyeceğine dair karar vermek taşra soylularının malikanelerin günlük işleyişinde karşılaşılan durumlardır. Yiyecekler tasarruf edilse ya da az miktarda verilse de onların tüketilmesinden şikayetçi olunur:

- Çorbanın üçüncü günü, değil mi? - diye sordu, tencereye bakarak.
- Evet, üçüncü günü. Ekşimiş. (…)
- Dünkü sostan da hiç kalmamış gibi... ya da dur, bekle! Dün ciğer mi vardı?
- Evet.
- Tabakta iki parça kaldığını kendi gözlerimle gördüm! Nereye gitti?
- Bilmiyorum.

Kadın ayağa fırlar ve aşçının yüzüne bakar.

- Söyle bana! Ciğeri nereye koydun?
– Hata benim efendim.
- Nereye koydun? Söyle!
- Köpek yedi... Ben görmedim.
- Köpek yemiş! Onu sevgili Vasilisa'na yedirdin! Ne yap ne et bana dünkü ciğeri getir![150]

(…)

- Size bir tavsiyede bulunmama izin verin, efendim. Misafirler gelirse dolapta beş gündür beklettiğimiz kızarmış dana budu var, bugün onu yedirsek iyi olur. Tavşan da bekleyebilir. (…)
- Daha neler!
- Bağışlayın efendim, et kokmaya başladı bile.
- Sadece beş gündür buzda ve şimdiden kokmaya başladı! Hiç buzunuz yok mu? (…)
- Buz var ama havanın ne kadar sıcak olduğunu biliyorsunuz.[151]

Poşehonye'nin günlük yaşam akışında bir yandan yarı aç bir yandan da fazlaca doymuş taşra soyluları ile karşılaşmak mümkündür. Ancak her ikisi için de hayatın en büyük mutluluğu yemektir. Tyunkin, Poşehonye soylularının dünyasını devasa bir 'mideye' benzetir, mutluluklarını ve amaçlarını onun doyurulmasında görür.[152] Taşra soylularının İncil'den uzak olmaları, İncil'in sosyal ve ahlaki emirlerine karşı derin

[149] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 21.
[150] **A.e.**, s. 39.
[151] **A.e.**, s. 40.
[152] K. Tyunkin, **Saltıkov-Şçedrin**, München, ImWerdenVerlag, 2009, s. 439.

kayıtsızlığını da bu mide etrafında dönen yaşamlarından kaynaklanır: "(…) [İncil] *en kültürlü insanlara bile kapalı kalmıştı. Bunun nedeni İncil içeriğinin bir yargılama olması değil, sadece mide etrafında şekillenen yaşam sisteminin genel alçaklığıdır...*"[153] Bu yaklaşıma rağmen Poşehonye soyluları görünüşte olsa da Ortodoksluğa bağlı olarak gün içerisinde kilise ayinlerine de zaman ayırır ve ibadetlerini kaçırmaz.

> (…) komşularımızın çoğunun dindar olduğunu söyleyebilirim ancak arada sırada boş bir söz duyulursa, bu kasıt olmaksızın, sadece ifadeyi etkin kılmak için söylenirdi ve bu tür boş konuşanların hepsine boş konuşan denirdi. Dahası, en basit dualaların gerçek anlamını bilmediği anlaşılan kişilerle karşılaşmak nadir değildi ancak bu bile iman eksikliğine değil, zihinsel az gelişmişliğe ve düşük eğitim seviyesine atfedilmelidir.[154]

Poşehonye soyluları kitaplardan, dergilerden, gazetelerden uzaktır ve okuma alışkanlıkları yoktur. *Moskovskiye Vedomosti* gazetesi sadece üç dört eve gelir. Dış politika konuları bilinmez, gündem takip edilmez:

> Sağlam bir eğitimden yoksun, büyük merkezlerin entelektüel ve edebi hareketlerine neredeyse hiç katılmamış olan toprak sahibi çevreleri, önyargılarda boğulmuştu (…). En temel çıkarlarını etkilemesi gereken tarım bile sistemini veya yöntemlerini geliştirmek için en ufak bir girişimde bulunulmadan, tamamen rutin bir şekilde ele alınırdı. Zamanında yerleşmiş düzenler yasa niteliğindeydi ve köylü işgücünün sonsuza kadar uzatılabilirliği fikri tüm hesaplamaların temelini oluşturuyordu. (…) mümkün olduğunca çok toprağı sürmek karlı görülüyordu ancak gübre eksikliği nedeniyle ürünler yetersizdi ve toplanan hasat bire birdi.[155]

Böylece, M. Ye. Saltıkov-Şçedrin'in *Poşehonye Eski Zamanları* romanı, soylu yaşamının romantize edilmiş günlük yaşam imgesinden farklı olarak taşra soylularına odaklanır ve canlı, gerçekçi bir şekilde soylu yaşamını sunar. Poşehonye'nin gündelik yaşamı, geleneksel dünyada bütünleştiği "değerler" ile iç içedir.[156] Bu değerler arasında da taşra soylularının kültürel yaşam mozaiğini oluşturan toprak sahiplerinin etkinlikleri, eğlence türleri, dini ve kültürel törenleri yer alır.

---

[153] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 70.
[154] **A.e.**, s. 337.
[155] **A.e.**, s. 333.
[156] N. Ciobanova, "Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 55.

3.4. Poşehonye'de Kültürel Yaşam

Poşehonye kültürel yaşamı ev uğraşlarıyla iç içe olsa da taşra soyluları, boş zamanlarını misafir ziyaretleri, yürüyüş, gezi, kitap okuma, kağıt ve masa oyunları, avcılık, balo gibi etkinliklere ayırır. Misafirliğe gitme ya da misafir ağırlama Poşehonye soylularının kültürel yaşamında önemli bir yer tutar. Eserde misafirler için hazırlanan yemekten yeni kıyafetlerin giyilmesine kadar her türlü detaya dikkat çekilir. Poşehonye'nin durağan olan yaşamını komşuların ve akrabaların birbirlerine sık sık yaptığı ziyaretler canlandırır: "*Böylece komşuların sürekli birbirlerini tekrarlayan ziyaretleri neredeyse günlük bir rutin haline gelir. (...) eğlence, misafirperverlik ve neşeli bir yaşam başlardı. Her gün bir yerde bir misafir vardı ve misafirin olduğu yerde şarap, şarkılar ve ikramlar vardı.*"[157]

Noel kutlaması için misafir ağırlamaya yönelik özenle yapılan hazırlıklar eserde ayrıntılı olarak yer alır:

> (…) Misafirlerin gelişi için her şey önceden hazırdır. Duvarlar (…) ve yerler iyice yıkanır; odalar hafifçe tütsülenir, ikonların önündeki köşelerde lambalar yakılır. Akşam yemeği büyük salonda servis edilir ve isteyenler için çay ikram edilir. Ancak akşamın sonu (…) neredeyse sessizlik içinde geçer. (…) Saat onda herkes bir tarafa çekilir ve sadece en onurlu konuklara özel odalar verilirken, diğerleri kanepelerde ya da yerde uyur.[158]

Zatrapeznıy ailesi bu tür ziyaretleri nadiren gerçekleştirir. Ziyaretlerini sadece zorunlu bir durumda, örneğin uzun yolculuklar sırasında handa kalmamak ve para harcamamak için yapar. Hatta birbirlerini nadiren ziyaret ettiklerinden akrabalar birbirlerini tanımaz. Bunun örneği Ovsetsovo ziyareti sırasında Nikanor'un anılarında canlanır: "*Bize çok uzak olmayan bir yerde yaşıyordu. Ancak Zabolotye'yi satın almadan önce onu görmeye gittiğimizi ya da onun bizi ziyaret ettiğini hiç hatırlamıyorum, bu yüzden onu hiç tanımıyordum*."[159]

---

[157] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 10.
[158] **A.e.**, s. 450-451.
[159] **A.e.**, s. 98.

Uzun yoldan gelen misafirleri sıcak karşılamak ve mutlaka sofraya davet etmek genel kabul görmüş bir gelenektir:

> - Ah, canlarım! İyi ki geldiniz! İhtiyarı hatırladınız demek! - annemi kucaklamak için kollarını uzatarak, tiz bir sesle bizi selamladı. Zabolotye'ye giden yol ortasında çay içelim. ... Handakinden ucuzdur. (…) Buyurun, salona geçelim, hoş geldiniz! (…) Halam gelişigüzel ve yapmacık bir şekilde bizi selamlayıp masaya davet ederken ben korkuyla sıranın bana gelmesini bekledim.[160]

Bazı köylülerin de toprak sahiplerini çaya ve yemeğe davet ettiği görülür. Bu davetlerde Rus halkının misafirleri ağırlarken özel bir hazırlık yaptığı görülür, misafiri ekmek ve tuzla karşılamak[161] gibi geleneksel ritüellere tanık olunur:

> Bütün ev halkı annemi kapıda karşılardı (ilk ziyarette ev sahibi elinde ekmek ve tuzla önde duruyordu); sonra geçmesine izin verilerek ikonların altına oturtturulurdu. Ancak annem ne kadar ısrar etse de kendileri, hatta yaşlılar bile oturmazdı. (…) Geçtiğimiz oda elbette evin en geniş odasıydı; önceden yıkanmış ve temizlenmişti, ikonların yanında lambalar yakılmıştı. Renkli bir Yaroslavl masa örtüsüyle[162] kaplı masa (…) tabaklarla doluydu. (…) Ardından kadehlerde beyaz şarap, hatta bazen votka ve çay servis edilirdi.[163]

Strunnikovlar'ın evinde Zatrapeznıyler'in aksine misafirler hiç eksik olmaz. Strunnikov "*durumuna göre değil, bol keseden yaşardı. Mükemmel aşçıları vardı, Moskova'dan hakiki şarap ve yiyecek satın alırdı ve soylu çevresi için her zaman sofrası hazırdı*."[164] Aynı şekilde kışları da orkestra ve şarkıcılar eşliğinde yemekler düzenlenir. İki toprak sahibi aile arasındaki farklılıklar yalnızca misafirlerini ağırlamada, yemek yeme alışkanlıklarında değil boş zamanlarını nasıl geçirdiklerinde de görülür. Strunnikov'un köpekler ile avlanması tüm kasaba tarafından bilinirken Zatrapeznıyler'in evinde ise kimse avcılığa meraklı değildir, "*hatta evde bir tüfek bile yoktur*."[165] Bunun yanı sıra yılda iki ya da üç kez ailece mantar toplamak için ormana ya da büyük bir göletin bulunduğu ve balık tutulduğu komşu köye gidilir.

---

[160] **A.e.**, s. 101.
[161] Slav kültüründe genel olarak yemek anlamına gelen ekmek ve tuz (hleb-sol) kavramları misafirperverliğin, dostluğun ve samimiyetin kutsal göstergeleridir.
[162] Büyük Yaroslavl Fabrikası 1722 yılında Petro'nun emriyle tüccar Maksim Zatrapeznov ve Hollandalı İvan Tames tarafından kurulmuştur. Fabrika keten, pamuk ve ipekten çeşitli ürünler üretmiştir. Yine burada üretilen Yaroslavl manzaralı masa örtüleri meşhurdur.
[163] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 138.
[164] **A.e.**, s. 339.
[165] **A.e.**, s. 35.

Poşehonye'nin diğer toprak sahipleri "*misafirliğe nadiren gider ve sadece sonbaharda avlanır*."[166]

> Hem ormanlar ve hem bataklıklar kuşlar ve hayvanlarla doluydu ancak tüfekle avlanma çok azdı (…). Sadece büyük yeşilbaşlı ördekleri hatırlıyorum, onlar da zaman zaman bölgedeki tek avcı olan (…) Luka tarafından tüm mahalleye neredeyse bedavaya dağıtılırdı. Bununla birlikte, çok sayıda köpekle avlanan da vardı (tabii ki toprak sahipleri) ve kış mahsulleri genellikle bu tür avlardan zarar gördüğünden komşular arasında sürekli bir çekişmeye ve hatta davaya yol açabiliyordu. [167]

Poşehonye soyluları avlanma dışında boş zamanlarını geçirmek için çeşitli oyunlar da oynar. İskambil kağıdı oyunları bu oyunların en sevilenlerinden biridir: "*Hepimiz, çocukluğumuzdan itibaren kağıt oyunlarına alışkındık ve oyun oynamayı o kadar seviyorduk ki, bu oyunlar için gezmelere bile gitmemeye hazırdık*."[168] Oynanan kağıt oyunlarının arasında en yaygını durak oyunudur: "*Yemekten sonra dedem iki saat dinlenir; sonra eline eski, yağlanmış kâğıtlardan bir deste verilir ve oyun başlar. Dedem evde sadece durak oynar ve yenmeyi sever.*"[169] Oyunlar, çocukların zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimine katkıda bulunarak sosyal ilişkilerini şekillendirir.

> Dedemin gelişi bizim için bir bayramdır ancak bizim mutlaka yenilmemiz gerektiği gerçeği kısmen rahatsız edicidir. Kaybederse ve hatta kendisine kötü kağıtlar dağıtılırsa, gücenir, sessizce oyundan çekilir ve odasına gider. Annem bunu bilir ve çaktırmadan kozları ona dağıtır ve bu sırada dedem de başka tarafa bakıyormuş gibi yapar. (…) Dedem sessizce oynar, kağıtları yavaşça masaya atar ve her oyundan sonra kazançları dikkatlice yazar.[170]

Strunnikov'un evinde de sık sık söz konusu oyun oynanır. Ancak bu kağıt oyunları taşra soyluları arasında herhangi bir kazanç el etmeksizin aile ortamında boş zaman geçirmek için oynanır. Aksi bir durum Nikanor'un ablasına talip olan soylu Kleşçevinov'da görülür ve bu olay, başkentteki kumar bağımlılığını gösterir:

> Bazıları Kleşçevinov'un (...) üç büyük serveti kaybettiğini ve artık kâğıt oynayarak yaşadığını söylüyordu. Ama hepsi kumarbaz ve savurgan olduğunda hemfikirdi (…) Yazın oyun oynamak için panayırlara gider, kışın da Moskova'da kumar oynardı. (...) Bazen büyük miktarlarla aniden ortadan kaybolur, bir süre sessiz kalırdı. Kirli oynardı ve hatta birçok kişi onu hilekâr olarak bilirdi.[171]

---

[166] **A.e.**, s. 330.
[167] **A.e.**, s. 11.
[168] **A.e.**, s. 191.
[169] **A.e.**, s. 178.
[170] **A.e.**, s. 191-192.
[171] **A.e.**, s. 238.

Yetişkinler arasında oynanan bir diğer oyun da damadır: "*Hafta içi ve çarşıya gidilmeyen günlerde köy durgunlaşırdı, insanlar evlerinden çıkmazdı, sadece ara sıra birileri iş için ön bahçeden muhtarlığa geçerdi ve meydanın öbür ucunda, nadiren açık olan dükkanlardan birinde oturup dama oynayanlar görülebilirdi*."[172]

Çocuklar için taşra ortamı "*sıkıcı bir çöl gibi*"[173] algılanır, oynadıkları oyunlar çok çeşitli değildir. Taşrada çocuk oyunları eğlencelidir ancak kendi içinde yararlı unsurları barındırmaz. Adı geçen oyunlar arasında at yarışı (loşadki), istek oyunu (fantı), körebe (jmurki), otur otur (siju-posiju), kovalamaca (gorelki) ve aşık oyunu (babki) yer alır. Ayrıca soylu ve köylü çocuklar arasında bir ayrım söz konusudur. Bu iki sınıfın çocuklarının birbirleriyle oynamasına izin verilmez: "*Malinovets'te köylüleri ziyaret etmemize izin verilmediği gibi bayram günlerinde de köye gitmemiz yasaktı. Soylu çocukların kaba köylü eğlencelerine katılması yakışıksız bir davranış olarak görülüyordu*."[174]

Strunnikovlar'ın ve diğer soyluların malikanelerinde yıl içerisinde balolar düzenlenir. En kalabalık balolar Noel gibi büyük bayramlarda gerçekleşir. Bu balolarda temel danslar arasında kadril[175] ve mazurka[176], küçük danslar arasında ise vals bilinir, ayrıca ekosez[177] de yapılır.

Taşra soyluları için Ortodoks bayramları (Hz. İsa'nın Başkalaşımı, Beşaret, Noel vs.), kilise ayinleri, vaftiz, nikah, defin gibi kutsal törenler de önemlidir. Romanda geniş çapta Paskalya bayramları betimlenir. Saltıkov-Şçedrin, bu tür günlerin insan bilinci üzerindeki etkisinin karşı konulmaz gücünü göstererek Nikanor Zatrapeznıy'ın İncil'i okuma esnasında manevi bilincinin uyanışını da Paskalya günlerine denk getirir. Bu günlerin taşra soyluları arasında ve çevresinde nasıl kutlandığını ayrıntılı bir şekilde tasvir eder:

> Bütün bunlar tam da Büyük Perhiz zamanında gerçekleşti ve Büyük Perhiz günleri (…), evimizde toprak sahiplerinin [çoğunlukla] mantar yemesi dışında normal

[172] **A.e.**, s. 131.
[173] **A.e.**
[174] **A.e.**, s. 254.
[175] Toplu halde çiftler tarafından oynanan beş figürlü Fransız dansıdır.
[176] Kadının dans eşini kendi seçtiği, topuk vurmalı ve sekmeli Leh dansıdır.
[177] İskoç dansı.

> günlerden farklı olmasa da sanki daha uysal oldukları hissediliyordu. Oruç tutan köylüler için (…) her gün kilisede ayinler düzenlenirdi ve bu da bize tövbeyi değilse de özdenetimi hatırlatırdı. Annem bile sanki sessizliğin gerekliliğinin bilincindeymiş gibi yatak odasına kapanır ve sadece acil durumlarda (…) dışarı çıkardı.[178]

Temizlik, yemek yapma ve herkesin bir arada toplanması gibi bayram hazırlıkları Poşehonye soylularının kültürel yaşamına gerçekçilik ve anlam kazandırır. Bayram hazırlıkları kültürel gelenekler ile gündelik yaşam arasındaki yakın bağı yansıtır, dönemin toplumsal değerlerini ve önceliklerini gösterir.

Poşehonye soyluları Noel'i sabırsızlıkla bekler ve gerekli tüm hazırlıkları yapmaya çalışırlar:

> (…) bayramdan birkaç gün önce tüm Malinovets heyecan içinde olurdu. Yüzeyler fırçalanır, duvarlar süpürülür, kapı ve pencerelerdeki bakır eşyalar temizlenir, perdeler değiştirilir ve bu böyle devam edilirdi. Odalardan ve koridorlardan kir akıyordu; örümcek ağları ve yağlı parça yığınları sundurmaya çıkarılırdı. Havada ekşimiş bulaşık suyu kokusu olurdu. Kısacası, dokuz aydır (aynı temizliğin yapıldığı son Paskalya'dan bu yana) zeminin altında saklı duran tüm pislik ortaya çıkardı.[179]

Tıpkı temizlik hazırlıklarının yazar tarafından detaylandırıldığı gibi günün mutfak hazırlıkları da betimlenir: "*Öğle yemeği kesinlikle yağsızdı ve çoğunlukla tatlılardan oluşurdu. Çorba yerine kuru armut, kuru erik ve çekirdeksiz kuru üzümden oluşan bir komposto (vzvarets), ardından meyve suyuyla ıslatılmış pudingler ve son olarak da ballı yulaf ezmesi servis ediliyordu*."[180] Bu yemekler kilise geleneklerinin sürdürüldüğü mutfak mirasının bir parçasıdır. Hazırlanan bu tür yemekler yalnızca sıradan kültürel yaşamı değil, aynı zamanda derin dini inançları da sembolize eder.

Noel sabahı erken başlar, bir an önce iftar yapabilmek için önce kilisede ibadet edilir kısa bir süre içinde bitirilir. Kiliseden döndükten sonra çocuklar büyüklerin elini öper. Ardından herkes çay içmek için toplanır, "*bayram eğlencesini birden sıradan bir günlük tartışmaya dönüştürmemek için herkes bir an önce çayını içmek için acele eder*."[181] Noel üç gün boyunca kutlanır ancak bu kutlamalar çocukların zihinlerine daha çok yoklukla ve kısıtlamalar ile yerleşir: "*Noel ağacı yok, hediye yok, özellikle*

---

[178] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 70.
[179] **A.e.**, s. 457.
[180] **A.e.**, s. 458.
[181] **A.e.**

çocuklar için hiçbir şey yok. Ailemizde çocuklar hiç öncelik değildi."[182] Bayramlar, çoğu zaman çocukların anılarında sıcak izlenimler bırakmaz. Maddi getirilerden çok manevi getirilerinin olması gereken bu bayramlar, çocukların duygu ve düşünce dünyasını olumsuz etkiler.

> Ama biz çocuklar doğrusunu söylemek gerekirse bu günleri çok mutsuz geçirirdik. Ön odalarda boş boş dolaşır, kendi aramızda tutarsız ve durgun bir şekilde konuşur, bayram için bize giydirilen güzel elbiseleri kirletmekten ya da yırtmaktan korkar ve bayram havasını bozmamak için çok gürültülü oyunlar oynayamazdık.[183]

Noel'den sonra Yılbaşı kutlamaları başlar. Bu kutlamalar 31 Aralık'ta genellikle Strunnikov'un evinde yapılır. Bu vesileyle de bir balo düzenlenir. Ardından yakın çevreler arasında toplantılar ve buluşmalar organize edilir. "*Üç ay boyunca taşra soyluları bir kovandaki arılar gibi yer, içer ve vızıldar*."[184] Bu tür etkinliklerde gençler birbiriyle tanışır ve evlilik planları yapılır. Noel etkinliklerinden sonra Maslenitsa[185] bayramı gelir. Bu bayrama kadar üç ay boyunca yoğun olarak et yemekleri tüketilir.

> Maslenitsa evde geçirildi. Herkes o kadar coşkuluydu ki, doğrudan Büyük Perhiz'in sessizliğine (…) geçmek riskli görünüyordu. Bu nedenle Maslenitsa, üç aylık yoğun temponun ardından dinlenmek ve mutfaktan eti çıkararak mideyi mantar yemeklerine hazırlamak için uygun bir geçiş zamanı olarak görülüyordu.[186]

Araştırmacı Dmitrenko, *Poşehonye Eski Zamanları* romanının Slavlar için en önemli kozmogonik imge olan yumurta ile bağlantılı yuvanın hikayesiyle başladığına ve Maslenitsa'nın kısa "*Krepler, krepler de krepler! Karabuğday, buğday (kırmızı) krepleri, yumurtalı, balıklı, soğanlı...*"[187] bir tanımla sona erdiğine dikkat etmiştir:

> Kreplerin Maslenitsa'da tüketildiği herkesçe bilinir. Krep sembolünün "ölümle ve öteki dünya olarak gökyüzüyle", düğün törenleriyle bağlantısı da iyi bilinir. En önemlisi, krep şekli güneşin şeklini yansıtır. Bilerek ya da bilmeyerek Saltıkov bu Maslenitsa krepleriyle dünyadaki yıllık döngüyü, yaşam döngüsünün belirli bir kapalılığını simgeler. (…)[188]

---

[182] **A.e.**, s. 457-458.
[183] **A.e.**, s. 459.
[184] **A.e.**
[185] Rusların kışın uğurlanışıyla ve baharın gelişiyle kutlanan bir çeşit halk bayramıdır.
[186] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1969, s. 459.
[187] **A.e.**
[188] S.F. Dmitrenko, **Saltıkov (Şçedrin)**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2022, s. 296.

Böylece Poşehonye soylularının yaşamı, kilise etkinliklerinin gerektirdiği kurallara uygun olarak katı bir şekilde sürdürülür. Herkes kilise ayinlerine, gece ibadetlerine (trebı) katılmak zorundadır. Dini kültürel etkinliklerin yanı sıra romanda, ilahiyat okullarında nasıl eğitim alındığı, rahiplik ve diyakozluğun nasıl elde edildiği, yerel kilisenin nasıl göründüğü ve içinde nasıl litürjik eşyaların bulunduğu da tasvir edilir:

> Diyakoz kocaman bir anahtarla kilisenin kapısını açtı. Onun ardından köyden birkaç adamla birlikte zangoç ve kilise başkanı geldi. Hepsi ikonları taşıyacak ve bütün gece ayin sırasında üst odada hazır bulunacaklardı. Saat altıya doğru rahip gelir, zangoç da kiliseden dışarı koşarak çanın diline gerilmiş ipin yanında dururdu. (...) Saat tam altıda, evden gelen bir işaretle sefil çanımız çalar. Kilise civarında bir insan kalabalığı belirir; bir çan sesi duyulur ve ardından kilisenin kapısında cüppeli bir rahibin önderlik ettiği ikonlu bir alay belirir. Tüm gece ayini ikon odasında gerçekleşir ve bir saatten fazla sürer; ayini su ile kutsama ve üç dört ilahi takip eder, bu da uzun sürer, böylece ayin yeryüzüne alacakaranlık çöktüğünde sona erer. Ev sahipleri ikon odasında, yan odada, koridorda; hizmetçiler çalışanlar odasında; üst odaya sığmayan çocuklardan oluşan küçük bir kalabalık ise ön bahçede ayini dinler. Herkes özel bir gayretle dua eder.[189]

Zatrapeznıy ailesinde dini unsurlar sadece ayin derecesine indirgenir: "*Her Pazar özenle akşam yemeğine giderler, büyük bayramların arifesinde evde bütün gece ibadet ederler ve dualar okurlar, su ile kutsama yaparlar ve çocukların özenle kutsanıp eğilmelerine dikkat ederlerdi*."[190] Bu bağlamda kilise ayinleri, taşra soylularının yaşamının önemli bir unsuru olsa da gerçek manevi içeriği ihmal edilir:

> Pek çok dua biliyordum, onları dua saatlerinde okurdum, hem ayakta hem de diz çökerek dua ederdim ama kendimi ne teselli edilmiş ne de sakinleşmiş hissederdim. Bu durumda evimizdeki herkesin yaptığını yapardım yani bilinen bir ritüeli gerçekleştirirdim. Evdeki herkes titizlikle dua ederdi ama duanın asıl önemini kalbin aydınlanmasında değil, yaygın bencil inanca göre beraberinde getirdiği maddi sonuçlarda yattığını düşünürlerdi. 'Eğer dua ederseniz istediğiniz her şey size verilecektir; eğer dua etmezseniz, her şeyden yoksun olarak acı çekeceksiniz' denirdi.[191]

Kiliseye gitme, gece ayinlerine katılma, ibadetleri gerçekleştirme betimlemeleri karakterlerin kültürel yaşamlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Zatrapeznıy ailesi farklı amaçlarla Moskova'ya ziyaretler gerçekleştirdiğinde de kilise

---

[189] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 83-84.
[190] **A.e.**, s. 36.
[191] **A.e.**, s. 69-70.

ziyaretleriyle dinlerine bağlılıkları romanda gösterilir. Bu ziyaretler yazın Nikanor'un Soylular Enstitüsüne başvurması için kışın hem annesinin akrabalarının yanına hem mezun olan Nikanor'un ablası Nadejda'ya bir damat adayı bakmak için yapılır: "*Her zaman olduğu gibi Aziz Sergius'un Teslis Manastırı'nda gece ibadetini yaptık ve bol bol dua ettik. Fakat bu dualar güvenilir bir yolculuk için değil, ablama bir damadın bulunması içindi*."[192]

O dönemin Moskova'sı, devlet hizmetinde bulunmayan tüm taşra soyluları için cezbedici bir merkezdir: "*Kumarbazlar orada kulüpler bulur, eğlence düşkünleri gece gündüz meyhanelerde ve çingenelerle vakit geçirir, dindar kişiler kiliselerin bolluğundan keyif alır ve nihayet soylu ailelerin kızları taliplerini bulur*."[193] Bu yüzden evlenme çağındaki kızların anneleri kış aylarındaki bu gezileri kaçırmaz:

> Soylular Meclisleri tarafından Noel'den Büyük Perhiz'e kadar ara sıra balolar düzenlenir. Bu balolar arasında en önemlisi Maslenitsa'da cumartesi sabahında yapılan balodur. Gelin olacak kızlar için bu balo bir tür sınavdır. Gün ışığında herhangi yüz boyamaları belli olacağı için kızlar ister istemez doğal halleriyle bu baloya katılır. Elbiseleri de yeni olmak zorundadır (…).[194]

Aslında "*güzel olduğu söylenemeyen, daha doğru bir ifadeyle, çirkin bile görünen*"[195] Nadejda her zaman güzel giydirilir ve kendisine büyük bir çeyiz hazırlanır. Bu çeyiz önemlidir çünkü evde zengin bir gelinin olduğunu gösterir. Bununla birlikte, anne gittiği her ortamda yüksek sesle kızının üç yüz serfi olduğunu duyurur: "*damat da iyi biri çıkarsa yine ödüllendiririz*" der.[196]

Anna Pavlovna çok geçmeden kızına balolarda damat bulamayacağını anlar ve çöpçatanlardan yardım ister. Bununla birlikte civardaki zengin komşularına kızı için uygun biri çıktığı an bilgilendirmelerini söyler. Yaşa, soya, servete göre uygun bir damat adayı bulunduğunda görücüler yemeğe davet edilir.

> Ablam tuvaletini önceden düşünmüştü. Sanki kimse onu hiçbir konuda uyarmamış ve evde her zaman böyle geziyormuş gibi sade giyinecekti. Belinden kıpkırmızı bir kurdeleyle bağlanmış, yüksek korsajlı pembe tarlatan bir elbise, hepsi bu. Saçında bir

[192] **A.e.**, s. 175.
[193] **A.e.**, s. 206.
[194] **A.e.**, s. 217.
[195] **A.e.**, s. 222.
[196] **A.e.**, s. 223.

> dizi inci, göğsünde pırlantalı bir broş; kurdele yine pırlantalı bir toka ile tutturulmuş. Önemli olan sadelikti.[197]

Sadece gelin değil, ailesi hatta malikane de bu akşam yemeği için hazırlanır:

> Saat yediye kadar salonu ve misafir odasını temizlediler, mobilyaların tozunu aldılar, duvarlarda mumlarla aplikler yaktılar; misafir odasında kanepenin önündeki masanın üzerine bir şamdan koydular ve tüm odalara kokulu mumlar yerleştirdiler. Son olarak salondaki piyanoyu açıp notaları üzerine koydular ve sanki yeni çalmışlar gibi iki yanından mumlar yaktılar. Her şey hazır olduğunda annem salona girdi, süslenmişti, ama fazla değil, sanki evde hep böyleymiş gibi. Babam (…) formalite gereği "iyi" bir palto giydi (…). Annem onun misafirle ilgilenemeyeceğini düşündüğü için her tarakta bezi olan tefeci amcasını davet etti.[198]

Genellikle dul, yaşlı, çocuklu adaylar talip olur ancak sonucunda ya gelin damadı ya da damat gelini beğenmez. Moskova'daki girişimleri başarısız olunca arayışlara taşrada devam etme kararı alınır. Taşrada da "*dul ve çolak Semyon Gavriloviç Golovastikov'la nişanlanır ve artık kocasının sağlıklı ya da sakat olup olmadığına dikkat etmez*."[199] Nikanor'un kız kardeşinin evlenme süreci sadece ortamı tasvir etmekle kalmaz, aynı zamanda taşra soylularının arasındaki aile ilişkilerinin ince bir analizini de sunar. Eş arayışı da kültürel yaşamın geleneklerinden birini oluşturarak toplumsal dokuya şekil verir.

Düğünler genellikle Noel bayramları döneminde yapılır. Düğünden önce evlenecek olan çiftin birbiriyle görüşmelerine izin verilir: "*Gelinini (...) her gün gördü. İkisi bir köşede inzivaya çekilmişlerdi; adam durmadan konuşuyordu (...), kadın başını onun omzuna yaslıyor ve konuşmalarını durgun bir şekilde dinliyordu*."[200] Örneğin Valentin Burmakin'in düğünü "*sabah saatlerinde oldukça sade bir şekilde yapılır ve düğün ziyafetine sadece en gerekli şahitler davet edilir*."[201] Verigin'deki malikanesinde yapılan bu düğününden sonra bir hafta boyunca sürekli ve sınırsız eğlence devam eder.

Bu etkinliklerin yanı sıra her taşra soylusunun yaşamının başlangıcı olarak doğumuna ve bitiş noktası olarak ölümüne eşlik eden törenler de bulunur. Her iki olay

---

[197] **A.e.**, s. 228.
[198] **A.e.**
[199] **A.e.**, s. 251.
[200] **A.e.**, s. 412.
[201] **A.e.**, s. 415.

da kültürel yaşamı dini görüşlerle ilişkilendiren belirli törenler eşliğinde gerçekleşir. Taşra çocuklarının doğumunun ve vaftiz edilişinin sıradanlığı Nikanor Zatrapeznıy örneğinde gösterilir: "*(...) dünyaya gelişim ucuza mal oldu ve iyi geçti. Vaftizim de aynı şekilde gerçekleştirildi*."[202]

> O sırada evimizde dindar olan Dmitriy Nikonıç Barhatov adında misafirimiz vardı, (…) bölgede geleceği gördüğü düşünülüyordu. (…) bir gün annem ona oğlu mu yoksa bir kızı mı olacağını sorduğunda, bir horoz öttü (…) Doğumun ne zaman olacağı sorulduğunda, bir kaşıkla bal almaya başladı, çayın üzerine damlattı (…) ve yedinci kaşıkta duraksayarak "İşte bu doğru!" dedi. (…)Ve öyle de oldu: tam yedinci günde annem doğum yaptı. (…) İşte bu Dmitriy Nikonıç ve halalarımdan biri vaftiz ebeveynlerimdi.[203]

Romandaki vaftiz töreni serf bahçıvanın çocuğu için vaftiz baba olarak seçilen Nikanor'un gözünden anlatılır:

> Üç gün sonra yemek odasına bir küvet yerleştirilir ve ılık suyla doldurulur. Rahip ve diğer din adamları geliyor ve bir beze sarılmış bir bebek getiriyorlar. Yüzüne bakıyorum ve hiç de hoş bir görüntü olmadığını görüyorum: yengeç gibi kırmızı ve her tarafı döküntü, renkli lekelerle kaplıydı. Yan tarafta bir masanın üzerinde bir gömlek ve vaftiz annesinin hediyesi olan pembe kurdeleli gümüş bir haç duruyor. Anne yeni doğmuş bebeği kucağına alıyor ve küvetin arkasında duruyor, ben de onun yanında duruyorum, elimde bir mum tutuyorum. Ayin yapılırken annem sürekli bana "Üfle ve tükür!", "Ben küvetin etrafında dolaşacağım, sen de beni takip et!" diyerek rehberlik eder. Batırma sırasında bebek cıyak cıyak ağlıyor, bu da herkes tarafından yeni doğan bebeğin lehine olmayan çeşitli yorumlara yol açıyor.[204]

Töreni gerçekleştiren rahibe ödeme yapılır, ardından rahibe ve vaftiz anneye havlu hediye edilir. Doğum törenleri gibi ölüm törenleri de belli dini ritüellerle gerçekleştirilir.

Taşra soyluların defin töreni birkaç bölümde farklı yönlerden anlatılır. Genellikle varlıklı toprak sahiplerinin tabutu pahalı olur, "*komşu civarlardan birkaç rahip davet edilir, kasaba emniyet müdürüne haber verilir (...) Toprak sahibi bir soyluya yakışır onurlu bir şekilde, törenler eşliğinde defnedilir."*[205] Aynı şekilde yoksulluk içinde vefat eden Nikanor'un halası Olga Porfiryevna'nın vefatından üç gün sonraki defnine de yer verilir: "*Annem şehirden ortalama ama çok iyi bir tabut,*

[202] **A.e.**, s. 17.
[203] **A.e.**, s. 17-18.
[204] **A.e.**, s. 315.
[205] **A.e.**, s. 120.

ortalama ama aynı zamanda çok iyi bir örtü getirtti ve defin törenini gerçekleştiren Zabolotye'den kıdemli bir rahip davet etti."[206] Bunlara ek olarak Anna Zatrapeznaya iki sorokoust[207] davet eder ve "*Tanrı'nın sadık hizmetkarı merhum Olga'nın ruhu adına*"[208] kiliseye yüz ruble bağışta bulunur.

Dul kalmış yoksul toprak sahibi Stepanida Mihaylovna Slepuşkina örneği üzerinden bir intihar vakası sonucu defin töreninden de bahsedilir: "*Neşeli toprak sahibi boğazı kesilmiş halde kan revan içinde yatıyordu*."[209] İçki bağımlısı olan Stepanida Mihaylovna intihar etmeden önce tüm mal varlığını yanında kalan ve kendisine bakan serflere bırakır. "(…) *Hastalığı göz önünde bulundurularak bir müntehir olarak değil, Hıristiyan yasalarına göre defnedildi. Komşuları da dahil olmak üzere tüm köy defin törenine toplandı*."[210]

Dini bayramlar, kilise ayinleri, vaftiz, kız isteme, düğün, defin gibi kültürel törenler ve diğer sosyal etkinlikler taşra soylularının yaşamında önemli bir rol oynar. Bu törenler ve etkinlikler öncesinde yapılan özenli hazırlıklar Poşehonye soylularında dini geleneklerin ve toplumsal düzenin korunmasının önemini vurgular. Taşra soylularının yaşamının bu tipik gerçekleri, Saltıkov-Şçedrin tarafından tutarlı bir şekilde betimlenir ve bunun temelinde kendisinin de yakından tanıdığı tipik bir taşra imgesi ortaya konur.

3.5. Tipik Bir Taşra Örneği Olarak Poşehonye

Saltıkov-Şçedrin tarafından yaratılan Poşehonye sakinleriyle, yaşam düzeniyle, doğa betimlemeleriyle birlikte bütünleştirici bir özelliğe sahiptir. Poşehonye, bellek gibi betimlenen karakterleri, düzeni, zamanı, olayları, durumları kendi görüngesi içinde bir bütün halinde sunar ve bir taşra olarak romanın zeminini oluşturur.

---

[206] **A.e.**, s. 98.
[207] Kırkına kadar ölenin ruhuna dua eden kişi.
[208] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 98.
[209] **A.e.**, s. 433.
[210] **A.e.**

Bu bağlamda Poşehonye'nin zemin olarak ortaya çıkmasında doğa betimlemeleri ve taşranın genel görünümü elverişlidir. Doğa betimlemeleri kısadır. Yine de betimlenen mekânın genişliği değil; kapalılığı, boğukluğu ve uzaklığı vurgulanır: "*Doğduğum ve çocukluğumun geçtiği bölge (...) Poşehonye kasabada bile taşra sayılırdı. Bu bölge sanki doğanın kendisi tarafından serfliğin gizemleri için tasarlanmış gibiydi. Bataklıklar ve ormanlar arasında yer aldığı için halk arasında "sapa" ve "varoş" olarak adlandırılırdı*."[211]

Poşehonye'nin sakinlerinin yaşadığı yerlerin betimlemesinde malikane ön plana çıkarılır. Toprak sahiplerinin malikaneleri birbirine benzer şekilde "*ne güzel ne de rahattır*"[212]:

> Malikanelerin hemen hemen hepsi aynı tipteydi: tek katlı, uzun çekmecelere benziyordu. (…) Çoğu zaman çok kalabalık olan soylu bir aile, evde çalışan serfleri ile birlikte dört köşeli, zemini sallanan, duvarları sıvasız böyle bir evin altı ya da yedi odasında yaşardı. (…) Parklar ve bahçelerden eser yoktu; evin önünde küçük bir çiçek bahçesi vardı (…) Yan tarafta, ahırlara yakın bir yerde kötü kokusunu etrafa yayan küçük bir (…) gölet kazılmıştı. Malikanenin arka tarafında bir sebze bahçesi vardı (…) Elbette, daha zengin toprak sahiplerinin (biz de dahil) daha geniş çiftlikleri vardı ancak genel bu tip bir görüntü herkes için aynıydı. Burada ne güzellik ne rahatlık hatta ne de sadelik söz konusuydu; sıcak bir köşeye sahip olmak ve gerektiğince beslenmek yeterliydi.[213]

Çevre betimlemeleri de malikane betimlemelerinden farklı değildir. "*İğne yapraklı ormanlar ve bataklıklarla dolu bir ova*"[214] olan Poşehonye'nin genel görünümü ise bakımsızdır:

> Çok az akan su vardı. Bir Perla nehri, bir de ufak iki dere daha: Yula ve Voplya. Sonuncusu bataklıklar arasında zorlukla geçiyordu, bazı yerlerde bataklıklar oluşturuyor, bazı yerlerde de kalın yosun tabakası altında tamamen kayboluyordu. Orada burada küçük göletler görülebiliyordu. Bu göletlerde ufak tefek balıklar vardı ama yaz aylarında onlara yaklaşmak imkansızdı. Akşamları bataklıkların üzerinde yoğun bir sis yükselir ve bu sis tüm çevreyi gri girdap şeklinde bir örtüyle kaplardı.[215]

Poşehonye'nin genel görüntüsü yalnızca romanın başında verilmiş olsa da okuyucunun bu mekan hakkında bir izlenim edinmesi için yeterlidir. Poşehonye genel

---

[211] **A.e**., s. 9.
[212] **A.e**., s. 11.
[213] **A.e.**, s. 12.
[214] **A.e**., s. 10.
[215] **A.e.**, s. 11.

olarak sıkışmışlık, kapalılık ve unutulmuşluk hissi ile nitelendirilir. Bu nitelikler yaşam alanının daralmasını da etkiler:

> Evimizde yeterince geniş, aydınlık ve oldukça havadar odaları vardı ancak bunlar misafir odalarıydı. Çocuklar gündüzleri küçük bir sınıfta, geceleri ise yine küçük, alçak tavanlı ve kışın aşırı sıcak olan ortak bir çocuk odasında sürekli sıkışırdı. (…) Yazın yine temiz havaya çıkıp bir şekilde canlanıyorduk ama kışın dört duvar arasında kapalı kalıyorduk. Evde hiç vasistas olmadığı ve oda sadece sobaların yakılmasıyla havalandırıldığı için bize temiz hava dahi ulaşmıyordu.[216]

Poşehonye'nin bu genel olarak sıkışmışlığına ve kapalılığına rağmen Saltıkov-Şçedrin razdolye (раздолье) kelimelesini sıklıkla kullanarak tırnak içinde gösterir, bunu da "poşehonskoye" tanımıyla belirtir.

D. N. Uşakov, *Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*'nde (Tolkovıy slovar russkogo yazıka) razdolye kelimesini iki anlamla açıklar:

1. Enginlik, geniş ve ferah bir boş alan.
2. (mecaz) Serbest, eğlenceli vakit geçirme, kişinin kendi iradesine göre davranma özgürlüğü.[217]

Saltıkov-Şçedrin'in eserinde yarattığı anlam bu anlamların hiçbirini karşılamaz. Çünkü Poşehonye sınırlıdır ve eylem özgürlüğü yoktur. Yazar, *Poşehonye Eski Zamanları*'nda bu kelimeye zıt bir anlam yükler. Poşehonye'de her şey bu razdolye kurallarına tabidir: "*Bu sistem uğruna durmadan serflerin posası çıkartılır*."[218] Böylelikle "poşehonskoye razdolye" olarak tanımlanan bu sistem, Poşehonye soylu yaşamını özetler.

Ayrıca bu kapalılık ve sınırlılık romandaki karakterler ile özdeşleşerek sadece Poşehonye'de değil Moskova'ya yaptıkları kış gezileri sırasında da kendini gösterir. Moskova'da da aileler ve hizmetkârları "*küçücük, rutubet kokulu bir odada toplanırlar (...) bu kadar insanın oraya nasıl sığabildiklerine şaşılır.*"[219]

---

[216] **A.e.**, s. 20.
[217] D.N. Uşakov, **Tolkovıy slovar russkogo yazıka. Tom III**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo inostrannıh i natsıonalnıh slovarey, 1939, s. 1151.
[218] M. Ye. Saltıkov-Şçedrin, **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975, s. 10.
[219] **A.e.**, s. 208.

Poşehonye soylusunun çocukluğundan itibaren hayatına bu boğulma ve darlanma hissi eşlik eder. Genel olarak Poşehonye'deki tasvirlerde olumsuz ve boğucu bir hava hakimken yalnızca Slastyona halanın malikanesinde "güzel koku" (blagouhaniye) kelimesi kullanılır: "*Bana yan tarafta, penceresi bahçeye bakan bir oda verdiler. Odadaki her şey rahat, temiz ve ferah görünüyordu. Açık pencereden sıcak bir yaz gecesinin kokusu içeri doluyordu*."[220] Bu güzel koku kahramanın iç dünyasına sevinç ve huzur getirir.

Saltıkov-Şçedrin, bu bağlamda doğanın ve çevrenin insanın iç dünyasındaki etkisini vurgular. Poşehonye sakinlerinde belirgin bir şekilde "bataklık" ve durgunluk hakim olur. Yazara göre neredeyse hiç kimse saf, samimi duygular sergilemez, insanlar cehalet ve bilgisizlik "bataklığında" varlığını sürdürür. Poşehonye'nin genel tipik görüntüsü her bir soylu ailenin görüntüsüyle benzerlik gösterir.

Poşehonye'de yaşam herhangi bir sıra dışı olayın yaşanmadığı bir takvim yılıyla sınırlı ve gündelik hatta yıllık bir yaşam üzerine kuruludur. Romandaki taşra yaşamı durağanlık ve değişmezlik ile nitelendirilir. Rus halkının yüzyıllardır süregelen köklü gelenek ve göreneklerine göre yaşama alışkanlığı, tipik bir Rus taşrasını simgeleyen Poşehonye'nin yıllarca süregelen ve değişmeyen gelenek ve görenekleri ile aynıdır.

[220] **A.e.**, s. 147.

SONUÇ

Bu tezimizde XIX. yüzyılın başındaki Rus taşra soylularının yaşamı sosyo-tarihsel açıdan edebi zeminde ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda M. Ye. Saltıkov-Şçedrin'in *Poşehonye Eski Zamanları* romanındaki taşra soylularının yaşamı ve serfler ile olan ilişkileri çözümlenerek eserin sosyal ve kültürel bağlamda derinlemesine bir analizi sunulmuştur. Serflik sisteminin kaldırıldığı 1861 reformundan sonra yazılan söz konusu eser, XIX. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da serflik sisteminin etkin olduğu 1820-1840'lı yılları anlatmaktadır. Saltıkov-Şçedrin serflik sisteminin yaşandığı ücra taşra bölgelerini, soylu malikanelerini, serflerin en ağır koşullarda çalıştırıldığı yaşamı ve bu düzeni sürdüren taşra soylularını ele alarak eski düzene dönülmemesi gerektiğini günlük yaşam üzerinden aktarmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak soyluların XII. yüzyılda knezlerin yakın çevresinden başlayıp yavaş yavaş ayrıcalıklar elde ederek devlet yönetimin güçlü dayanağı ve ayrıcalıklı zümresine evrildiği görülmüştür. Soylu sınıfının kendi içinde soyluluğu elde etmesine, ekonomik durumuna, kültürel seviyesine, yerleşim yerine göre ayrışımlarına değinilerek taşra soylularının tarih sahnesinde yükselişinin aşamalı olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Taşra soylularının yaşamının merkezi ve geçim kaynağı olan malikanelerinin, taşra yaşamının ekonomik faaliyetler ile sıkı sıkıya ilişkili olduğu görülmüştür. Ailelerin genellikle kalabalık olduğu, birbirleri arasında misafirperverliğin, sevgi ve saygının geleneksel olduğu saptanmıştır.

Saltıkov-Şçedrin *Poşehonye Eski Zamanları* adlı romanındaki tipik Rus taşra yaşamını ele alırken romanın öne çıkan soylu karakterlerini ve onların yaşam düzenlerini, gündelik ve kültürel unsurlarını serflerle olan ilişkileri üzerinden açıklamıştır. Bu ilişkilerin tüm yönlerinin gösterildiği yerin serflik düzeninin merkezi haline gelen taşra soylularının malikanesi olduğu görülmüştür. Bu soylu yuvası malikanelerinin temelini serflerin sömürüsü ve bu sömürü üzerinden kurulmuş bir yaşam düzeninin oluşturduğu anlaşılmıştır. Romanın karakterleri üzerinden serflik dönemindeki soylu malikanesinin ekonomik uygulamaları, günlük yaşantıları ve

karakterlerin dramatik kaderleri kapsamlı bir şekilde yansıtılmıştır. Malikane sahibi taşra soylularının kişilik özellikleri, sosyal konumu ve günlük yaşamdaki davranışlarına göre betimlenmiş ve tüm bu özelliklerin serflik dönemindeki taşra soyluları için tipik olduğu tespit edilmiştir.

Romanın karakterleri olan taşra soylularını temsil eden Zatrapeznıy ailesinin, akrabalarının ve komşularının yaşamları "portre galerisi" başlığı altında aktarılarak soyluların kişilikleri serfler ile olan ilişkileri üzerinden yansıtılmıştır. Yazarın yarattığı bu "portre galerisi" taşra soylularının serflik dönemindeki manevi yıkımını tüm yönleriyle sunarak toplumsal gelişim için herhangi bir zemin oluşturamayacaklarını göstermiştir. Taşra soylularını tanımlarken yazar, özellikle Malinovets malikanesi ve sahibesi Anna Pavlovna Zatrapeznaya karakterini kullanarak tipik bir soylu sahibe örneğini ele almış ve malikane yaşamında kadın rolünün öne çıktığını vurgulamıştır. Soylu malikaneleri sadece yaşamın geçtiği bir yer olarak değil; dış dünyaya kapalı, özgürlüğün kısıtlandığı bir yerleşke olarak temsil edilmiştir. Diğer taşra soylu temsilcilerinin malikane yaşamları incelendiğinde ise söz konusu taşra soylularının karakter özelliklerine göre ayrıştığı karşımıza çıkmıştır.

Saltıkov-Şçedrin, *Poşehonye Eski Zamanları* romanının farklı karakterlerini sunarken karakterlere özellikleri bakımından anlamlar yüklemiştir. Yazar tarafından romanın kahramanları olan Anna Pavlovna Zatrapeznaya biriktirme ve kazanç hırsına yenik düşen taşra soylusu; Vasili Porfiryeviç Zatrapeznıy vasıfsız taşra soylusu; Marya Porfiryevna Zatrapeznaya ve Olga Porfiryevna Zatrapeznaya evlenmemiş, akrabalarına sığınmaya muhtaç ve yoksul taşra soyluları; Anfisa Porfiryevna ve Nikolay Abramoviç Saveltsevler zorba ve işkenceci taşra soyluları; Raisa Porfiryevna Ahlopina serflerine ve ev halkına iyi davranan taşra soyluları; Fyodor Vasilyeviç ve Aleksandra Gavrilovna Strunnikovlar, Kareliya Stepanovna Çerpakova, Miloçka Burmakina tutumsuz eğlence ve yemek düşkünü taşra soyluları; Arseniy Potapoviç ve Filanida Prosyevna Pustotelovlar serf iş gücünü insanlık dışı bir şekilde sömüren taşra soyluları; Valentin Osipoviç Burmakin taşra yaşamına ayak uyduramayan eğitimli soyluları; Abram Semyonoviç Saveltsev, Pyotr Antonoviç Gribkov serf kadınlardan

harem oluşturan şehvet düşkünü taşra soyluları gibi karakterlere farklı roller verilmiştir.

Yazar, gündelik yaşam üzerinden bu karakterlerin davranışlarındaki özellikleri ve hayata dair amaçlarını çeşitli şekillerde yansıtmıştır. Örneğin bu durum Anna Pavlovna Zatrapeznaya'da servetini çoğaltma arzusunda, Başkan Strunnikov'da doyumsuz oburlukta, örnek toprak sahibi Pustotelov'da yorucu tarım işçiliğinde, Miloçka Burmakina'da sınırsız eğlencede, Gribkov'da şehvet düşkünlüğünde kendini göstermiştir. Bu bağlamda bir insanın kendi yaşamında bir amaç oluşturmaya zorlandığı, karşılığında herhangi bir manevi tatmin alamadığı ve çoğu zaman varlığını bir cehenneme çevirdiği yaşam biçimi görülmüş, karakterlerin özellikleri ve görünüşü ile yaşam biçimi arasındaki karşılıklı ilişki ortaya konmuştur.

Taşra soyluları ve çevresi genel olarak ele alındığında eleştirel ve olumsuz bir şekilde tasvir edildiği görülse de yazarın aktarmak istediği düşüncenin farklı olduğu tespit edilmiştir. Çünkü toprak sahibi karakterleri genellikle katı ve baskıcı olarak aktarılsa da örneğin Raisa Porfiryevna'nın nazik, kibar, neşeli karakterine ve herkes tarafından sevilen malikanesine de yer vermiştir. Yine aynı şekilde serflerine katı davranmasıyla tanınan Anna Pavlovna Zatrapeznaya'nın kahyası Fedot hastalandığında ona karşı merhametli ve şefkatli davranarak iyileştirmeye çalıştığı görülmüştür. Anfisa Porfiryevna ve Raisa Porfiryevna'nın karakterlerinin birbirine zıt olan farklı kişilikleri üzerinden Poşehonye taşra soylu yaşamının bir yandan zalimliğinin, kötülüğünün ve acımasızlığının diğer yandan taşra yaşamının bolluğunun, huzurunun ve sükunetinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

Saltıkov-Şçedrin, serflik döneminin düzenini ve toprak sahiplerinin yaşamını, romanın baş kahramanı olan genç taşra soylu temsilcisi Nikanor Zatrapeznıy'ın gözlemiyle aktarmıştır. Nikanor diğer tüm Poşehonye sakinleri gibi Poşehonye'de doğmuş ve büyümüştür. Kahramanın gözlemlediği hiçbir şeyi kınamadığı ve eleştirmediği ancak toplumun maruz kaldığı acıları ve endişeleri içselleştirdiği görülmüştür. Nikanor'un gözlerinin önünde başkalarına karşı uygulanan acımasız, insanlık dışı davranış örnekleri olsa da İncil okumaları sayesinde karakterini ve manevi

değerlerini korumaya devam ederek var olan serflik düzeninde her şeyi olağan karşıladığı karşımıza çıkmıştır.

Yazar yine Nikanor karakteri üzerinden taşra soylularının eğitim ve öğretim modelini yansıtmıştır. Bu modelde çocukların yetiştirilmesinde sadece örgün eğitim değil, aynı zamanda aile ve çevre etkisinin de önemli olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yazar, Nikanor'un yetiştiği taşra ortamının kendine özgü etkisine vurgu yaparak serflik sistemini ve soylu ailenin yaşam biçimini, kahramanın kişiliğinin oluştuğu arka plan haline getirmiştir. Serflik sistemi üzerine kurulmuş düzenin ve taşra soylularının yaşam biçiminin, çocukların dünya görüşlerini ve değerlerini etkilediği görülmüştür. Ayrıca Nikanor'un yetiştiği malikane ortamında köylüler ile etkileşimi, onun yetişmesinde bir diğer önemli etkiye sahip olduğunu ön plana çıkarmıştır. Serflerle olan bu etkileşim, kahramanın toplumsal eşitsizlikleri daha iyi anlamasını sağlamış ve serflik sisteminin soylulara tanıdığı haklar üzerine düşünmesine neden olduğunu göstermiştir. Bir soylu çocuğun ilk olarak eğitiminin özel tutulmuş eğitmen ve rahipler eşliğinde evlerinde ilkokul müfredatı ile başladığı, sonra da eğitim kurumlarında devam ettiği, kızlar ve erkeklerin aldığı eğitimde farklılıkların olduğu, eğitim yöntemlerinde şiddet öğesinin ön plana çıkarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Soylu çocuklarının yetiştirilmesine ilişkin özellikler, anne baba terbiyesi, eğitimdeki bireysel yalnızlık, sosyo-kültürel etkenler ve toplumsal olaylar üzerinden Nikanor'un kişiliğinin oluşumu ile ilişkilendirilmiştir. Soylu çocuklarının eğitiminin, o dönemin toplumsal yaşamının çelişkilerini ve özelliklerini yansıtan önemli bir unsur olduğu görülmüştür.

Serflik sisteminin yozlaştırıcı ahlakının çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi aile içi tartışmalarda, kaba içerikli konuşmalarda ve çocuklara masal anlatılmamasıyla da kurgulanmıştır. Bu bağlamda serflik sisteminin var olduğu koşullarda yararlı bir kişiliğin oluşmayacağı tespitine varılmıştır. Topluma yararlı bir kişinin ancak serflik sisteminin bilinçli reddi ve ona karşı mücadele koşullarında oluşabileceği saptanmıştır. Saltıkov-Şçedrin'in kişisel yaşam öyküsü de bu düşünce ve gözlemlerin örneği olarak değerlendirilmiştir. Saltıkov-Şçedrin kendi yaşam öyküsü üzerinden soylu aile yuvasındaki aile fertlerine, serflere ve hizmetçilere karşı yapılan adaletsizliği ele

almıştır. Evdeki düzene, aşırı istifçiliğe, aile içi ilişkilerin soğukluğuna vurgu yapmıştır.

Taşra soylularının yaptığı günlük ibadetlerinde, ayinlerinde, vaftiz, nikah ve defin törenlerinde Ortodoks öğretilerine bağlılığı görülmüştür. Öte yandan yazar hem sosyal hem de ahlaki ve dini yönlere dikkat çekse de ailedeki dini etkinlikleri, ibadetleri ve ayinleri dışsal bir ritüelizmle sınırlayarak karşımıza çıkarmıştır. Dinin manevi bir teselli değil, maddi çıkar elde etmek için bir araç olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Romanın önemli bir kısmı, karakterlerin günlük yaşamlarına renk katan, insanların kaynaşmasını sağlayan kilise bayramlarının betimlenmesine ayrılmış ve Paskalya bayramı ön plana çıkarılmıştır. Bu betimlemeler sadece dini kültürel etkinliklerin bir örneği olarak gösterilmemiş, aynı zamanda Nikanor'un manevi uyanışını sağlayan İncil okumaları da bu günlere denk getirilerek Paskalyanın önemini vurgulanmıştır.

Taşra soylularının ve yaşam biçimlerinin Saltıkov-Şçedrin'in eserlerinin zeminini oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Yazarın kendisi de taşra soylusu olan bir ailede yetiştiği için malikane işlerini, toprak sahiplerinin değerlerini, soyluların serfler ile olan ilişkisini yakından bilmesi taşra hakkındaki bilgilerini zenginleştirdiği tespit edilmiştir. Yazarın yarattığı Poşehonye soylularının dünyasında serflik düzeninin hakim olduğu ve bu düzende olağanmış gibi serflere işkence uygulayan toprak sahiplerinin de farkında olmadan süregelen düzenin birer kurbanı olduğu görülmüştür. Böylelikle Saltıkov-Şçedrin'in de soylu sınıfına mensup olmasına rağmen soyluların tarihi geleceğini görememiş ve soylu sınıfının tarihsel yok oluşunu yarattığı karakterler üzerinden göstermiştir.

KAYNAKÇA

Anonim: Tolkovıy slovar jivogo velikorusskogo yazıka Vladimira Dalya, (Çevrimiçi), https://slovardalja.net/word.php?wordid=6213, 2.12.2022.

Baraşçev, P.P., Dyomina,Ye.P., Pronçev, G.B.: **Znakomtes: M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İNFRA-M, 2011.

Bokova, V.M.: **Otroku blagoçestiye blyusti… Kak nastavlyali dvoryanskih detey**, Moskva, Lomonosov, 2018.

Bugrov, K.D., Sokolov, S.V.: **İstoriya Rossii. kratkiy kurs**, Ekatirinburg, İzdatelstvo Uralskogo universiteta, 2018.

Buhştab, B.: **Mihail Yevgrafoviç Saltıkov-Şçedrin**, Penza, Penzenskoye oblastnoye izdatelstvo, 1947.

Buşmin, A.S.: **İstoriya russkogo romana v dvuh tomah. Tom 2.** Roman v teoritiçeskom i hudojestvennom istolkovanii Saltıkova-Şçedrina. Moskva-Leningrad, Nauka, 1964.

.....: **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1970.

Ciobanova, N.: **Mekan/Zaman Bağlamında İvan Gonçarov'un Romanlarında Taşra**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çahor, R.: **Mentalitet provintsialnogo dvoryanstva v period obshestvenno-politiçeskih izmeneniy vtoroy polovinı XIX veka (na primere literaturnıh proizvedeniy)**, Vrotslav, Instytut Polsko-Rosyjski, 2013.

Dmitrenko, S.F.: **Saltıkov (Şçedrin)**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2022.

Eydelman, N.Ya.: **İz potayonnoy istorii Rossii. XVIII-XIX vv.**, Moskva, Vısşaya şkola, 1993.

Faizova, İ.V.: **Manifest o volnosti i slujba dvoryanstva v XVIII stoletii**, Moskva, Nauka, 1999.

Gorodnova, L. Ye.: "Vzaimodeystviye dvoryanskoy i krestyanskoy kultur v prostranstve provintsialnoy usadbı", **Analitika kulturologii**, No:14, 2009, s. 1-6.

Goryaçkina, M.: **Jizn i tvorçestvo M. Ye. Saltıkova-Şçedrina**, Moskva, Detskya literatura, 1989.

Hosking, G.: **Rusya ve Ruslar**, Çev. Kezban Acar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

İvanov-Razumnik, R.V.: **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin: Jizn i tvorçestvo. Ç. 1. 1826-1868**, Moskva, Federatsiya, 1930.

Kamenskiy, A.B.: **Ot Petra I do Pavla I. Reformı v Rossii XVIII veka**, Moskva, RGGU, 2001.

Kokovina, N.Z.: "Janrovıye osobennosti 'Poşehonskoy starinı' M. Ye. Saltıkova-Şçedrina", **Uçyonıye zapiski, elektronnıy nauçnıy jurnal Kurskogo gosudarstvennogo universiteta**, No:1(29), 2014, s. 1-5.

Korf, S.A.: **Dvoryanstvo i yego soslovnoye upravleniye za stoletiye 1762-1855 gg.**, Sankt-Peterburg, B.i, 1906.

Kozlovski, Yu.: **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin 'Gospoda Golovlyovı',** Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989.

Kravtsov, N.İ.: **İstoriya russkoy literaturı vtoroy polovinı XIX veka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1966.

Krivenko, S.N.: **Mihail Saltıkov-Şçedrin. Yego jizn i literaturnaya deyatelnost**, Moskva, Direct-Media, 2014.

Kurat, A.N.: **Rusya Tarihi. Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2020.

Liberman A., Şokarev S.: **Moskoviya i Yevropa**, Moskva, Fond Sergeya Dubova, 2000.

Limonov, Yu.A.: **Vladimiro-Suzdalskaya Rus. Oçerki sotsialno-politiçeskoy istorii**, Leningrad, Nauka, 1987.

Lotman, Yu. M.: **Besedı o russkoy kulture. Bıt i traditsii russkogo dvoryanstva (XVIII – naçalo XIX veka)**, Sankt-Peterburg, İskusstvo-SPB, 1994.

Makaşin, S.A.: **Saltıkov-Şçedrin. Biografiya I**, Moskva, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı, 1951.

.....: **Saltıkov-Şçedrin. Seredina Puti. 1860-1870-ye godı**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1984.

.....: **Saltıkov-Şçedrin. Posledniye godı. (1875-1889)**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1989.

Malkin, V.A.: **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin**, Moskva, İzdatelstvo Znaniye, 1976.

Marçenko, N.: **Primetı miloy starinı. Nravı i bıt puşkinskoy epohi**, Moskva, İzograf, 2001.

Mikeşin, M.İ.: **Dvoryansvo: ot istorii k metafizike**, SPb, SPb tsentr istorii idey, 2015.

Mileşina, N.A.: "Rossiyskoye dvoryanstvo XVII-naçalo XX stoletiy v kontekste transformatsii vnutrisemeynıh otnoşeniy", **Vestnik Çelyabinskogo universiteta**. No:30(211), İstoriya. Vıp. 42, 2010, s. 5-11.

Mironov, B.N.: **Sotsialnaya istoriya Rossii. T. 1**, SPb, Dmitriy Bulanin, 2003.

Milov, L.V.: **İstoriya Rossii s drevneyşih vremyon do kontsa XVII veka,** Eksmo, Moskva, 2006.

Muravyova, O.S.: **Kak vospitıvali russkogo dvoryanina**, Moskva, Linka-Press, 1995.

Nikolayev, D.: **Smeh Şçedrina**, Moskva, Sovetskiy pisatel, 1988.

Ohlyabinin, S.D.: **Povsednevnaya jizn russkoy usadbı XIX veka**, Moskva, Molodaya gvardiya, 2006.

Olcay, T.: **Rus Edebiyatında Doğalcı Oku**l, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2003.

.....: "Bir 'Satyros' Ustası: M. Y. Saltıkov-Şçedrin", **Navisalvia/2008, Satyros**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s. 127-140.

Pankova, A. M.: "Sotsialnaya psihologiya dvoryanskoy intelligentsii na rubeje XVIII-XIX vv. (k voprosu ob istokah dekabrizma)", **Vestnik Taganrogskogo instituta imeni A.P. Çehova**, 2016, (Çevrimiçi), https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-psihologiya-dvoryanskoy-intelligentsii-na-rubezhe-xviii-xix-vv-k-voprosu-ob-istokah-dekabrizma, 6 Ocak 2023.

Pipes, R.: **Rossiya pri starom rejime**, Çev. V. Kozlovski, Moskva, Nezavisimaya Gazeta, 1993.

Pokusayev, Ye.İ, Prozorov, V.V.: **M. Ye. Saltıkov-Şçedrin. Biografiya**, Leningrad, İzdatelstvo Prosveşçeniye, 1969.

Polyakova, M.A., Savina, Ye.N.: **Russkaya provintsialnaya usadba. XVII- naçalo XX veka**, Moskva, Lomonosov, 2011.

Poray-Koşits, İ.: **İstoriya russkogo dvoryanstva ot IX do kontsa XVIII veka**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003.

Proskurina, T.D.: **Russkiye pisateli XIX veka o semye**, Belgorod, İPK NİU 'BelGu', 2012.

Puşkaryov, S.G.: **Rossiya v XIX veke (1801-1914)**, New-York, İzd-vo imeni Çehova, 1956.

Rikman, V. Yu.: **Dvoryanskoye zakonodatelstvo Rossiyskoy imperii**, Moskva, Geroldiya, 1992.

Romah, N.İ, Surenskaya, M. S.: Oformleniye dvoryanskogo sosloviya. Analitika Kulturologii No:3 (21), 2011, (Çevrimiçi), https://cyberleninka.ru/article/n/oformlenie-dvoryanskogo-sosloviya, 23 Kasım 2022.

Romanoviç-Slavyatinskiy, A.: **Dvoryanstvo v Rossii ot naçala XVIII v. do otmenı krepostnogo prava**, Moskva, İzdatelstvo 'Kraft+', 2003.

Saltıkov-Şçedrin, M. Ye.: **Ahmakiye: Bir Şehrin Tarihi**, Çev. Hazal Yalın, İstanbul, Everest Yayınları, 2020.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 1**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1965.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 4**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1966.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 7**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1969.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 10**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1970.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 11**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1971.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 14**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1972.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 15**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1973.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 16**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1974.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 17**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 18**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1975.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 19**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1977.

.....: **Sobraniye soçineniy v 20 tomah. Tom 20**, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1977.

.....: **Ya lyublyu Rossiyu do boli serdeçnoy**, Moskva, Molodaya Gvardiya, 1975.

Sohan, İ. V.: "Osobennosti russkoy gastronomiçeskoy kulturı", **Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta**, No:347, 2011, s. 61-68.

Solovyov, B.İ.: **Russkoye Dvoryanstvo**, Sankt-Peterburg, Poligon, 2003.

Stroganova, Ye. N.: **Neizvestnıy M.Ye. Şçedrin (N. Şçedrin)**, Moskva, İzdatelstvo Dar, 2021.

Şanskiy N.M., İvanov V.V., Şanskaya T.V.: **Kratkiy etimologiçekiy slovar russkogo yazıka**, Moskva, Prosveşçeniye, 1971.

Şirokih, Yu.A.: "Obraz russkoy barıni v romane M. Ye. Saltıkova-Şçedrina 'Poşehonskaya starina'", **Molodoy uçyonıy**, No:33(428), 2022, s. 165-166.

.....: Ekzistentsialnıye perejivaniya v kontekste temı krepostnogo prava v romane M. Ye. Saltıkova-Şçedrina 'Poşehonskaya starina'. Molodoy uçyonıy. No. 2(449), 2023, s. 436-437.

Tarasov, B. Yu.: **Rossiya krepostnaya. İstoriya narodnogo rabstva**, Moskva, Veçe, 2020.

Troitskiy, S.M.: **Rossiya v XVIII veke**, Sb. st. Moskva, Nauka, 1982.

Tsarikayeva, S.S.: "Provintsıalnoye dvoryansvo Rossii", **İzvestiya PGPU**, Gumanitarnıye nauki, No:4(8), 2007, s. 149-153.

Turan, P.: **M. E. Saktıkov-Şçedrin'in 'Büyüklere Masallar' Adlı Yapıtında Hiciv Sanatı**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Turkov, A.M.: **Vaş Surovıy Drug. Povest o M. Ye. Saltıkove-Şçedrine**, Moskva, Kniga, 1988.

Tyunkin, K.: **Saltıkov-Şçedrin**, München, ImWerdenVerlag, 2009.

Urtmintseva, M. G.: "Russkiy roman XIX veka: ispıtaniye provintsiyey", **Novaya rusistika/Nová rusistika**, No: 3(1), 2010, s. 35-43. (Çevrimiçi), https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/116163.pdf, 27.10.2023.

Uşakov, D.N.: **Tolkovıy slovar russkogo yazıka. Tom III**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo inostrannıh i natsıonalnıh slovarey, 1939.

.....: **Tolkovıy slovar russkogo yazıka. Tom IV**, Moskva, Gosudarstvennoye izdatelstvo inostrannıh i natsıonalnıh slovarey, 1940.

Uzeneva, Yu. N.: **Povsednevnaya jizn Pskovskogo dvoryanstva v pervoy polovine XIX veka**, Pskov, Pskovskiy gosydarstvennıy universitet, 2015.

Vigel, F.F.: **Zapiski v 2-h tomah. Tom 1-2**, Moskva, Zaharov, 2003.

Walicki, Andrej: **Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma'dan Marksizme**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020.

Yabloçkov, M.T.: **İstoriya dvoryanskogo sosloviya v Rossii**, SPb., tip. A.M. Kotomina, 1876.

Yakovkina, N.İ.: **İstoriya russkoy kulturı: XIX vek**, SPb, İzdatelstvo 'Lan' 2002.

Yefremova, T.F.: **Novıy slovar russkogo yazıka**, Moskva, Russkiy yazık, 2000, (Çevrimiçi), https://lexicography.online/explanatory/efremova/з/затрапез, 29 Ekim 2023.

Yegorov, B.F.: **İz istorii russkoy kulturı. Tom V (XIX vek)**, Moskva, Yazıki russkoy kulturı, 1996.